

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYOKÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL DÖNÜŞÜM: BEYOĞLU
BOĞAZKESEN CADDESİ ÖRNEĞİ

BÜŞRA YAZICI
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

GEBZE
2020

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYOKÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE
MEKÂNSAL DÖNÜŞÜM: BEYOĞLU BOĞAZKESEN
CADDESİ ÖRNEĞİ

BÜŞRA YAZICI
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

DANIŞMANI
PROF. DR. KUTLU SEVİNÇ KAYIHAN

GEBZE
2020

T.R.
GEBZE TECHNICAL UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

**SOCIO-CULTURAL SUSTAINABILITY AND
ADAPTIVE RE-USE: A CASE OF BEYOGLU
BOĞAZKESEN STREET**

BÜŞRA YAZICI
**A THESIS SUBMITTED FOR THE DEGREE OF MASTER OF
SCIENCE**
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE

THESIS SUPERVISOR
PROF. DR. KUTLU SEVİNÇ KAYIHAN

GEBZE
2020

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

GTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 10/07/2020 tarih ve 2020/33 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 28/10/2020 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Büşra YAZICI'nın tez çalışması Mimarlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE (TEZ DANIŞMANI) : Prof. Dr. Kutlu SEVİNÇ KAYIHAN

ÜYE : Doç. Dr. Mehtap ÖZBAYRAKTAR

ÜYE : Dr. Öğr. Üyesi Sedef ÖZÇELİK GÜNEY

ONAY

Gebze Teknik Üniversitesi Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
...../...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

ÖZET

21. yüzyılın ilk çeyreğine doğru dünyada eşitlik, adalet, kimlik, aidiyet, yaşam kalitesinin artırılması vb. insanı ve toplumu kapsayan temel konulara yönelik sorunların artış göstermesi, sürdürülebilir gelişme kavramının ortaya atıldığı ilk zamanlardan bu yana geri planda kalan sosyal boyutuna daha fazla odaklanma gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bununla beraber özellikle metropollerin merkezlerinde kent boşluklarının azalması, mevcut yapı stokunun dönüştürülerek yeniden kullanımını şart koşturmaktadır. Yeniden kullanımla ilişkilendirilen fiziksel canlandırma, dönüştürülen binaların çevresini de olumlu yönde etkilemekte ve çoğu zaman çevre yapılar ve hatta sokak/mahalle ölçeğinde iyileştirme faaliyetlerinin önünü açmaktadır. Nitelikli dönüşümün sürdürülebilirliğin diğer boyutlarının yanı sıra, sosyal boyutuna katkısı da büyüktür.

Tez çalışmasının çıkış noktası sürdürülebilirliğin sosyal boyutu ile mekânsal dönüşüm ilişkisinin sorgulanmasıdır. Bir başka deyişle, bu iki kavramın ara kesitinin tartışılması tez çalışmasının ana çerçevesini oluşturmuştur. Bu ekseninde başarılı ve etkin dönüşüm geçiren yapıların zamanla yakın çevrelerini de sosyal ve kültürel anlamda olumlu yönde geliştirdiği hipotezi ortaya atılmış ve irdelenmiştir.

Beyoğlu ve Boğazkesen Caddesi, sahip olduğu mimari, kültürel, sanatsal ve tarihi zenginliğiyle gelişim ve dönüşüm bağlamında birçok potansiyeli barındırmaktadır. Aynı zamanda bu cadde tarihi kıyı hattını İstiklal Caddesi'ne bağlayan kritik bir hat olması bakımından da önem taşımaktadır. Son yıllarda cadde irili ufaklı uygulamaların sonucundan bir konut alanından sosyal ve kültürel bir buluşma noktasına dönüşmüştür. Bu bağlamda tez kapsamında ortaya konan hipotezin sınanması amacıyla Boğazkesen Caddesi çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Sosyokültürel sürdürülebilirlik bileşenleri alan özelinde tek tek irdelenerek sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyokültürel Sürdürülebilirlik, Mekânsal Dönüşüm, Yeniden Kullanım, Değişim, Dönüşüm.

SUMMARY

Towards the first quarter of the 21st century, equality, justice, identity, belonging, increasing the quality of life in the world. The increase in the problems regarding basic issues involving people and society reveals the necessity of focusing more on the social dimension that has been in the background since the concept of sustainable development was introduced. However, the reduction of urban gaps, especially in the centers of metropolises, requires the existing building stock to be transformed and reused. Physical revitalization associated with reuse also positively affects the environment of transformed buildings and often paves the way for improvement activities in surrounding buildings and even at the street / neighborhood scale. Along with other dimensions of sustainability, qualified transformation has a great contribution to the social dimension.

The starting point of the thesis study is to question the relationship between the social dimension of sustainability and spatial transformation. In other words, the discussion of the cross section of these two concepts formed the main framework of the thesis study. On this axis, the hypothesis that successful and effective transformations have improved their immediate surroundings in a positive way in social and cultural terms over time has been put forward and examined.

Beyoğlu and Boğazkesen Street have many potentials in terms of development and transformation with their architectural, cultural, artistic and historical richness. At the same time, this street is important in terms of being a critical line connecting the historical coastal line to Istiklal Street. In recent years, the street has transformed from a residential area to a social and cultural meeting point as a result of large and small practices. In this context, Boğazkesen Street was determined as a study area in order to test the hypothesis put forward within the scope of the thesis. Sociocultural sustainability components have been examined one by one and the results have been reached.

Keywords: Sociocultural Sustainability, Spatial Transformation, Reuse, Change, Transformation.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca göstermiş olduğu bilimsel destek ve kişisel yardımlarının yanı sıra, tez çalışmam süresince verdiği tavsiyelerle beraber gösterdiği ilgi, sabır ve anlayışı için Prof. Dr. Kutlu Sevinç KAYIHAN'a akademik hayatıma ve tez çalışmama katkıları için teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum. Aynı zamanda, iki yıl boyunca akademik birikimleriyle eğitimime katkıda bulunan ve bu tez çalışmasının ortaya çıkmasında bilgi birikiminin oluşmasını sağlayan bütün Gebze Teknik Üniversitesi mimarlık bölümü hocalarıma teşekkür ederim.

Çalışmalarımda yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarıma; bu çalışmamda ve hayatım boyunca attığım her adımda yanımda olan aileme, her zaman beni destekleyen ve yanımda olan eşim Mehmet Emin YAZICI'ya desteği için yürekten teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Amacı ve Kapsamı	2
1.2. Tezin Yöntemi	4
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Sürdürülebilirlik Kavramı ve Sosyokültürel Boyutu	7
2.1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	8
2.1.2. Sürdürülebilirliğin Sosyokültürel Boyutu	14
2.2. Mekânsal Dönüşüm	26
2.2.1. Dönüşüm Olgusu	26
2.2.1.1. Dönüşümün Toplumsal Boyutu	28
2.2.1.2. Toplumsal Dönüşüm ve Mekâna Yansımaları	29
2.2.2. Mekânsal Dönüşüm (Adaptive Re-use)	32
2.3. Mekân Kavramına Sosyokültürel Sürdürülebilirlik ve Mekânsal Dönüşüm Çerçevesinden Bakmak	36
2.3.1. Mekân ve İnsan	36
2.3.2. Mekân ve Zaman	38
2.3.3. Mekân ve Bellek	41
2.3.4. Tüketim Nesnesi Olarak Mekân	45
2.4. Bölüm Sonucu	49
3. SOSYOKÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL DÖNÜŞÜM	51

3.1. Mekânsal Dönüşüm Olgusunun Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi	51
3.2. Sosyokültürel Sürdürülebilirlik ve Mekânsal Dönüşüm Ölçütlerinin Belirlenmesi	53
3.2.1. Temel İhtiyaçlar/ Yapısal ve Çevresel İhtiyaçlar	59
3.2.2. Yer Duygusu/Aidiyet/Kimlik	60
3.2.3. Demokrasi/Katılım	62
3.2.4. Yaşam Kalitesi/Fiziksel ve Psikolojik Konfor	65
3.2.5. Sosyal Fayda/Erişilebilirlik	66
3.2.6. Verimlilik/Esnelik-Uyarlanabilirlik	68
4. BEYOĞLU BOĞAZKESEN CADDESİ’NİN MEKÂNSAL DÖNÜŞÜM VE SOSYOKÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ	71
4.1. Çalışma Alanının Belirlenmesi	71
4.1.1. Beyoğlu Bölgesinin Konumu/Sınırları	73
4.1.2. Beyoğlu Bölgesinin Tarihsel Gelişimi	74
4.1.3. Boğazkesen Caddesi’nin Konumu ve Kültürel/Tarihsel Kimliği	78
4.2. Boğazkesen Caddesi Aksında Dönüşüm Geçiren Mekânların Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Ölçütleri Üzerinden Değerlendirilmesi	80
4.2.1. Tomtom Designhood	83
4.2.2. Atölye Tomtom	97
4.2.3. Masumiyet Müzesi	104
4.2.4. Çıplak Ayaklar Stüdyosu	110
4.2.5. Büyükdere35	115
5. BULGULAR VE TARTIŞMA	123
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	132
KAYNAKLAR	135
ÖZGEÇMİŞ	146
EKLER	147

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler ve Açıklamalar

Kisaltmalar

GTÜ	: Gebze Teknik Üniversitesi
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
Vb.	: Ve benzeri
WCED	: Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu
Yy.	: Yüzyıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Şekil No:</u>	<u>Sayfa</u>
1.1: Tez Şeması.	4
2.1: Sürdürülebilir Gelişmenin Tarihsel Gelişimi.	10
2.2: Sürdürülebilir gelişmenin boyutları.	15
2.3: 1980, 1990, 2000’lerdeki sürdürülebilirlik anlayışında farklı boyutlar.	18
2.4: Sosyokültürel sürdürülebilirlik tanımlamalarında vurgulanan sözcükler ve kullanım sayıları.	23
2.5: Kristal Saray.	32
2.6: Sürdürülebilir bir binanın yaşam döngüsü.	36
2.7: Yapılarda zamana bağlı eskime grafiği.	36
2.8: a) Silahtarağa Fabrikasının eski hali, b) Silahtarağa Fabrikasının yeni hali.	45
2.9: Yıkmanın eleştirildiği bir karikatür.	48
3.1: Yeniden kullanılan yapıların sosyokültürel sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesine ilişkin ölçütler.	53
3.2: Kuzguncuk Bostanında Okul Proje Çizimi, b)Proje Alanı, c)Projeye Ait Fotomontaj.	61
3.3: a) Kuzguncuk Bostan Hareketi, b) Mahallenin Bostanda toplanması.	62
3.4: Depremzedeler ile vaziyet planının çalışılması.	64
3.5: Kat Planlarında Kullanıcı İsteklerine Göre Tasarım.	65
3.6: Mekânın Kentliler Tarafından Kullanımı.	68
4.1: Çalışma Alanının Belirlenmesi.	73
4.2: Beyoğlu İlçesi Sınırları.	74
4.3: a) Matrakçı Nasuh’un 1533-1536 yıllarında tamamladığı Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan adlı Eserinden Galata Bölgesini Gösteren minyatür b) İstanbul, Pera Kartoğrafı, Cristoforo Buondelmonti, 1422.	75
4.4: İstiklal, Yeni Çarşı ve Boğazkesen Caddesi Konumları.	78
4.5: Boğazkesen Caddesi Aksından Görseller.	80

4.6:	Boğazkesen Caddesinin Bağlandığı İki Ana Aks.	80
4.7:	Belirlenen Örnek Mekânların Harita Üzerindeki Konumu.	81
4.8:	Şükrü Efendi Apartmanı Dönüşümünden Önceki Hali.	89
4.9:	a) Tomtom Kırmızı’da etkinlik döneminde kullanıcı katılımı, b) Tomtom Kırmızı Bina Girişi.	92
4.10:	a) Tomtom Gardens Konuttan Avluya Bakış, b) Avlu Genel Görünüş.	93
4.11:	a) Tasarım Tomtom Sokakta Etkinliği Sırasında Tomtom Mahallesinde Sokakların Kullanımı, b) Etkinlik Sırasında Kurulan Stantların Kullanımı.	95
4.12:	a) Tomtom Kırmızı iç mekân eski hali, b) İç mekânın dönüşüm sonrasında bir etkinlik döneminde sergi mekânı olarak uyarlanması.	96
4.13:	Tomtom Corners Cephesinin Etkinliklerle Değişip Dönüşmesi, a) Ekim 2017 Yılı, b) Mayıs 2017 Yılı, c) Mayıs 2018 Yılı.	96
4.14:	a) Binanın 2013 yılına ait görseli, b) Binanın 2018 yılına ait görseli.	99
4.15:	a) Duvarın Önceki Hali, b) Sanatçı Göksu Gül’e yaptırılan duvar resmi sonrasında.	100
4.16:	Seza Hanım’ın Sokağı Güzelleştirme Çabası.	102
4.17:	Bir Seramik Atölyesi Sırasında İç Mekânın Kullanımı.	103
4.18:	Dönüşüm Öncesinde Masumiyet Müzesi Binası.	106
4.19:	Masumiyet Müzesi Sergilenen Nesneler.	107
4.20:	Müze Dönüşüm Şeması.	109
4.21:	Siyah demir kapı üzerindeki çıplak ayaklar logosu.	113
4.22:	Çıplak Ayaklar Stüdyosu İç Mekân.	115
4.23:	Yapı ve Cadde İlişkisinde Tanımlanmış Mekânların Olmasının Canlılığı ve Etkileşimi Arttırma Potansiyeli.	120
5.1:	Alan çalışmasından belirlenen örneklerle yönelik yapılan değerlendirmelerin sonucunun grafikler üzerinden sunumu.	126

TABLolar DİZİNİ

<u>Tablo No:</u>	<u>Sayfa</u>
2.1: Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri.	16
2.2: Sürdürülebilirliğin üç boyutu ve sürdürülebilir yapıyla ilişkili hedefleri.	17
3.1: Sosyokültürel sürdürülebilirlik çalışmaları ve vurgulanan kavramlar.	55
3.2: Chui'nin sosyokültürel sürdürülebilirlik kıstasları.	57
3.3: Geleneksel ve gelişmekte olan ülkelere göre sosyokültürel sürdürülebilirlik ölçütleri.	58
3.4: Literatür çalışması sonucunda belirlenen kavramlar çerçevesi.	58
3.5: Esnek çözüm örnekleri.	69
3.6: Esneklik ve uyarlanabilirlik kavramları arasındaki farklar.	70
4.1: Alan Çalışması Kapsamında Seçilen Örneklerin Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi için Önerilen Ölçütler Çerçevesi.	82
4.2: Tomtom Designhood projesi genel şeması.	84
4.3: Tomtom Gardens projesi genel şeması.	86
4.4: Tomtom Kırmızı projesi genel şeması.	87
4.5: Tomtom Corners projesi genel şeması.	88
4.6: Atölye Tomtom projesi genel şeması.	97
4.7: Masumiyet Müzesi projesi genel şeması.	105
4.8: Çıplak Ayaklar Stüdyosu projesi genel şeması.	111
4.9: Bölgede bulunan tasarım mağazaları.	117
5.1: Örneklerin sosyokültürel sürdürülebilirlik ölçütleri üzerinden puanlanması.	125

1. GİRİŞ

Her canlı varlık gibi kentler de gelişen ve sürekli değişip dönüşen toplumsal ögelerdir. Kent olgusunun, üzerinde gerçekleşen toplumsal olaylarla birlikte sabit olmadığı, zaman içerisinde sürekli olarak devinerek dönüştüğü, yani eski yapısını terk ederek mevcudiyetini yeni formunda sürdürmeye çalıştığını belirten Göksu [2005], bunun son derece olağan ve kabul edilmesi gereken bir kentsel süreç olduğunu da vurgulamaktadır. Kentler oluştukları ilk dönemden itibaren farklı sosyal, ekonomik ve teknolojik unsurlar doğrultusunda koşulların değişmesiyle doğru orantılı olarak dönüşmekte ve bu dönüşümler sayesinde kendi devamlılığını sağlamaktadır. Bu anlamda zaman ilerlediği sürece kent ve mekânda dönüşümlerin devam edeceği bir gerçektir [Nart, 2015].

Zamanın getirdiği bu doğal değişim ve dönüşüm ihtiyacı, 21.yüzyılın başlarından itibaren kentlerin genelinde ve yapılar üzerinde kendini daha çok hissettirmeye başlamıştır. Bu yeni yüzyılda gerçekleşen ekonomik, sosyal ve yapısal değişimlerle beraber, dünya genelinde ve ülkemizde de yapılar tasarlandıkları özgün işlevlerini kaybetmeye başlamışlardır. Dönemin şartlarına ve ihtiyaçlarına göre tasarlanmış bir yapı, bu değişimle beraber mevcut standartları ve ihtiyaçları sağlayamayarak işlevsel ve fiziksel eskimeye uğramaktadır. Bu süreç sonucunda da şehirlerde işlevini kaybetmiş, kullanılamayan ve “mimari atık” olarak tanımlanabilecek bir yapı stoğu yer tutmaya başlamıştır. Kentlerde mevcut olan bu tür yapıların bir sorun olarak ele alınarak, çözüm arayışına girilmesi ise günümüzde özellikle de ülkemizde tam anlamıyla tamamlanabilmiş değildir. Konu üzerinde hala tartışmalar ve görüş ayrılıkları mevcut olup, çözüm olarak nasıl bir tutum sergileneceği mimarlar tarafından da henüz netleşmemiştir. Bu durum; mevcut yapılardan hangilerinin korunup, hangilerinin yıkılacağı, bir yapının ömrünün ne kadar olduğu ve işlevlerin geçerliliğini sorgulayan tartışmalara yol açmıştır.

Bu noktada asıl mesele, sözü edilen soruna getirilebilecek en kolay bir çözüm yolu olarak, sürekli yıkıp yeniden yapmak olarak öne çıkmaktadır. Günümüzde ihtiyacı karşılayamayan ya da mevcut işlevini devam ettiremeyen yapılar, yapısal ömürlerini henüz dolduramadan yıkılarak, yerine yeni bir yapı yapılmasıyla yapısal ömürlerini

tamamlamaktadır. Bu yıkıp yeniden yapma döngüsü kırılarak, işlevini karşılayamayan ya da yapısal eskimeye uğramış mevcut binalara yeni bir işlev ve değer kazandırılarak değerlendirilmeleri enerji, zaman, malzeme, işgücü ve ekonomik açıdan tasarruf sağlayacak, sürdürülebilir bir yaklaşımdır. Kentlerde yapılaşmanın her gün daha fazla artması ve kent merkezlerinin bu yapı yüküne elverişli olmaması, mekânların geri dönüştürülerek kullanımını ve mevcut yapı stokunun değerlendirilmesinin zorunluluğunu göstermektedir. Günümüz koşullarında yapıların dönüştürülerek kullanılması ve topluma yeniden kazandırılmasına bir tercih olarak değil, zorunluluk olarak bakılmalıdır.

Yeniden kullanımla ilişkilendirilen fiziksel canlandırma faaliyeti, dönüştürülen yapıların yakın çevresini de olumlu yönde etkilemekte ve çoğu zaman çevre yapılar da iyileştirmelerin önünü açmaktadır. Bu durum, nitelikli dönüşümün sürdürülebilirliğin sosyal boyutuna olan katkısı ile ilişkilidir. Kullanım dışı kalan yapıları uygun işlevlerle yeniden anlamlandırmak ve kullanımına devam edilmesini sağlamak fiziksel canlanmanın ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasının ilk adımı olmakta ve bu bağlamda düşünüldüğünde önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

İşlevsel olarak atıl durumda kalan yapıların yeni işlevler yüklenerek kullanılması, günümüz şartlarında özellikle büyük şehirlerdeki yapı stoku bu denli fazla iken alternatif bir yapı üretim tekniği olmaktadır. Bu üretim tekniği, yeni ihtiyaçlar doğrultusunda oluşan mekânsal taleplerin, mevcut yapıyla ne derece örtüştüğüne bağlı olarak oluşmaktadır. Bu doğrultuda, bazen bir konut yapısında yer alan bir mekân atölye olarak, bazen de bir depo veya tamirhane bir sanat merkezi veya sergi alanı olarak kullanılabilir. Bu anlayışla atıl durumdaki mevcut yapıların dönüştürülerek uygun işlevlerle yeniden kullanımının sağlanması, 21. Yüzyıl mimarlık dünyası için daha verimli bir yapı üretim modeli sunmaktadır.

1.1. Tezin Amacı ve Kapsamı

Ortaya atıldığı günden bu yana, yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak sürdürülebilirlik olgusunun daha somut ve ölçülebilir nitelikteki çevresel ve ekonomik boyutları ele alınmış, büyük oranda soyut ve ölçülemeyen yapısı nedeniyle sosyokültürel boyut yakın zamanlara dek ihmal edilmiştir. Bu durum çalışmanın ana

problemi olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla tez çalışmasıyla sürdürülebilirlik olgusunun sosyal-insani boyutuna odaklanması amaçlanmıştır. Tezin bir diğer amacı da, günümüz kent merkezlerinde gerçekleşen yapısal dönüşüm süreçlerinin sürdürülebilirliğin sosyokültürel boyutu çerçevesinde ele alınması, konunun İstanbul'da son yıllarda hızla dönüşen Boğazkesen Caddesi'ndeki örnek yapılar üzerinden değerlendirilmesidir. Bu bağlamda mevcut yapıların sahip olduğu potansiyellerin ortaya çıkarılması, kentte atıl kalan yapıların dönüştürülmesinin sürdürülebilir gelişmenin sosyal ve kültürel boyutlarına olan katkılarının irdelenmesi, bu konuda farkındalık oluşturulması da hedefler arasındadır.

Tez çalışmasında seçilen alandaki nispeten küçük ölçekli yapıların dönüşüm süreçlerindeki mimari tasarım yaklaşımları incelenmiştir. Dönüşüm sürecinin öncesinde karşılaşılan mekânsal problemler ve sonrasında dönüşümün değişen mekânsal ihtiyaçları karşılamadaki başarısı tartışılmıştır. Aynı zamanda dönüşüm sonrasında bu yapıların yakın çevrelerinde yarattıkları sosyal ve kültürel değişimler de sürdürülebilirlik bağlamında ele alınarak irdelenmiştir.

Tez kapsamında; tarihi ve dönemsel değeri dolayısıyla ön plana çıkan yapıların dönüşümü ve yeniden kullanımı kapsam dışında tutulmuştur. Özel bir nitelik taşımayan, belirli bir süre atıl durumda kalmış yapıların dönüşüm ile ortaya çıkarılan sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamındaki potansiyelleri analiz edilmiştir. Oluşturulan bir değerlendirme sistemi ile sosyokültürel sürdürülebilirlik ölçütleri çerçevesinde örneklerin dönüşüm öncesi ve sonrasında gösterdiği gelişmenin boyutu tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda incelenen mekânlarda gerçekleşen dönüşüm sürecinin, sosyokültürel sürdürülebilirlik ve mekânsal dönüşüm kapsamında belirlenen ölçütler doğrultusunda güçlü ve zayıf yönleri tartışılmıştır. Bu yapıların yeni işlevlerle yapıların yeni işlevlerle dönüştürülerek kente kazandırılmaları ve çevrelerinde oluşturdukları sosyal ve kültürel değişim, sürdürülebilir gelişmenin sosyokültürel boyutuna bir katkı olarak ele alınmıştır. Günümüzde özellikle İstanbul'da inşa eyleminin ve yıkıp yeniden yapma döngüsünün yoğunluğuna bir alternatif olarak, var olanı dönüştürerek kullanmanın günümüz şartlarındaki gerekliliği ve sürdürülebilir mimarlık bağlamındaki önemi hakkında mimarlık dünyasındaki farkındalığa bir katkı koyabilmek de amaçlanmıştır.

İstanbul kenti örneğinde sosyokültürel sürdürülebilirlik ve mekânsal dönüşüm konusunu irdeleyen bu tez çalışması altı bölümden oluşmaktadır (Şekil 1.1). 1. bölümde çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi açıklanmıştır. 2.bölümde konuya dair kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. 3.bölümde mekânsal dönüşümün sosyokültürel boyutu ele alınarak tartışılmıştır. 5.bölümde sosyokültürel sürdürülebilirlik olgusu, dönüştürülerek kullanılan mekân örnekleri üzerinden ele alınmıştır. 6. bölümde tez çalışmasıyla ulaşılan bulgulardan elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

TEZ ŞEMASI	1.Bölüm	Giriş	- Amaç - Kapsam - Yöntem
	2.Bölüm	Kuramsal Çerçeve	- Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Kavramının Açıklanması - Mekânsal Dönüşüm Kavramının Açıklanması - Mekân Kavramının Alt Kavramlarla İncelenmesi
	3.Bölüm	Ölçütler	- Mekânsal Dönüşümde Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Bir Değerlendirme - Sosyokültürel Sürdürülebilirlik ve Mekânsal Dönüşüm Ölçütlerinin Belirlenmesi
	4.Bölüm	Alan Çalışması Örnekler	- Çalışma Alanının Belirlenmesi ve Tanıtılması - Seçilen Örneklerin Belirlenen Ölçütler Çerçevesi Üzerinden Değerlendirilmesi
	5.Bölüm	Bulgular ve Tartışma	- Alan Çalışmasında Elde Edilen Verilerin Tartışılması - Elde Edilen Verilerin Puanlanması ve Tablolarla Genel Değerlendirmelerin Sunulması
	6.Bölüm	Sonuç ve Öneriler	Tez Kapsamında Ulaşılan Sonuçların Açıklanması ve Sonraki Çalışmalara Işık Tutacak Önerilerin Verilmesi

Şekil 1.1: Tez şeması.

1.2. Tezin Yöntemi

Tez çalışması sürecinde öncelikle literatür taraması gerçekleştirilerek kuramsal çerçeve oluşturulmuş, tezin ana temasına ışık tutabilecek kavramlar açıklanmış, belirlenen sosyokültürel sürdürülebilirliğe dair kavramların mimari yansıması olan birtakım parametre ve göstergeler belirlenmiştir. Araştırma doğrultusunda tezin

amacına en uygun olduğu düşünölen örnek çalışma alanı belirlenmiştir. Daha sonra seçilen alanda yerinde gözlem ve incelemeler gerçekleştirilmiştir.

Sosyoköltörel sürdürölebilirliğe dair bu parametre ve göstergeler çerçevesinde bir değeriendirme sistemi oluşturularak, alanda tespit edilen örnekler üzerinden bu kavramlar irdelenmiştir. Söz konusu irdeme, yakın çevrenin mekânsal ve sosyal değışimi analiz edilerek, yerinde gözlem, inceleme ve kullanıcıyla görüşme yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Sosyoköltörel sürdürölebilirlik ve mekânsal dönüşüm olgularının içediğı kavramları, ele alınan toplumsal ve insani durumları nicel yöntemlerle açıklamak oldukça zordur. Bu nedenle gözlem, görüşme ve yerinde incelemeye dayalı olan bu tez çalışması nitel yorumlayıcı araştırma yöntemi temel alınarak oluşturulmuştur. Bu noktada yorumlayıcı araştırmanın nesnel olmaktan çok öznel olduğı unutulmamalıdır [Thanh ve Thanh, 2015]. Willis'e göre [2007] yorumlayıcı araştırmacılar, insan davranışı üzerine nesnel araştırmanın mümkün olduğı fikrinden kaçınırlar. [Smith, 1993] bilgiye giden doğru yolu belirlemek çok zor olduğı için yorumcuları, "temelci karşıtları (anti-foundationalists)" olarak tanımlar. Araştırma için evrensel bir standart değil, "belirli bir grup veya költürün ürünleri" temel alınmaktadır [Smith, 1993]. Yorumlayıcı araştırmacılar, çalışmalarının yanıtlarını katı yollardan aramazlar. Bunun yerine gerçekliğe öznelerden; tipik olarak kendi deneyimlerine sahip, belirli bir grup veya költüre ait bireylerden yaklaşırlar [Thanh ve Thanh, 2015]. Literatür, yorumcu/yapılandırmacı paradigmanın ağırlıklı olarak nitel yöntemler kullandığını göstermektedir [Glesne ve Peshkin, 1992; Silverman, 2000; McQueen, 2002; Thomas, 2003; Willis, 2007; Nind ve Todd, 2011]. Yorumculuğun amacı, canlı deneyimin karmaşık doğası yoluyla, bireyin deneyimlemiş bakış açısına göre anlam yaratmaktır. Özne ile nesne, zihin ve madde arasındaki kartezyen bölünme, "öznel insan deneyimiyle nesnel yorumlayıcı bilimi geliştirme" yolundaki temel engeldir [Groat & Wang, 2002].

Bu bağlamda tezde yapılan değeriendirmeler sosyoköltörel sürdürölebilirlik kavramının da doğası gereğı, sübjektif ve alana özgü(genellenemez) veriler ve bulgular taşımaktadır. Bu sebeple oluşturulan değeriendirme sistemlerinin ve

ölçütlerin bu tez kapsamında belirlenen yere ve bağlama özgü olduğunu vurgulamak önem taşımaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Mekânların dönüşümü, günümüzde bu dönüşümü zorunlu hale getiren koşullar, gereklilikler ve sonuçlar, bütün bu konuların sürdürülebilirlikle olan ilişkisi irdelenirken; sürdürülebilirlik/sosyokültürel sürdürülebilirlik olgusu, değişim/dönüşüm kavramları ve bu kavramların ortak noktası olan mekân kavramına ait kuramsal çerçevenin incelenmesi, tezin farklı bakış açılarıyla desteklenmesi bakımından önemlidir.

Kavramsal ve kuramsal yaklaşımları açıklamada Lang, bu yaklaşımların temelini oluşturan teori kavramını bir durum veya düşünceler sistemi, bir olgunun tanımlanması ve açıklanması için oluşturulan zihinsel şema olarak açıklamaktadır [Lang, 1987]. Bu doğrultuda konu ilk olarak tez çalışmasını var eden kavramlar üzerinden incelenmiştir.

2.1. Sürdürülebilirlik Kavramı ve Sosyokültürel Boyutu

İnsanoğlunun var olduğu andan itibaren aşamalı bir biçimde ulaştığı ve doğal çevre üzerinde büyük bir baskı yaratan “kaynağı tüketecek biçimde kullanma” ve ‘kullan-at’ anlayışlarının, günümüzde zirve noktasına ulaşması, doğal çevre üzerinde geri dönüşü olmayan hasarlara yol açmaya başlamıştır. Soyu tükenen canlılar, geleceğe ulaşamayan tarihi değerler, unutulmaya yüz tutmuş gelenek ve görenekler bu hasarlardan sadece bir kaçını oluşturmaktadır. Tüm bu yaşananlara ek olarak II. Dünya Savaşı sonrası meydana gelen siyasal, kimyasal, çevresel, sosyal, biyolojik ve politik olaylar küresel ve yerel boyutta ciddi kaygıları beraberinde getirmiş ve konu yerel ölçekten uluslararası boyuta taşınmıştır. 1970-1980 yıllarında uluslararası toplantılarda bu durum gündeme getirilerek pek çok düşünce öne sürülmüştür. Yaşananlara müdahale edilmemesi durumunda dünyanın doğal dengesi de dâhil olmak üzere pek çok sorunla karşı karşıya kalınacağı açıkça belirtilmiştir. Bu düşünceler doğrultusunda bir kavram ortaya çıkmış ve yaşamın her alanında modernizmin ve kapitalizmin dayattığı ‘kullan-at’ fikri yerine ‘kullan-dönüştür’ fikrinin yerleştirilmesi amaçlanmıştır. Sahip olunan değerlerin zarar verilmeden

kullanılmasını ve gelecek nesillere sağlıklı ulaşabilmesini öngören bu fikrin adı ise 'sürdürülebilirlik' olarak karşımıza çıkmaktadır [Güneş Aslan, 2019]. Bu bölümde öncelikle sürdürülebilirlik kavramı genel olarak kavramın açıklanması, amacı ve tarihsel gelişimiyle ele alınmakta; ardından ise sosyokültürel sürdürülebilirlik kavramı ayrıntılı olarak incelenmektedir.

2.1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Sürdürülebilirlik kavramının karşılığı Türk Dil Kurumu Sözlüğünde bulunmamaktadır. İngilizce karşılığı olan "sustainability" kelimesi ise kök olarak sürdürmek anlamına gelen "sustain" kökünden türemiştir. "Sustain" kökünün Türkçe karşılığı ise sürdürmek olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürdürmek fiilinin ise Türk Dil Kurumu'nda karşılığı şu şekildedir; "sürme işini yaptırmak, devam ettirmek, bir durumun, bir şeyin sürmesini, olmasını sağlamak". Sürdürülebilirlik kavramının farklı kaynaklar tarafından açıklanan sözcük anlamları ise şu şekildedir;

- Sürdürülebilirlik, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama olanaklarını ellerinden almadan; şimdiki neslin ihtiyaçlarının karşılanabildiği gelişme sürecidir [WCED, 1987].
- Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında yaptığı tanımı Işıkcevahir: "İnsanlık, gelecek kuşakların gereksinimlerine cevap verme yeteneğini tehlikeye atmadan, günlük ihtiyaçlarını temin ederek, kalkınmayı sürdürülebilir kılma yeteneğine sahiptir" şeklinde açıklamıştır [Işıkcevahir, 2017].
- Tekeli'ye göre sürdürülebilirlik, "Çevresel hareketlilikler sonucunda oluşan, yaygın bir şekilde kabul edilen ve siyasal süreçler doğrultusunda yeniden tanımlanmaya çalışılan bir ahlak ilkesidir" [Tekeli, 2001].
- Erengözgin'e göre sürdürülebilirlik "Herşeye rağmen değil, herşeyi dikkate alarak yaşamın sürdürülmesidir" [Erengözgin, 2005].
- Sev sürdürülebilirlik ile ilgili düşüncelerini "varlığımızın sürdürülebilirliği, yeryüzünün bizlere kaynak sağlama, atıklarımızı ve yarattığımız kirliliği yok

etme kapasitesi dâhilinde yaşamamız ve faaliyetlerimizi sürdürmemizle mümkündür.” şeklinde ifade etmiştir [Sev, 2009].

- İncedayı sürdürülebilirlik düşüncesini “Bütün düşünce süreçlerinde olduğu gibi, sürdürülebilirlik düşünce sistemi de siyasal anlamda bir tavır gerektirir. Bugünün, çevre koşulları göz önüne alındığında sürdürülemez olan tüketim alışkanlıkları, siyasal, ekonomik ve kültürel anlamda değiştirilmedikçe, sürdürülebilir bir çevre arayışı içi doldurulamamış bir hedef olarak kalacaktır.” olarak açıklamıştır [İncedayı, 2004].
- Sürdürülebilirlik kavramı, sağlıklı bir çevre, sağlıklı ve yeterli besin, koruma, katılım, özgürlük, yaratıcılık, sevgi ve güzellik gibi temel insan gereksinimlerini kapsamaktadır [Kuşcu, 2006].

Yukarıda ki tanımlardan da yola çıkarak sürdürülebilirlik olgusunun geçici bir düzeltme ve değerlendirme sistemi değil, bir süreç ifade ettiğini söylemek doğru olacaktır.

Tıpkı yeşil mimarlık anlayışının 1980'lerde çok konuşulması gibi sürdürülebilirlik kavramı da 1990'ların ön plana çıkan konularından biri olmuştur ve değişik yorumlara ve yanlış kullanıma da eşit derecede açık bir kavram haline gelmiştir [Madge, 1997]. Kavramsallaşması ve amacının anlaşılması ise uzun zaman almıştır, günümüzde de hala araştırılmaya ve tartışılmaya devam edilmektedir.

19.yy.'ın başlarına gelindiğinde dünya nüfusunun sadece %10 civarında bir bölümü şehirlerde yaşarken, sanayi devrimi ve sonrasında gelişen sürecin etkisiyle, zamanla bu oran % 50'lere ulaşmıştır. Göçler ve sonucunda oluşan hızlı ve plansız kentleşme, devletlerarası kalkınma yarışı, sınırsız kaynak kullanımı ve sınırsız tüketim çevresel sorunların başlıca sebeplerindendir. 70'lerin başında ortaya çıkan “petrol krizi” insanlara, petrolün (ve dolayısıyla tüm doğal kaynakların) de bir gün bitebileceği gerçeğini hatırlatmıştır. O zamana kadar gelişmiş ülkelerde hâkim olan, doğal kaynakların ve büyümenin sınırsız olduğu düşüncesi sorgulanmaya başlamıştır. 60'larda hızla gelişen çevreci hareketlerin, büyümenin durması hatta geriye gitmesi düşüncelerinin mevcut sistemi huzursuz edecek boyutlara ulaşmasının da yarattığı baskıyla gidişatı değiştirmek için dünya ölçeğinde bir adım atmanın gerekliliği yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır [Tokat, 2010].

1969 ve 1970’li yıllardan sonra çevresel problemlerin artmasından endişe duyan akademik çevreler, uluslararası kurumlarında desteğiyle bu problemlere çözüm arayışları bulabilmek adına araştırmalar yapmıştır [Köken,2017]. Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin bir kavram olarak ele alınması yapılan araştırmalar sonucunda şekillenmiştir. 1970’li yıllardan sonra, küresel boyutta birçok toplantı ve konferanslar düzenlenmiştir. Şekil 2.1’de de görüldüğü üzere gerçekleştirilen konferans ve toplantılar kronolojik olarak şöyle sıralanmaktadır [Biler, 2019], [Bozlağan, 2005];

- 1972 Stockholm Çevre ve İnsan Konferansı,
- 1976 Habitat I,
- 1987 Brundtland tarafından açıklanan “Ortak Geleceğimiz” raporu,
- 1992 Rio Konferansı,
- 1996 Habitat II,
- 1997 Kyoto Protokolü,
- 2002 Johannesburg Konferansı,
- 2016 Habitat III.

Şekil 2.1: Sürdürülebilir gelişmenin tarihsel gelişimi.

Sürdürülebilirlik kavramı ilk kez 1987 yılında Brundtland raporunda yayınlanmıştır [Bozlağan, 2005]. Fakat yayınlanmadan önceki ve sonraki gelişmeler de önemli yere sahiptir. 1962 yılında Rachel Carson tarafından yazılan “Silent Spring” isimli kitapta çevreye yapılan tahribatın tüm canlılar üzerindeki olumsuz etkilerinden; ayrıca sosyal, ekonomik ve çevresel iyileşmenin bir bütün olduğundan söz edilmektedir [Paker, 2017].

- Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı (Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı), 1972:

BM İnsan Çevresi Konferansı Türkiye'yle beraber 113 ülkenin katılımıyla çevresel problemlerin uluslararası düzeyde ilk defa tartışılması bakımından önemlidir. Çevrenin korunmasında tüm dünya insanlarına rehber olacak bir rehber hazırlamanın gerekliliği vurgulanmıştır. Uluslararası alanda ilk gerçek sürdürülebilirlik adımları ortaya atılmış ve konferansın anısına tüm dünyada 5 Haziran tarihi günü Çevre Günü olarak kutlanmaya başlanmıştır [Paker, 2017]. Bu bildiri ile ilk defa sürdürülebilir yaşam düşüncesinin temelleri atılmıştır.

1983 yılında yeni olarak, "Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu" kurulmuştur. Artık çevre ve kalkınma bir arada ele alınmaya başlamış ve sürdürülebilir kalkınma kavramının önü açılmıştır [Şahin, 2004].

- Habitat I, 1976:

Habitat I konferansı, tarihteki en yoğun kırdan kente göçün yaşanması sonucunda hükümetlerin hızlı kentleşme sorununa bir çözüm araması ve sürdürülebilir kentlere ihtiyaç duyulduğunu fark etmesiyle Birleşmiş Milletler genel kurulu önderliğinde Vancouver'de düzenlenmiştir. Konferans sonrasında ulaşılan temel çıktılar ise; kentleşme ve barınma ihtiyacının yerel olmaktan çıkıp küresel olarak değerlendirilmesi gereken konular olduğunun tespit edilmesi ve Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Merkezi'nin kurulması olmuştur.

- Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu (Brundtland Raporu-Ortak Geleceğimiz Raporu), 1987:

1987 yılında, o zamana kadar yapılan tüm çalışmaların ürünü olarak 1960'lı yılların kalkınmacı ideolojisi ile 1970'li yılların çevreci ideolojisi dengeli bir biçimde birleştirilmiş ve "sürdürülebilir kalkınma" kavramının belkemiğini oluşturan Brundtland Raporu hazırlanmıştır [Tekeli, 1996]. Rapordaki temel vurgu, uluslararası ekonomik ilişkilerde, dengeli ve sürdürülebilir kalkınma düşüncesi çerçevesinde önemli anlayış değişikliklerinin gerekliliğidir. Bu bağlamda çevre ve ekonomi arasındaki ilişki daha belirgin hale gelmiştir. Rapor, yoksulluk, çevrenin tahribatı, ekolojik krizin küresel boyuta taşınması gibi konulara dikkat çekmesiyle oldukça

önemlidir [Şahin, 2004]. Nüfus artışı, sanayileşme, yenilenemeyen kaynak tüketimi, çevre sorunları ve insanların kötü beslenmesi raporda öne çıkan küresel sorunlar olmuştur. Çevrenin kötüleşmesinin ekonomik sıkıntılara da yol açacağını belirten rapor, sorunların devamında dünyanın yok olabileceği konusunda da uyarıda bulunmuştur [Paker, 2017].

- Rio Konferansı (Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı), 1992:

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı 1992 senesinde Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde, 178 devletin katılımı ile düzenlenmiştir. Dünya Zirvesi adıyla da anılan bu konferansta uluslararası beş önemli doküman kabul edilmiştir [Hoşkara, 2007];

- Gündem 21
- Rio Çevre ve Kalkınma Bildirisi
- Ormanlar Üzerine İlkeler Bildirisi
- İklimsel Değişim Üzerine Çerçeve Anlaşması
- Biyolojik Çeşitlilik Anlaşması

Yoksulluğun ortadan kaldırılması fikri, Rio Konferansının sonuç beyannamesinde yer almıştır. Beyannamede öne çıkan öğeler özetle şu şekildedir [Tokat, 2010];

- İnsanların, sağlıklı bir çevrede, doğayla uyum içerisinde yaşama hakkı vardır.
- Kalkınma hakkı, günümüzün ve gelecek kuşakların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak ve denge olacak şekilde sağlanmalıdır.
- Çevrenin korunması ve kalkınma bir bütün olarak ele alınmalıdır.
- Dünya halkları arasındaki yoksulluk farkları azaltılarak bir denge kurulması için çaba gösterilmelidir.
- Devletler arasında bir dayanışma olmalıdır. Gelişmiş ülkeler geliştirmekte olan ülkelere teknolojik, ekonomik ve sosyal anlamda yardımda bulunmalıdırlar.
- Çevre konusunda oluşturulan hukuki düzenlemelerin uygulanabilirliğinin sağlanabilmesi için, ülkelerin yapılarına uygun olarak düzenlenmelidir.

- Birleşmiş Milletler İkinci İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II), 1996:

1996 yılında Birleşmiş Milletler tarafından İstanbul'da düzenlenen İnsan Yerleşimleri Konferansı-Habitat II'de, 1992 Rio Zirvesi'nde geçen sürdürülebilir gelişme olgusu daha geniş kapsamda ele alınarak, sürdürülebilir gelişmenin farklı disiplinlerle olan ilişkileri ele alınmıştır [Bozlağan, 2005].

Küresel ısınma ve iklim değişikliğine karşı önlem alınması doğrultusunda uluslararası tek sözleşme olan "Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi" kapsamında 1997 yılında imzalanan Kyoto Protokolüne taraf olan ülkeler, karbondioksit ve sera etkisine neden olan diğer gazların salınımını 1990 yılı seviyelerine çekme sözü vermişlerdir [Tokat, 2010].

- Johannesburg Zirvesi (Rio+10 Zirvesi), 2002:

Johannesburg Zirvesi 26 Ağustos-4 Eylül 2002 tarihleri arasında Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde, Rio Konferansından sonra geçen 10 yılın değerlendirmesini yapmak, gelişmeleri görmek ve gelecek adına yeni politikalar oluşturmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. "Rio+10" olarak da adlandırılmasının sebebi bahsedilen 10 yıldan dolayıdır. Johannesburg Zirvesi sürdürülebilir kalkınmanın uygulanmasında ortaya çıkan zorlukları ön plana çıkararak değerlendirmeyi amaçlamıştır [UN, 2002].

Johannesburg'da sürdürülebilir kalkınmanın temel öğeleri kapsamında geleceğe yönelik yeni politikalar belirlenmiş ve uygulama takvimi oluşturulmuştur. Bununla beraber, küreselleşen dünyanın ortaya çıkardığı ülkeler arasındaki refah farkının gün geçtikçe artması ve bu durumun ortaya çıkardığı sorunlar ele alınmıştır. Bu farkın ekonomik olarak da dengeden uzak olduğu kabul edilerek, ortaya çıkan adaletsizliği çözüme kavuşturabilmenin gerekliliği ön plana çıkarılmıştır [Şenel, 2010].

Johannesburg Uygulama Planı'ndan sonraki süreçte alınan kararların uygulamaya koyulması ve Birleşik Milletler'in bu doğrultuda yürüteceği çalışmaların değerlendirilmesi amacıyla 2003 yılında BM Kalkınma Komisyonu toplantıları düzenlenmiş ve gelecek süreç için belirli aralıklarla yeni çalışma planları ele alınmıştır.

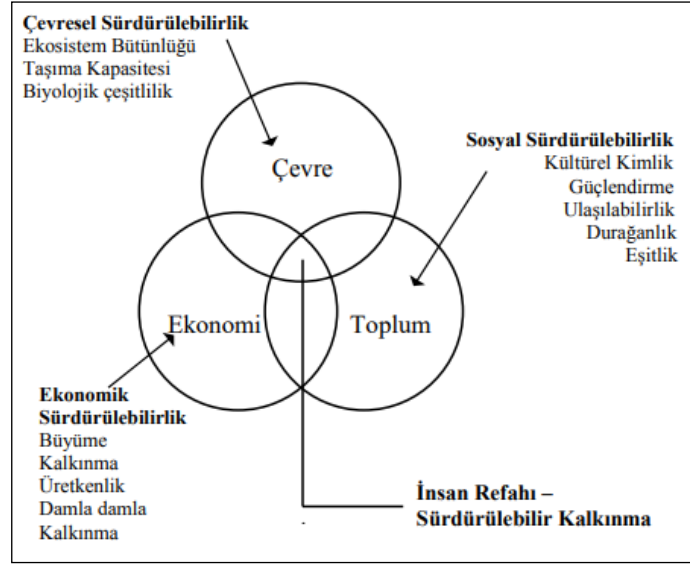
- Birleşmiş Milletler Toplu Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Konferansı (Habitat III), 2016:

17-20 Ekim 2016 tarihleri arasında Ekvator'un başkenti Kito'da Habitat konferanslarının üçüncüsü gerçekleştirilmiştir. Yirmi yılda bir düzenlenen ve sürdürülebilir kentsel gelişme bağlamındaki en güncel ve en kapsamlı konferans olan Habitat III'te sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri netleştirilmiş ve hedeflere ulaşılmanın kentlerin planlama ve yönetilme biçimleriyle olan ilişkisi açıklanmıştır [Köken, 2017].

Sürdürülebilirlik kavramının uluslararası çalışmalar bağlamındaki tarihsel yolculuğu bu bölümde kısaca açıklanmak istenmiştir. Sürdürülebilirlik global bir kavram olması nedeniyle uluslararası düzeyde önem taşımaktadır. Tıp, mühendislik, sanat, tarih vb. çok çeşitli alanlarda açılımları olması ve tartışılmasından dolayı sürdürülebilirlik kavramı bilimsel anlamda da disiplinler arası bir konu olmuştur. Bu bölümde sürdürülebilirlik kavramı genel bir çerçevede irdelenerek ele alınmıştır. Bir sonraki bölümde tez çalışmasının odağında bulunan ve sürdürülebilirlik kavramının üç ana boyutundan biri olan sosyokültürel boyut ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.1.2. Sürdürülebilirliğin Sosyokültürel Boyutu

Sürdürülebilirlik doğadaki uyumu ve döngünün işlerliğini sağlarken belirli alt bileşenlerin desteğini almaktadır. Pek çok alt başlığa sahip olan ve kullanım alanı oldukça geniş olan bu kavram, 1987 Yılı Genel Kurulu'na sunulan "Our Common Future (Ortak Geleceğimiz)" adlı raporla bu yıla kadar olan anlayışın aksine, çevre bileşeni de dâhil edilerek üç alt bileşene ayrılarak incelenmektedir. Bunlar ekonomik, sosyal ve çevresel (ekolojik) bileşenlerdir. [HKU Architecture, 2002], sürdürülebilirliği bu üç bileşen çerçevesinde ele alarak şu şekilde incelemektedir;

Şekil 2.2: Sürdürülebilir gelişmenin boyutları.

Şekil 2.2’den de anlaşılacağı üzere çevre, toplum ve ekonomi bir bütün olarak düşünüldüğünde ancak sürdürülebilir bir çevrenin sağlanması mümkün olabilmektedir. Sürdürülebilirliğin tam olarak sağlanabilmesi için üç boyutunun da aynı önemle ele alınması ve üçünün de sıkı bir ilişki içerisinde olması gerekmektedir. Bu tez kapsamında öncelikli olarak ele alınan sürdürülebilirliğin sosyokültürel boyutu olduğundan, diğer boyutlarına bölüm içerisinde değinilse de ayrıntılı olarak sosyokültürel boyut açıklanmaktadır.

Sürdürülebilirlik düşünce sisteminde yapılacak değişikliğin özünde; mevcut tüketim anlayışından uzaklaşarak, küresel ölçekte dayanışma içinde olan, çevresel değerleri koruyan, sorumlulukların toplumsal düzeyde ele alınarak çözüme kavuşturulduğu, bütünlükçü bir kalkınma düşüncesi yer almalıdır [HKU Architecture, 2002]. Sürdürülebilirliğin boyutları ana hatlarıyla Tablo 2.1’de özetlenmektedir [Şenel, 2010].

Tablo 2.1: Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri.

Sürdürülebilir Kalkınma İlkeleri	
Çevresel Sürdürülebilirlik	✓ Yeryüzünün canlılığının ve çeşitliliğinin korunması ✓ Yaşam destek sistemlerinin korunması ✓ Yenilenebilir kaynakların sürdürülebilir kullanımı ✓ Yenilenemeyen kaynakların kullanımının en aza indirgenmesi ✓ Çevreye ve bütün yaşayan canlıların sağlığına verilen zararın ve kirliliğin en aza indirgenmesi ✓ Kültürel ve tarihi çevrenin korunması
Ekonomik Sürdürülebilirlik	✓ Uluslar ve nesiller arası eşitliğin teşvik edilmesi ✓ Eşit olmaya n değiş-tokuştan kaçınılması ✓ Bir grubu zenginleştirmek için bir diğer grubun yoksullaştırılmaması ✓ Gerçek maliyet fiyatlandırılmasının sağlanması ✓ Etik olan tedarik ve yatırım politikalarının teşvik edilmesi ✓ Maliyet ve yararların eşit dağıtımının desteklenmesi ✓ Yerel ekonomilerin desteklenmesi
Sosyal ve Kültürel Sürdürülebilirlik	✓ İnsan yaşam kalitesinde gelişime izin verilmesi ✓ Halklar arasında sosyal adaletin desteklenmesi ✓ Kültürel ve sosyal bütünlüğün hesaba katılması ✓ Kendine güven ve hür iradenin yükseltilmesi ✓ Bireyselden uluslararasına kadar bütün seviyelerde karar almada işbirliğinin ve katılımın cesaretlenmesi ✓ Halkın yetkilendirilmesi ve kapasite artırımı için fırsatlar sağlanması

Sürdürülebilirliğin boyutlarını inceleyen çalışmada Kohler de sürdürülebilirliğin ancak üç temel boyutuyla sağlanabileceğini vurgulamakta ve alt başlıkları da Tablo 2.2’de şu şekilde açıklamaktadır;

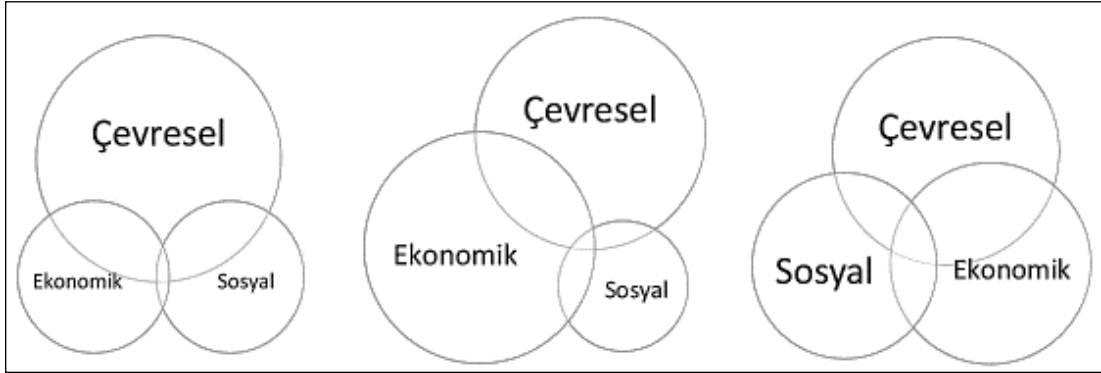
Tablo 2.2: Sürdürülebilirliğin üç boyutu ve sürdürülebilir yapıyla ilişkili hedefleri.

İnsan ve mekân birlikteliğinin vurgulandığı bu tez çalışmasında; insanın mekândan, mekânın da insandan ayrı düşünülmemeyeceği temel kabuldür. İnsan sosyal bir varlık olarak, mekânla, yaşadığı ortamla ve çevreyle sürekli ve karmaşık ilişkiler içerisinde. Sosyokültürel sürdürülebilirlik kavramı insanı merkeze alan çok boyutlu bir kavram olarak mimarlık alanında karşımıza çıkmaktadır. Sürdürülebilirliğin üç boyutundan biri olan sosyokültürel sürdürülebilirlik temel olarak toplumu oluşturan bireylerin yaşam kalitelerinin gelecek nesilleri tehlikeye atmayacak şekilde korunmasını ifade etmektedir. Sosyokültürel sürdürülebilirlik ele alındığında yalnızca sağlık ve güvenlik kavramlarının akla gelmesi aslında konunun daraltılarak ele alınmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple sosyal sürdürülebilirliğin sağlanacağı bir çevrede güvenlik ve sağlığın yanında sosyal eşitlik, sosyal altyapı, kültür, bellek, kültürel miras, katılım, erişilebilirlik gibi daha birçok kavramın dâhil ediliyor olması gerekmektedir.

Sanayileşmenin beraberinde getirdiği temel sorunlar olan kentlerin kontrolsüzce büyümesi, dünya nüfusundaki hızlı artış, kaynakların hızla tüketilmesi, doğal çevrenin tahribatı gibi konuların ilk fark edildiği dönemlerde öncelikli olarak sürdürülebilirliğin çevresel-ekolojik boyutu ele alınmış, sosyal boyutu uzun süre geri planda kalmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı literatürde sıkça incelenen bir konu

olmakla birlikte sürdürülebilirliğin sosyal boyutuna değinilen çalışma sayısı kısıtlıdır. Sürdürülebilir kalkınma politikalarının geçmişi 1960'lara dayansa da; ekonomik ve ekolojik boyutun baskınlığında bir gelişim göstermiştir. İktisadi ve politik yapı bakımından denk devletlerin uyguladığı benzer sürdürülebilir kalkınma uygulamalarının benzer sonuçlar ortaya koyamaması; sürdürülebilirliğin, göz ardı edilen sosyal boyutunun önem kazanması ile sonuçlanmıştır [Yeni, 2014].

Şekil 2.3: 1980, 1990, 2000'lerdeki sürdürülebilirlik anlayışında farklı boyutlar.

Sürdürülebilir gelişmenin ekonomik ve çevresel boyutlarının önemli olduğu kadar sosyal boyutunun da önemli olduğu bir gerçektir. Şekil 2.3'de bu dengenin yıllar içerisinde nasıl değiştiği görülmektedir. Doğru'ya göre toplumsal dinamiklerin göz önünde bulundurulmadığı sürdürülebilir gelişme programları başarısız olmaktadır. Sürdürülebilir gelişmenin sosyal boyutunun başarısı, sosyal eşitlik ve refah, kaynaklara eşit erişim, insan kaynaklarının gelişimi ve toplumsal katılımın desteklemesiyle sağlanmaktadır [Doğru, 2009]. Şekil 2.3'de de görüldüğü gibi bu dengenin 2000'li yıllarda biraz daha iyi duruma geldiği görülse de günümüzde hala bu konuda eksikler olduğunu söylemek mümkündür [Durna, 2019]. Bunun sebebi ise genel olarak ekonomik ve ekolojik sebeplerin sorun olarak daha çok kabul görmesi ve idareci güçler tarafından daha çok dikkate alınması olmaktadır. Ciravoğlu'nun da çalışmasında belirttiği; tüketim toplumuna yönelik bir eleştiri ve yeniden düzenleme ihtiyacı olarak ortaya çıkan sürdürülebilirlik kavramı, günümüz ortamında belirli sertifikasyon sistemleri ve pazarlama stratejilerin birer nesnesi durumuna düşmüştür [Ciravoğlu, 2006]. Bu bağlamda çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik birer pazarlama nesnesi olarak cıalanarak yine tüketim toplumunun hizmetine sunulmakta

ve karşılaması gereken değerlerden uzaklaştırılabilmektedir. Sürdürülebilirliğin; kimlik, yere bağlılık, paydaş katılımı gibi alt başlıkları içeren sosyal boyutu ise ticari düzen içerisinde kendine yer bulamamakta, hatta bu boyut işleyişe engel olarak görülmektedir. Ülkemizde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarının birçoğunda da görüldüğü üzere, sosyal sürdürülebilirliğin yeterince göz önüne alınmaması, daha çok pazarlama ve kar amaçlı yatırımların gerçekleştirilmek istenmesi amacına ulaşamayan ve başarısızlıkla sonuçlanan kentsel dönüşüm projelerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Sosyokültürel sürdürülebilirlik çevreyi ve beraberinde de bu çevre içerisinde yaşayan bireyi ve toplumu merkeze alan bir yaklaşım için büyük önem taşımaktadır ve diğer boyutlarla eşdeğer biçimde göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Sonuç olarak çevresel sorunların ortaya çıktığı, ekosistemin bozulduğu, doğal afetlerin meydana geldiği, iklimlerin bozulduğu, hava kirliliğinin yaşandığı bir ortamda insanların sağlıklı bir yaşam sürebilmeleri imkânsızlaşacaktır. Bunların yaşandığı bir toplumda sosyal sürdürülebilirliğin sağlanacağı bir çevre ve toplum zemininin oluşması da mümkün olmayacaktır. Bu şekilde düşünüldüğünde sürdürülebilirliğin üç boyutunun da aslında birbiriyle ne kadar iç içe ve ayrılamaz oldukları gerçeği açıkça görülmektedir.

Sürdürülebilirliğin sosyal boyutu her ne kadar 2000'li yıllarda daha çok ön plana çıkmaya başlasa da, aslında Brundtland raporunda bunun sinyalleri çok önceden belirtilmiş ve önemi vurgulanmıştır. Yapılan sosyokültürel sürdürülebilirlik tanımlamaları Brundtland raporunda yer alan "gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini riske atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma" şeklindeki sürdürülebilir kalkınma tanımını destekler nitelikte olmuştur. Raporun insanların ihtiyaçları ile çevresel yönetim hedeflerinin arabuluculuğunun ekonomik gelişme ile sağlanması potansiyelini barındıran tanımı oldukça çekici bulunmuş, sosyokültürel sürdürülebilirlik tanımlamalarının büyük çoğunluğu Brundtland raporundaki bu sürdürülebilir kalkınma tanımı üzerine kurulmuştur [Vallance, Perkins, Dixon, 2011].

Brundtland raporunda sosyal sürdürülebilirliğin çevreyi korumayı, ekonomik gelişmeyi ve yoksulluğun azaltılmasını amaçlaması gerektiği belirtilmiş ancak pratikte herhangi bir tavsiyede bulunulmamıştır [Landorf, 2011]. Raporun yayınlanmasıyla

konu gündeme gelmiş ancak ayrıntıların belirlenmesi yıllar süren tartışmaları beraberinde getirmiştir. Sosyal sürdürülebilirliğin uygulanabilirliğinin ve ölçülebilirliğinin çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik boyutlarından zor olması, içeriğinde birey, toplum, kültür, sosyo-ekonomik durumlar gibi yere ve zamana göre değişkenlik gösterebilecek unsurlarla ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle de genel bir ölçüt belirlemek ve uygulamaya koymak zor olmuştur.

Sosyokültürel sürdürülebilirliğin son yıllarda daha çok ön plana çıkmasının bir diğer sebebi, sosyokültürel sürdürülebilirlik kavramının içerdiği düzenlemelere daha çok ihtiyaç duyulmasından kaynaklanmaktadır. İçinde bulunduğumuz yüzyılda, eşitlik, adalet, yaşam kalitesinin artırılması, kimlik, aidiyet hissi gibi toplumu ilgilendiren konuları içeren sorunların artması, sürdürülebilir gelişmenin sosyal boyutunun önem kazanmasını sağlamıştır. Tanımlanmasında nasıl uygulanabileceği konusunda kesin bir fikir birliği bulunmaması da, toplumsal sorunların en üst seviyeye ulaştığı son yıllarda değişik alanlardan birçok araştırmacının katkısı ile sosyal sürdürülebilirliğin önemi artmış ve sürdürülebilir gelişmenin en önemli öğelerinden biri olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Sosyal sürdürülebilirliğin temel hedefi yaşam kalitesi bağlamında gelecek kuşakların ve günümüz insanların aynı veya daha iyi seviyede olmasını sağlamaktır [Taştan, 2016]. Globalleşmenin ve tek tipleşmenin yaşandığı, çeşitliliklerin kaybolduğu ve korunamadığı günümüz dünyasında; kültürün, gelenek ve göreneklerin, sosyal yapının, dini inanışın ve ahlakın sağlıklı yaşanması ve yaşatılması yani sürdürülmesi gerekmektedir [Güneş Aslan, 2019].

Toplum ihtiyaçlarına her zaman, her alanda öncelik verilmelidir, çünkü toplumun ihtiyaçlarının sağlanamadığı bir noktada diğer değerlerin tam anlamıyla sağlanabilmesi mümkün olmamaktadır. Eşitlik ve refahın gerçekleştirilemediği, katılımın sağlanamadığı ve yaşam kalitesinin arttırılamadığı, eğitimin zayıf kaldığı, sağlık sisteminin, eğlenme ve dinlenme alanlarının yetersiz olduğu mimari projelerde sosyokültürel sürdürülebilirlikten bahsetmek mümkün olmamaktadır. Bununla beraber toplumsal refahın sağlanması açısından insanlar arasında ayrımların olmaması, her insanın erişim sağlayabildiği ve hak sahibi olabildiği bir toplum sisteminin hedeflenmesi gerekmektedir [Doğru, 2009].

Çeşitli araştırmacılar tarafından yapılan sosyokültürel sürdürülebilirlik tanımlamaları ise şu şekildedir;

- Castillo vd. sosyal sürdürülebilirliği her bireyin haklara sahip olduğu ve topluluğa değerli bir birey olarak katılım sağlayarak, şimdiki ve gelecek nesillerin refahının sağlandığı bir durum olarak tanımlamışlardır [Castillo vd., 2007].
- Holden ve Kanada Plancılar Enstitüsü ise daha çok sürece dikkat çeken bir tanımlama yaparak "Tüm gruplar için yaşam kalitesini artıran sosyal birleşmeyi ve sosyal ilişkiler arasındaki uyumu sağlamaya yönelik politikalar ve enstitüler ile desteklenen kentsel gelişme sürecidir" şeklinde tanımlamıştır [Holden, 2012].
- Barron ve Gauntlett sosyal sürdürülebilirliğin ancak topluluktaki formel ve enformel süreçler, yöntemler ve ilişkiler gelecek nesillerin sağlıklı ve yaşam kalitesi yüksek topluluklar yaratma düşüncesini desteklediğinde gerçekleşeceğini belirtmişlerdir [Barron ve Gauntlett, 2002].
- Bir diğer araştırmacı Chiu sosyal sürdürülebilirliği en geniş anlamı ile şimdiki ve gelecek nesillerin refahının korunması ve geliştirilmesi olarak belirtmiştir. Bu bağlamda Chiu'ya göre sosyokültürel sürdürülebilirlik ancak gelecek nesillerin aktiviteleri ve refahı da göz önüne alındığında gerçekleşebilmektedir [Chiu, 2003].
- Mc Kenzie'ye göre önemli olan nesiller arasında eğitim, sağlık, barınma, ulaşım gibi temel ihtiyaçların sağlanmasında eşitlik olması gerekliliği ve bir sonraki neslin bir önceki neslin aktivitelerinden olumsuz etkilenmiyor olmasıdır [Mc Kenzie, 2004].
- Dillard vd., Littig ve Griessler gibi araştırmacılar ise sosyal sürdürülebilirliği, temel insan ihtiyaçlarının karşılanması, insan kaynaklarının yenilenmesi ve kültürün devamlılığının sağlanması olarak tanımlamışlardır. Kültürün devamlılığının sağlanmasının, topluma çeşitli gelenek ve göreneklerini yerine getirebilme imkânının tanınması ve toplumsal belleği oluşturan değerlerin sürdürülmesi ile mümkün olduğunu vurgulamışlardır [Dillard vd., 2009] [Littig ve Griessler, 2005].
- Sosyal olarak sürdürülebilir bir toplumun tanımını yapan Ghahramanpouri vd., sosyal olarak sürdürülebilir toplulukların adaletli, çeşitliliği barındıran, topluluk duygusuna sahip ve demokratik olduklarını, toplulukta yer alan bireylere

yaşam kalitesi ve refahı yüksek bir hayat sunduklarını belirtmiştir [Ghahramanpouri vd. , 2013].

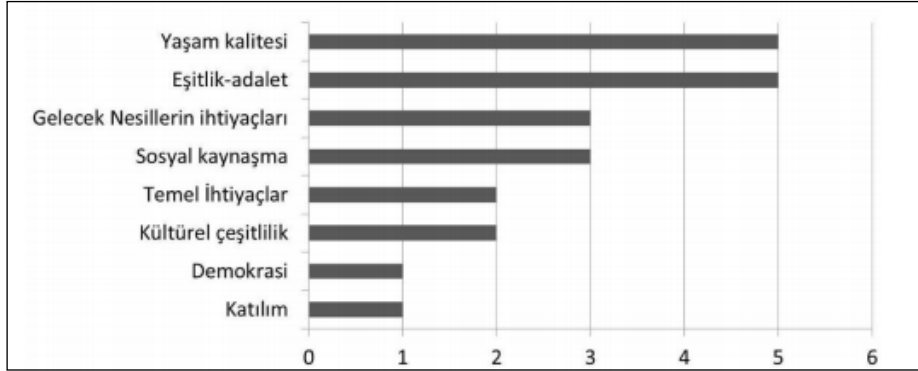
- Magnoli ve arkadaşları ekolojik sürdürülebilirliği dengeli bir ekosistem için temel ihtiyaç olarak belirlerken, sürdürülebilirliğin sosyal boyutunun toplum dengesi için oldukça önemli olduğundan bahsetmişlerdir. Bu nedenle yapıli çevreyi tasarlarken ilk göz önüne alınması gereken unsurun sosyokültürel sürdürülebilirlik olduğunu vurgulamışlardır [Magnoli vd., 2002].
- Bacon’a göre; sosyal sürdürülebilirliğin ölçülmesinde önemli bir unsur olan refah kavramı, insanların yaşamlarını devam ettirdikleri yer ve o yerin yakın çevresiyle ilişkili olarak günlük aktiviteleri ve yaşadıkları yere ait duydukları memnuniyetleriyle doğru orantılı olarak ölçülebilmektedir [Bacon vd., 2013].
- Palich ve Edmons tarafından yapılan tanımlamaya göre sosyokültürel sürdürülebilirlik; “insanların yaşamlarını devam ettirdikleri çevrede kullanıcı ihtiyaçlarının belirlenerek o amaç doğrultusunda mekân yaratmanın amaçlanması” şeklinde ifade edilmiştir [Palich ve Edmonds, 2013].
- Chan ve Lee, güvenlik, kentsel tasarım sürecinde halk katılımının sağlanması ve yerel öğelerin korunması gibi unsurların bireylerin yaşadıkları bölgeye yönelik aidiyet duygularını artırdığını ve dolayısıyla bu unsurların sosyal sürdürülebilirliğin önemli bir parçası olduğunu savunmaktadır [Chan ve Lee, 2007].

[Anders vd., 2003] ise bir toplumun sosyal olarak sürdürülebilir olabilmesi için gereken önemli özelliklerden bazılarını şöyle açıklamaktadır;

- Ekonominin gelişmeye açık olması ve istihdam sağlaması,
- Liderlerin değişime ayak uydurabilmesi,
- Aktif olarak çalışma sürdüren gönüllü toplulukların varlığı,
- Yapılı çevrenin güvenli ve sağlıklı olacak şekilde tasarlanması,
- Yerleşim birimlerindeki kaynak kullanımının azaltılması,
- Ulaşım sisteminin yeterli olması,
- Zamanla değişen farklı ihtiyaçlara uyum sağlayabilecek yapılar,

- Nitelikli kamu hizmeti, sağlam eğitim sistemi, ulaşılabilir ve yeterli sağlık sistemi,
- Yerel kültürün korunması ve canlı tutulması,
- Yer in ruhunun korunması [Doğan, 2019].

Sosyokültürel sürdürülebilirlik olgusu üzerine yapılan tanımlamalardan yola çıkarak en çok vurgulanan sözcükleri tespit eden Taştan [2016] aşağıdaki şemayı oluşturmuştur. Bu şema sayesinde sosyokültürel sürdürülebilirlik kapsamında ele alınması gereken konular ortaya çıkmaktadır. Şemadan anlaşılacağı üzere sosyokültürel sürdürülebilirlik kapsamında yaşam kalitesi, eşitlik-adalet, gelecek nesillerin ihtiyaçları, sosyal kaynaşma, temel ihtiyaçlar, kültürel çeşitlilik, demokrasi ve katılım gibi kavramlar ön plana çıkmakta ve bu kavramları irdelemenin sosyal sürdürülebilirliği anlayabilmek açısından önemli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Şekil 2.4).

Şekil 2.4: Sosyokültürel sürdürülebilirlik tanımlamalarında vurgulanan sözcükler ve kullanım sayıları.

Bu bağlamda sosyokültürel sürdürülebilirlik tanımını toplumu oluşturan tüm bireylerin refah düzeyinin gelecek nesillere zarar vermeyecek şekilde artırılmasının hedeflendiği, sosyal kaynaşmanın sağlanarak farklı kültürlerin olumlu yönlerinin desteklendiği demokratik, katılımcı, insanların değerli bir birey olarak bir bütünün parçası olduğu bir durum olarak özetlemek mümkündür [Taştan, 2016].

- Yapılı Çevre-Sosyokültürel sürdürülebilirlik ilişkisi:

Sosyokültürel sürdürülebilirlik yapılı çevre ve toplum arasındaki ilişkinin çok yönlü ve iyi anlaşılmasını gerektirmektedir, çünkü toplumdaki sosyal ilişkiler yapılı çevrenin niteliğiyle doğru orantılı olarak değişmektedir. Yapılı çevre topluma fırsatlar sunmak veya fırsatlara engel olmak gibi bir etkiye sahip olabilmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, yapılı çevre ve sahip olduğu mekânsal nitelikler sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında önemli bir yere sahip olmaktadır. Sosyal sürdürülebilirliğin ancak toplumsal katılımın önemsendiği, refah düzeyinin yükseltildiği, adaletin sağlandığı, güvenlik hissinin arttırıldığı, aidiyet duygusunun geliştiği, sağlığın önemsendiği nitelikli bir yapılı çevreyle desteklenerek geliştirilmesi mümkün olmaktadır. Buradan da anlaşılmaktadır ki, sosyal sürdürülebilirliğin mimari tasarım sürecinden başlayarak göz önünde bulundurulması ve bu doğrultuda fiziksel çevrenin oluşturulması gerekmektedir. Bu nedenle mimari tasarım süreci yapının ve yapılı çevrenin sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasını sağlayacak doğrultuda mekânsal özellikler oluşturulması bakımından önemli bir süreçtir [Doğan, 2019].

Sosyokültürel sürdürülebilirlik kavramının zaman içerisindeki gelişimine bakıldığında bu konunun başlangıçta mimarlık disiplininde çok yer etmediği, kentsel planlama ve mimarlık disiplininin daha çok sürdürülebilirliğin çevresel boyutuna yönelik çalışmalara odaklandığı görülmektedir. Ancak son yıllarda sürdürülebilirlik hedeflerine toplumsal sorunlar çözülmeden ya da yapılı çevrede yaşayan bireyin sosyolojik ihtiyaçları karşılanmadan varılamayacağı anlaşılmıştır. Bu durum yapılı çevre–sosyokültürel sürdürülebilirlik ilişkisine dair çalışmaların da artmasını sağlamaktadır [Baran, 2019].

Yapılı çevre ve sosyokültürel sürdürülebilirlik ilişkisini anlamak için önce çevre kavramının ne ifade ettiğini belirtmek faydalı olacaktır. Çevre, bir bireyin veya bir toplumun yaşamını etkileyen dış faktörlerin tümü olarak tanımlanabilir. İnsanların içerisinde yaşadığı doğanın bileşenleri, bitkiler, yapılar fiziki çevreyi oluştururken; psikolojik durumlarını ve yaşam kalitelerini etkileyen, etkileşim halinde oldukları diğer insanlar ise sosyal çevreyi oluşturmaktadır. Yapılı çevreyi ise fiziki çevrede doğal olarak var olmayan insanoğlunun etkisi ile oluşturulan her şey olarak tanımlamak mümkündür. İnsanoğlu doğası gereği içinde bulunduğu çevreye çeşitli müdahalelerde bulunmaktadır. İçinde yaşadığımız kentler ve kenti oluşturan insan eli ile inşa edilmiş

her şey yapılı çevrenin bir elemanıdır. Çevresi ile sürekli etkileşim halinde olan insan içerisinde bulunduğu çevreden fiziksel ve psikolojik anlamda etkilenmektedir. Bu nedenle yapılı çevre insanların sağlıkları, toplumsal ilişkileri, günlük hayatları ve diğer insanlarla olan ilişkileri gibi yaşam kalitelerini etkileyen birçok değişken üzerinde büyük bir etkiye sahiptir [Taştan, 2016].

Çok çeşitli ve karmaşık ilişkilerin odak noktasında yer alan insan yapıyı ve çevreyi biçimlendirirken aynı zamanda da yapılı çevreden birçok yönden etkilenmektedir. Bu ilişkiler örüntüsünde toplumsal yaşam ve mekânsal ilişkiler sosyokültürel sürdürülebilirlik çalışmalarında ön plana çıkmaktadır. Bir bölgenin toplumsal ve sosyal yaşamının o bölgenin yapılı çevresiyle doğrudan ilişkili olduğu bilinen bir gerçektir. Yapılı çevreyi tasarlamak aynı zamanda sosyal yaşamında tasarlanması anlamına gelmektedir. Yapılı çevrenin yaşanabilirliği ve kullanıcı üzerindeki etkilerinin önemi nedeniyle mekân kalitesi öne çıkmakta ve sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında yaşanabilir mekânlar tasarlamak daha da önemli hale gelmektedir. Bu nedenle yapılı çevre ve sosyokültürel sürdürülebilirlik ilişkisi oldukça önem taşıyan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gehl tarafından, gerekli, isteğe bağlı ve sosyal aktiviteler olmak üzere üç farklı aktivite belirlenmiştir. Bu aktiviteler de yapılı çevrenin kalitesine göre oluşmaktadır [Gehl, 1987]. İsteğe bağlı ve sosyal aktivitelerin geliştirilmesi mekânların kalitesiyle doğru orantılı olmaktadır. Yüksek kaliteli mekânlarda isteğe bağlı aktivite geliştirilmesi ihtimali daha yüksekken, düşük kaliteli mekânlarda sadece gerekli aktiviteler gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle sosyal refahın sağlanabilmesi açısından etkinliklere ortam sağlayan ve toplumsal etkileşimi arttıran mekânlar tasarlanması önem taşımaktadır [Doğan, 2019]. Kaliteli mekânlar tasarlayabilmek o mekânların bulundukları bölgeyi canlandırmasına ve oraya yeni bir kimlik ve heyecan kazandırmasına olanak sağlamaktadır.

Yaşanılan çevre bireyin kişisel tarihiyle, anılarıyla ve sevdikleriyle de yakından ilişkilidir. Bu bağlamda toplum ve kentin organik bir biçimde yaşadığı değişim ve dönüşümü incelemenin bir yolu da aslında toplumu incelemektir. Yapılı çevre, toplumun ekonomik ve siyasi yaşamının yapısını, sosyal ve kültürel yönelimlerini, teknik gelişimini yansıtmaktadır. Toplum olarak örgütlenmiş insanların karşılıklı ilişkilerinden doğan eylemler, yapılı çevrede yer alan binaların gereksinimlerini de

belirlemektedir. Binanın işlevi sosyal örgütlenmenin ifadesi olmakla birlikte, toplumsal örgütlenmenin geliştiği, yani uygarlık düzeyinin arttığı oranda bina çeşitliliği de artmaktadır. Bu çeşitliliğe etken olan önemli unsurlardan biri de toplumsal ve kültürel niteliklerdir [Büyükarıslan, 2013].

Mimari yapılar tasarlandıkları zamana ait toplumsal yaşamın düzeni, inanç sistemi ve ekonomik değerleri gibi toplumsal yapısıyla ilgili somut bilgiler sağlayan işaretleri içermektedir. Bu sebeple yapı stokunun sosyolojik yapıya ait bir kaynak olduğunu söylemek mümkündür. Kültürel kimliğin ve mirasın oluşmasında ve devamlılığında ise mimarlığın önemi kamusal belleğin inşası ile beraber düşünülmelidir. Bir bina kullanılsa dahi o çevrede yaşayan insanların hayatında çevrenin algılanma kriteri olarak çok önemli bir yer tutmaktadır. Yeniden işlevlendirilerek onarılan yapılar, toplumun yaşantısında geçmişe ait bir referans niteliği taşımasının yanında, tekrar canlandırılmasıyla ve yeniden anlamlandırılmasıyla da bulunduğu bölgeye ve topluma katkıda bulunmaktadır [Büyükarıslan, 2013].

2.2. Mekânsal Dönüşüm

Teze adını veren ve kuramsal çerçevenin de ikinci ana başlığı olan mekânsal dönüşüm kavramı altında ele alınacak olan bu bölüm kapsamında dönüşüm kavramı, kavramın toplumsal boyutu ve mekânsal yansımaları konuları irdelenecektir. Bölümün sonunda incelenecek olan mekânsal dönüşüm(adaptive re-use) kavramının öncesinde, dönüşüm kavramının belirtilen çerçevede incelenmesi mekânsal dönüşüme ışık tutması bakımından önem taşımaktadır.

2.2.1. Dönüşüm Olgusu

“...Başkalaşma şeyin özüdür ya da tözüdür, şeyi sürenin terimleriyle düşündüğümüzde kavradığımız işte bu başkalaşmadır...” [Deleuze, 2010].

Her canlı varlık gibi kentler de sürekli olarak gelişen ve değişen toplumsal birimlerdir [Keleş, 2004]. Bu bağlamda kentler, değişen farklı sosyal ve ekonomik

hareketlilikler doğrultusunda kendini değiştirip dönüştürmekte ve yeni koşullara göre şekillenerek adapte olmaktadır. Bu sayede kentin devamlılığını sağladığını söylemek mümkündür. Dönüşüm olgusu bu adaptasyon sürecinde geçmişin değerlerinin üstüne zamanın getirdiği yeni olasılıkların ve ihtiyaçların da eklenerek yeniden yorumlanması noktasında ortaya çıkmaktadır. Zamanın sürekliliği içerisinde kent ve mekânsal dönüşümün kaçınılmaz olduğu bilinen bir gerçektir [Nart, 2015]. Bu bölümde değişim ve dönüşüm kavramları kısaca açıklanmak istenmiştir. Bir sonraki alt bölümlerde ise tezle ilgili olarak dönüşümün toplumsal boyutu ve toplumsal dönüşümün mekâna yansımaları ele alınacaktır.

Çok eskilerden beri dile getirilen değişme kavramı, birçok araştırmacı tarafından farklı şekilde tanımlanmıştır. Değişim, bir şeyleri farklı hale getirmektir. Değişme, belli bir sürede herhangi bir şeyde meydana gelen farklılaşmadır [Güçlü ve Şehitoğlu, 2006]. Değişim, farklı bir şeyin kabul edilmesidir. Değişim, mevcut olanın, etkileşim halinde olduğumuz çevre koşullarının ihtiyaçları karşısında, artık kayıtsız kalmasının sonucu olarak yeniden yapılandırması ve yeni ihtiyaçları sağlayabilecek seviyede yeni fikirlerin üretilmesi ve uygulanmasıdır [Erdoğan, 2002].

Tekeli'ye göre dönüşüm kavramı, "kentin parçalarının nitelik değiştirmesi" ya da "kentin evrimsel bir oluşum geçirmesi" şeklinde tanımlanabilir. Tekeli'nin burada yapısal değişimin işleyişine dikkat çekmektedir [Tekeli, 2003].

Değişim ve dönüşüm kavramlarına değinirken önceki bölümlerde ele alınan zaman kavramını da bu noktada tekrar konuyla ilişkilendirmek doğru olacaktır. Zaman ve değişim bir döngü içerisinde birbirlerini tamamlamaktadırlar. "Zaman yoksa değişim olmaz; fakat değişim yoksa zaman kavranılamaz!" [Güvenç, 2008]. Zaman ve değişim kavramlarının kaçınılmaz ve doğrudan bir ilişkisi vardır. Zaman, ancak değişimlerle algılanır ve değişimler de, maddenin zaman-mekânda hareketi ile gerçekleşir. Buradan çıkartılabilecek ilk şey zamanın homojen ritmi olan bir ardışıklık olmadığı, değişim ürettiği ve algılara bağlı olduğudur. Aynı zamanda, tersine bir ilişki ile değişimler de zamanı üretir. Öyleyse zaman kavramı, maddeye ve maddenin yer ve şekil değiştirmesine bağlı bir kavramdır. Yani hareket, ancak zaman ve mekân içinde tanımlanır ve bütün olaylar zaman ve mekân içerisinde gerçekleşir. Bu olgu, bir başka örnek ile, insan odağında açıklanacak olursa şöyle denilebilir; insanlar ve bütün canlılar kaçınılmaz olarak bir değişim ve hareket üreticisidirler (örn. kalp atışları, kan

dolaşımları, biyoritimleri, enerji ihtiyaç ve üretimleri sonucu...). Öyle ki, canlı kalmanın önkoşulu mutlak durağanlığa varmamak, hareketin sürdürülmesidir (burada mutlak durağanlıktan kastedilen canlı ile onu çevreleyen uzamdaki değişim hızlarının birbirine eşitlenmesidir). Dolayısı ile değişim ve hareket kavramları bir yandan da canlılar ile zaman-mekân kavramı arasında bir bağ kurulmasını sağlar; canlılar zamanı hem kendi bedenlerinde hem de çevrelerinde gerçekleşen değişimler dolayısı ile algırlar. Öyleyse, insan bedeni, mekânda var olmanın ötesinde kendi başına dahi bir zaman-mekân tanımlar [Sevinç, 2013].

Zamanın ilerlemesi, maddelerin uzamdaki fiziksel hareketini değil; maddelerin kendi içlerindeki değişip dönüşme hareketini ortaya koymaktadır. Varlık yaşanan bu değişme özelliği sayesinde sonsuz bir potansiyele sahip olmaktadır [Sezen, 2012]. Mimarlık dünyasından baktığımızda mevcut yapılarda ki bu sonsuz potansiyeli fark ederek değerlendirebilmek ise mimarların sorumluluğundadır. Mekân; içinde yaşayan kullanıcısıyla beraber, önünden geçip giden bir insanı, bulunduğu sokakları, karşısındaki bir mekânı, çevresine yayılan ruhunun gücüyle etkileyerek zaman içinde değiştirip dönüştürme gücüne sahiptir. Bu nedenle zamanın getirdiği bu değişimlere kayıtsız kalmayarak, yapıları dönüştürerek zamana ayak uydurabilmesini sağlayarak bu sonsuz potansiyeli sürdürebilmek mimarların elindedir. Bu değişim ve dönüşümler sadece yapı bazında kalmayacak, daha önce de bahsedildiği gibi toplumsal ve sosyal boyutta da etkileri olacaktır. Dönüştürülen yapıların sosyal ve kültürel bağlamdaki etkilerinin önemi göz önüne alınacak olursa bu noktada toplumsal değişimin incelenmesi konuya ışık tutacaktır.

2.2.1.1. Dönüşümün Toplumsal Boyutu

Değişimin kaçınılmazlığı her alanda olduğu gibi toplumsal alanda da yadsınamaz bir gerçektir. Değişim her toplum için geçerli bir olgudur. Zaman içinde bütün toplumlar farklılaşarak yeni değerlere, yeni ihtiyaçlara, yeni yaşam tarzlarına sahip olmaktadır. Toplumsal değişimler sadece insanı değiştirmekle kalmaz, beraberinde insanın ihtiyaçlarını, yaşadığı mekânı ve çevresini de değiştirmesine neden olur.

Toplumsal değişimi açıklamadan önce "toplum" kavramını kısaca açıklamak gerekirse; [E.Kongar, 1999], toplumu en temel haliyle şu şekilde tanımlamaktadır:

“Toplum, insan ömründen uzun yaşayan ve kendi kendini devam ettiren bir insan topluluğudur.” Diğer bir tanım olarak Türk Dil Kurumuna bakıldığında toplum: “Yaşamlarını sürdürmek, birçok temel çıkarlarını gerçekleştirmek için işbirliği yapan, aynı toprak parçası üzerinde birlikte yaşayan ve ortak bir ekini olan insan kümesi” olarak tanımlanmıştır [TDK, 2019].

Çeşitli ögeler bir araya gelerek toplumsal yapıyı oluşturmaktadır. Bu ögelerden birinin değişmesi diğerlerinin de değişmesine neden olmaktadır. ‘Toplumsal değişme’ ise en temel şekilde, bir toplumdaki kurumların, sosyal yapıların ve insanlar arasındaki ilişkilerin farklılaşması olarak tanımlanabilmektedir. Kentlerde olduğu gibi toplumlarda değişim kaçınılmazdır [Yıldırım, 2009].

Toplumsal değişimin farklı bir tanımı ise, insanlar arası ilişki biçimleri ile davranış biçimlerindeki değişimleri anlatmaktadır. Toplumsal değişimde belirleyici olan faktörler; nüfus, aile, din, ekonomi, hukuk, eğitim gibi temel niteliklerde meydana gelen değişimlerdir. Buradan toplumun maddi ve manevi değerlerinin değişimi sonucunda toplumsal değişimin meydana geldiğini söylemek mümkündür [Güçlü ve Şehitoğlu, 2006].

Günümüzde ise toplumsal değişimin etki alanı en fazla olan faktörleri arasında endüstri devrimi, kapitalizm ve küreselleşme yer almaktadır. İnsanlığın bilimsel, ekonomik ve teknolojik gelişmelerine paralel olarak günümüzde de bu tarzda yeni anlayışlar ve gelişmeler ortaya çıkmaktadır [Yıldırım, 2009]. Zaman içerisinde yaşanmış bu olgular toplumda değişimin dönüm noktalarını oluşturan ve büyük etkiler yaratan dönüm noktaları olarak ele alınabilir. Her yüzyılın kendi birikim ve yaşanmışlıklarına bağlı olarak bu şekilde büyük dönüm noktaları geçmişte olduğu gibi gelecekte de yaşamaya devam edecektir. Bu bölümde genel olarak toplum ve toplumsal değişim kavramlarından söz edilmiştir. Toplumda yaşanan değişim ve dönüşümlerin mekânsal boyutları bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

2.2.1.2. Toplumsal Dönüşüm ve Mekâna Yansımaları

Mekânın, insandan bağımsız olarak düşünülmemesi gereken bir olgu olduğundan önceki bölümlerde bahsedilmiştir. Mekân ve insan sürekli birbirini besleyen ve birbiriyle etkileşim halinde olan iki olgudur. İnsanın ihtiyaçları mekânların

şekillenmesinde büyük etkiye sahiptir. Bu noktadan yola çıkıldığında, zaman içerisinde insanın ihtiyaçları, yaşam tarzları değiştiğinde mekânlarda bu değişime kayıtsız kalamayarak değişmek durumunda kalmaktadır. Bunun yanında günümüz dünyasında toplum yapısında meydana gelen değişimler, teknolojinin gelişimi ve kent yapısının değişmesi mekânsal beklentilerin de değişmesine sebep olmaktadır.

İnsan ile mekân arasında birbirini değiştiren ve dönüştüren çift yönlü bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür. Bu sebeple mekân, toplumsal değişimler sonucunda değişebilen, çeşitli anlamları ve ruhu olan bir varlıktır. Mekânın mutlak bir olgu değil, insanla beraber şekillenen ve insanı şekillendiren bir varlık olduğunu savunan Harvey, şöyle söylemektedir: “Mekânsal oluşumlar, içinde toplumsal süreçlerin olduğu cansız nesneler olarak değil, toplumsal süreçleri ‘içeren’ şeyler olarak görülmelidir”. Harvey kentsel sorunların üstesinden gelmenin yolunun kent bağlamına verilen anlamın toplumsal ve coğrafi olguları kapsayacak ve bu kapsamda şekillenecek olan kavramsal çerçeve ile sağlanabileceğini savunmaktadır. Kentteki mekânsal düzenin de toplumsal ilişkilerde ve sosyokültürel sürdürülebilirlik kavramında önemli rol oynadığını belirtmektedir [Harvey, 2003]. Toplumsal süreçler oluşurken mekânlarda tıpkı insanlar gibi bu süreci yaşayan, süreçle beraber değişen ve sürekli etkileşim halinde olan varlıklardır.

Benzer şekilde Soja da, mekânın sosyal bir realite içinde olduğunu, sosyal realitenin de tesadüfi bir mekânsallığının olmadığını söylemektedir [Soja, 1996]. Bu söylemden Soja’nın da mekânı sosyal yaşamla bir arada ele aldığı ve mekânın sosyal yaşamda bazen bir aracı olarak kullanıldığı bazen de mekânların sosyal yaşamın bir sonucu olarak şekillendiği düşüncesine ulaşmak mümkündür.

Toplumsal değişim sürecindeki en büyük dönüm noktalarından biri olan sanayileşmeyi bir örnek olarak bu noktada incelemek konuya ışık tutacaktır. Sanayileşme sürecinin en fazla tartışılan yönlerinden birisi, toplumsal yapıda meydana getirmiş olduğu büyük değişimlerdir. Endüstriyel hareketlilikler, mekânların dönüşümü dışında toplumsal yapının da dönüşümüne sebep olmuştur. Ekonomik, sosyal ve kültürel ayrımların arttığı ve sınıfsal farkların ortaya çıktığı yeni bir toplumsal düzenin oluşmasına neden olmuştur. Toplumda yaşanan bu değişimlerle beraber mekânsal düzeninde tüketildiği ve yeniden tasarlandığı bir durum ortaya çıkmıştır [Alaeddinoğlu, 2015].

Kentleşmenin dönüm noktasını oluşturan sanayileşme süreci beraberinde birçok yenilik ortaya çıkarmıştır. Mekân sanayileşmeyle beraber hızla tüketilen ve metalaştırılan bir olgu haline gelmiştir [Meydan, 2011]. Sanayileşme öncesi toplumlardaki yapı ve kentleşme, sanayileşmenin gelmesiyle tamamen değişmiştir. Sanayi öncesinde kentler genellikle verimli tarım topraklarında, sulak alanların etrafında, önemli ticaret yollarının geçtiği merkezlerde, daha korunaklı ve coğrafi olanakların daha iyi olduğu belli bir bölgede konumlanmaktaydı, fakat sanayileşmeyle beraber, nüfusun da hızlı bir şekilde artmasıyla kentler düzensiz bir biçimde hızla büyümeye başlamıştır. Birçok yeniliğin yanında bir dizi sorunu da beraberinde getiren bu süreç, hızlı bir toplumsal değişime ve beraberinde de kentlerin ve mekânların dönüşümüne neden olmuştur.

Endüstri Devrimi sonrasında yaşanan dönemde sosyo-ekonomik yapının değişmesi beraberinde mimarlık alanını da etkilemiştir. Mimaride yeni biçim ve mekân üretme anlayışlarının yanında yeni yapı tipleri de ortaya çıkmıştır. Yeni yapı tiplerinin üretiminde yeni yapı malzemelerinin kullanılması, o dönemde dünyada teknoloji alanında yeni bir rekabetin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu rekabet sonucunda ortaya fuar yapıları denen yeni bir yapı türü çıkmıştır. Bu türün ilk örneklerinden birisi de Londra'da gerçekleştirilen fuara ev sahipliği yapan Kristal Saray olmuştur. Kristal Saray'da ilk defa demir ve cam yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Bu yapı malzemeleri de o dönemde teknolojinin birer göstergesi olduğu için Kristal Saray oldukça ilgi çeken bir yapı olmuştur. Demir ve camın getirdiği mekânsal farklılıklar, insanlara iç mekânda farklı bir deneyim yaşatmıştır. İç mekânda daha geniş açıklıkların sağlanabilmesi, camın getirdiği ferahlık ve aydınlık yeni mekân anlayışını doğurmuştur. Walter Benjamin'in camın yapı malzemesi olarak kullanılmasına dair sözleri oldukça ilgi çekicidir. Benjamin camı 20.yüzyılın "gözenekliliği ve şeffaflığı" olarak yorumlamakta ve zaman-mekân uzamında aracılık yapabilecek bir malzeme olarak tasvir etmektedir. Cam, iç ve dış mekân arasında, daima sanal olarak geçilen ve kamusal ile özeli, doğa ile kültürü, içerisi ile dışarısını hem ayıran hem birleştiren kararsız bir eşik oluşturmaktadır. Cam kültürünün toplumun özgürleştirici bir geleceğe yönelmiş olması şartıyla, potansiyel olarak özgürleştirici bir kültür olduğunu kabul etmek Benjamin'in düşünceleriyle daha uyumlu olmaktadır [Stavrides, 2010]. Kristal Saray toplumsal değişimin mekâna olan

etkilerini gösteren önemli bir örnek olarak gösterilmeye devam etmektedir (Şekil 2.5) [Web 1, 2019]. Benzer durum, asansörün kullanılmaya başlamasında da görülmektedir. Asansörle beraber de, çok katlı yapılar farklı mekânsal düzenlemeler sunmuştur. 19 ve 20. Yüzyılda yaşanan bu tarz değişimlerin yaşamın her döneminde var olacağını bilmek gerekmektedir. Şartlar değiştikçe toplumlar değişmeye, toplumlar değiştikçe de mekânlar değişmeye devam edecektir.

Şekil 2.5: Kristal saray.

2.2.2. Mekânsal Dönüşüm (Adaptive Re-Use)

Kent ve kentlinin değişen ve dönüşen çağın gerektirdiği doğrultuda sürekli değişime ayak uydurmaya çalıştığı bir düzende, yapıların durağan biçimde bu döngüde var olmasını beklemek mümkün değildir. Yapılar yapıldıkları dönemde konumlarından maksimum düzeyde fayda sağlayacak biçimde, konumun fiziksel ve toplumsal verileri doğrultusunda inşa edilmişlerdir. Yapıların tasarım sürecine iklimsel ve çevresel veriler dâhil edilerek inşa edilmiş olsa da, zaman geçtikçe toplum ihtiyaçlarının ve yapı çevrenin de değişimiyle beraber verilerin geçersiz hale gelmesi ve farklı hallere dönüşmüş olması durumu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda yapıya verilecek olan yeni işlev sürecinde yapı çevrenin ve konumun özellikleri ve kent dokusu içerisindeki önceki ve şimdiki silüeti, dönüşme kararına yön veren faktörler olmaktadır [Büyükarıslan, 2013].

Dünya şartlarının ve yaşam tarzlarının hızla değişmesi, bu hıza göre esas alındığında sabit olarak düşünülebilecek mimarinin ve kentin de değişimini tetikleyen bir unsur haline gelmektedir. Bu noktada yapının yıkılmasına gerek duyulmadan değişme durumuna bir çözüm amacıyla uygulanabilecek sürdürülebilir bir yaklaşım olarak kullanım dönüşümü akla gelmektedir. Yıkıp yeniden inşa etmenin yerine, yapıya uygun müdahalelerde bulunarak (gerekli durumlarda yeni eklemeler veya çıkarmalar yapılması, plan şemasında değişikliğe gidilmesi, malzeme değişiklikleri, kullanım amacının değiştirilmesi vb.) değişime cevap verebiliyor hale getirilmesi daha değerli bir yaklaşımdır. Bu sayede mevcut yapıya yeni bir işlev ve kimlik kazandırılmaktadır. Son yıllarda daha fazla kabul görmeye ve yaygınlaşmaya başlayan bu yapı üretim tekniği konunun günümüz ve gelecek için öneminin daha iyi anlaşılmasını ve mimarinin ele alması gereken sorunsallardan biri olduğu görüşünü doğrulamaktadır.

İşlevsizleşen yapıların farklı amaçlarla yeniden kullanımı tarih boyunca başvurulan bir yöntemdir. Ancak bu durumun bir restorasyon yöntemi olarak ele alınması sanayi devrimi sonrası ön plana çıkmıştır. Bir tasarım konusu olarak değerlendirilmesi ve tasarımcılar tarafından ele alınması çok daha yakın tarihlere 20. Yüzyılın son çeyreğine rastlamaktadır [Durna, 2019]. Son yıllarda kullanımı giderek daha da yaygınlaşan “Adaptive reuse” kavramı ilk olarak “1994 Brownfield” örneğinde kentsel sağlıklılaştırmanın (rehabilitation) bir aracı olarak ortaya atılmış bir kavramdır. “Uyabilen yeniden kullanım” olarak Türkçe’ye çevrilebilecek kavram; eski bir binanın veya yerleşim yerinin yapılma ve tasarlanma amacından farklı olarak kullanılması işlemini tarif etmek için kullanılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Massachusetts, Brownfield’de 1994 yılında yapılan kentsel ıslahtan sonra “adaptive-reuse” arazi ıslahında korunmasında ve kentsel yayılmanın engellenmesi konusunda önemli bir faktör olarak görülmeye başlanmıştır. Ancak yenileme (renovasyon) ve uyabilen yeniden kullanım (adaptive-reuse) arasında bulanık bir çizgi vardır, bu nedenle kavram tarihi yapıların korunması ve yıkımı arasında bir uzlaşma noktasındadır [Taştan ve Manisa, 2019].

Terminolojide kullanım dönüşümü, yeniden kullanım, yeniden işlevlendirme gibi farklı terimlerle adlandırılan kavram; İngilizce "adaptive reuse" terimi ile karşılık bulmaktadır. Kelime karşılığı “uyarlanabilir yeniden kullanım” olan terim, Hasol

tarafından “yeni işlevle kullanım” olarak dilimize çevrilmiştir [Hasol, 2003]. Bununla beraber, “Yeniden kullanım” ve “kullanım dönüşümü” ifadeleri de “adaptive reuse” teriminin karşılığı olarak kullanılabilir [Taştan ve Manisa, 2019].

Mimaride kullanım dönüşümü ya da yeniden kullanım, herhangi bir sebeple özgün işlevini yerine getiremez hale gelen yapının başka bir işlevi yerine getirecek şekilde yeniden düzenlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Kullanım dönüşümü mevcut yapıyı olabildiğince korurken, günümüz kullanıcı gereksinimlerine cevap verebilecek şekilde geliştirildiği bir süreçtir [Latham, 2000]. Kullanım dönüşümü uygulamalarında herhangi bir sebeple özgün işlevini yerine getiremeyen, yakın zamana ait bir yapı olabileceği gibi söz konusu yapı tarihi değer de taşıyor olabilir [Taştan ve Manisa, 2019]. Tarihi ve kültürel değeri olan yapıların yaşatılmasının önemli olduğu kadar, herhangi bir kültürel değer taşımayan fakat kent içerisinde yer kapladığı halde atıl durumda kalmış yapıların da değerlendirilerek kullanılması sürdürülebilirlik tartışmaları bağlamında da birçok açıdan olumlu bir yaklaşım ve tercih edilmesi gereken bir yöntemdir.

Tez kapsamı çerçevesinde bu anlamda seçilen Beyoğlu bölgesi ve Boğazkesen Caddesi üzerinde belirlenen örnekler eski dönemlerde ihtişamını korurken zamanla çöküntü alanı içerisinde kalmakta ve değerlerini kaybederek atıl kalmaktadırlar. Özellikle metropollerde bu tür çöküntü alanlarının kapitalist sistemin üretim ve tüketim zincirinin güncel döngüsü içerisinde, birçok nedene bağlı olabilecek şekilde kullanım dışı kaldığını ve ötekileştirildiğini söylemek mümkündür. Bu tez çalışmasında ele alınan çöküntü alanı(slum) kavramını şu şekilde açıklamak ve tez kapsamında bu bağlamda düşünmek önem taşımaktadır; Levantenlerin terk etmesiyle zaman içerisinde sahipsiz kalan alanlara sonradan kentin ötekilerinin sahip olması ve yapıların kalitesinin bozulması durumu. Burada daha çok bölgenin sosyal doku anlamında değiştiği ve kentsel kalite anlamında zayıfladığı bir durum söz konusu olmaktadır. Bu durumda kalan bir bölge veya yapının yeniden iyileşmesi için dönüşüme ihtiyaç duyması yeniden kullanıma adaptasyon kavramının da çıkış noktasını oluşturmaktadır.

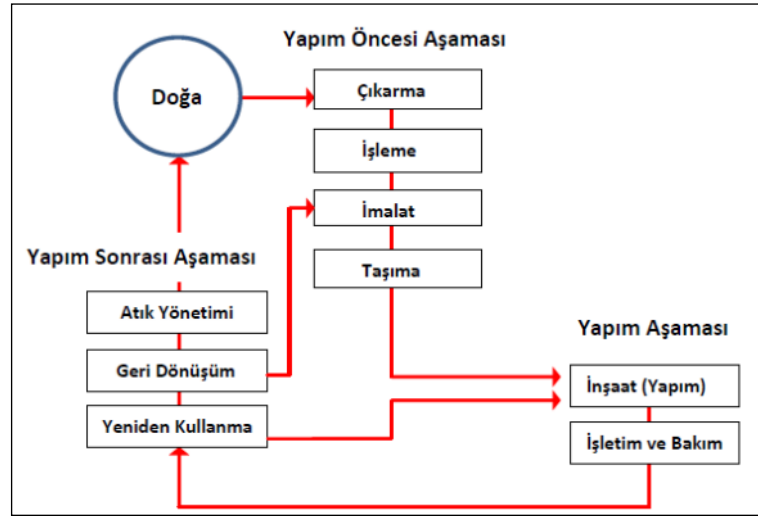
Bu bağlamda düşünüldüğünde zamanla kent dokusu içerisinde atıl durumda kalmış bir yapının yeniden kullanıma uygun hale getirilmesi, yapıya güncel ihtiyaçlara uygun yeni bir işlev verilmesi yapının değerini ortaya çıkaracak, kullanıcılar için bir

çekim noktası haline gelerek çevresinin de canlandırılması ve iyileştirilmesi için yeni fırsatlar sunabilecek bir potansiyele sahip olacaktır. Bunu kent belleğine ve kullanıcıların alışkanlıklarına ve aidiyet duygularına zarar vermeden gerçekleştirmek önem taşımaktadır. Birçok açıdan ele alındığında bu şekilde bir yapı üretim tekniğinden çevresel, ekonomik ve sosyal anlamda tam verim sağlanabilecektir.

Son yıllarda modern yapım tekniklerinin kullanımının yaygınlaşması ve malzeme çeşitliliğinin artması ile başarılı kullanım dönüşümü uygulamalarının sayısı da artmıştır. Atıl durumdaki yapıların yeniden değerlendirilmesi ile toplum için yeni kaynaklar yaratılabilmekte, yapılı çevrenin daha kaliteli hale getirilmesi ile toplumun refah seviyesi yükseltilmektedir. Kullanım dönüşümü ile arazi ve inşaat maliyetleri önemli ölçüde azalırken, mevcut kent parçalarının canlandırılması ve dağınıklığın kontrol altına alınması mümkün olmaktadır. Ayrıca kullanım dönüşümü kaynak tüketimi, enerji kullanımı ve zararlı gaz salınımlarının azaltılması, binaların ömrünün uzatılması, arazi tüketiminin ve kentsel yayılımın azaltılması gibi çevresel faydalar sağlamaktadır [Bullen, 2007]. Kullanım dönüşümünün bir diğer faydası da mevcut binalardan yararlanarak, yapılı çevreyi estetik açıdan daha hoş ve üretken kılma olanağı sağlanmasıdır. Böylece yapılı çevrenin estetik çekiciliği artırılarak, mevcut semtlerin yeniden canlandırılması verimsiz mülklerden değerli toplumsal kaynakların yaratılması mümkün olmaktadır [Taştan ve Manisa, 2019].

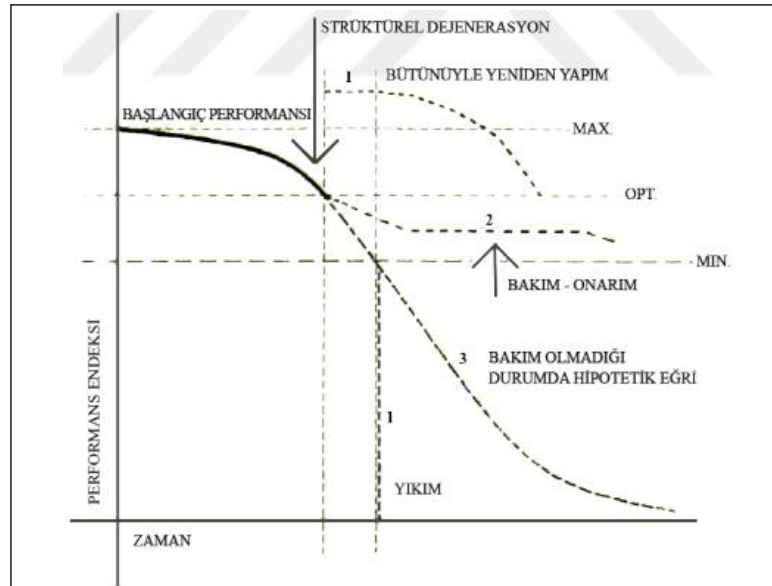
Kullanım dönüşümü ile binaların yaşam döngüleri de değişime uğramaktadır. Binaların kullanım dönüşümü kavramına kadar yapı yaşam döngüsü süreçleri;

- Tasarım, inşa, kullanım ve yıkım olarak ifade edilirken,
- Kullanım dönüşümü sonrasında; 1. Tasarım-imalat-kullanım/işletme özgün işlev, 2. Terk edilme, işlevini kaybetme, 3. Ara-geçici kullanım, 4. Yıkım veya uzun vadeli kullanım (kullanım dönüşümü) şeklinde olduğu düşünülmeye başlanmıştır [Taştan ve Manisa, 2019].

Şekil 2.6: Sürdürülebilir bir binanın yaşam döngüsü.

Şekil 2.6 ve Şekil 2.7’den de anlaşılacağı üzere, yapılarda eskime evresinden sonra yapılabilecek bakım-onarım-yeniden kullanıma adaptasyon gibi müdahaleler sonrasında yapının yaşam döngüsü değiştirilebilmekte ve yapının ömrünün uzaması sağlanmaktadır. Sürdürülebilir bir binanın yaşam döngüsünün bu şekilde ele alınması yapıların kullanım ömrünün uzaması bakımından önem taşımaktadır [Doğan, 2019], [Durna,2019].

Şekil 2.7: Yapılarda zamana bağlı eskime grafiği.

2.3. Mekân Kavramına Sosyokültürel Sürdürülebilirlik ve Mekânsal Dönüşüm Çerçevesinden Bakmak

Önceki bölümlerde incelenen ve tezin iki temel kavramı olan sosyokültürel sürdürülebilirlik ve mekânsal dönüşüm kavramlarına, iki kavram açısından da en temel olgulardan biri olan “mekân” kavramı üzerinden bakarak bir irdeleme yapmak önem taşımaktadır. Bu bölümde mekân kavramının insan, zaman, bellek ve tüketim kültürüyle olan ilişkisi ele alınmaktadır. 21. Yüzyılda daha da önem kazanan bu kavramların ve çok yönlü ilişkilerin sosyokültürel sürdürülebilirlik ve mekânsal dönüşüm çerçevesinde incelenmesi, tezin ana teması bağlamında mekân kavramına güncel ve farklı bir bakış açısından yaklaşılabilmesi amacıyla tezde yer bulmuştur.

2.3.1. Mekân ve İnsan

“...Mimarlık salt görsel ayartma nesneleri yaratmaz, anlamlara aracı olur ve onları yansıtır. Herhangi bir binanın nihai anlamı mimarlığın ötesindedir; bilincimizi dünyaya ve kendilik ve varlık duygumuza geri yönlendirir...” [Pallasmaa, 2005].

Mekân kavramının en basit şekilde Türk Dil Kurumu, Ansiklopedik Mimarlık sözlüğü ve diğer kaynaklardan alınmış tanımları şu şekildedir:

- Yer, bulunulan yer. 2. Ev, yurt. 3. Uzayın sınırlanmış parçası [TDK, 2019],
- Kentsel mekân: Caddelerde, parklarda ve bahçelerde, kısaca insan yapıtlarının arasında kalan ve bunlarla sınırlanan mekân [Hasol, 1998],
- En basit tanımıyla bir kişi veya bir grubun ‘yeri’dir. Mekân insanın, insan ilişkilerinin ve bu ilişkilerin gerektirdiği teçhizatları barındıran, sınırları kapsadığı teşkilatlanmanın yapı ve karakterine göre şekillenen bir olgudur. Bu bağlamda evren de en üst seviyeyi temsil eden bir mekân olmaktadır. Mekânın hiyerarşik bir düzenle ele alınması, iç mekândan kentsel mekâna ve onun da ötesinde evrene kadar sınıflandırılması mümkündür [Gür, 1996].

Her yapı, toplumun birtakım gereksinimlerini karşılamak üzere, bulunduğu dönemin inşaat tekniğine uygun olan malzemelerle belirli bir fiziksel mekânın

çevrilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda mekân hissinin bireyin korunma ve çevrelenme duygularına olan ihtiyacı ile ortaya çıktığını söylemek mümkündür. İnsan ve mekânın birbirlerini etkileyen ve dönüştüren karşılıklı etkileşim halindeki birliktelikleri yüzyıllardır mimari mekânların, kentsel mekânların oluşumlarına ve zaman içerisindeki dönüşümlerine yön vermiştir. Mekân sadece fiziksel öğelerden değil, aynı zamanda insan faaliyetlerinden, sosyal ve toplumsal ilişkilerden de etkilenmektedir. İnsanlar değiştikçe mekânlar, mekânlar değiştikçe de insanlar değişmektedir. İnsanı ve mekânı birbirinden ayrı düşünmek bu noktada imkânsız ve anlamsız olacaktır.

Mekân-insan ilişkisini incelerken “mekân” kavramının daha somut anlamlar ifade eden tanımının yanı sıra; daha soyut yönünün düşünülmesi de gerekmektedir. Mekânların sahip oldukları enerji ve insanlar üzerindeki etkileri yadsınamayacak derecede güçlüdür. Bu sebeptendir ki, mekânlar birçok açıdan insanları ve beraberinde toplumu değiştirip dönüştürme gücüne sahiptirler. Mekânın insanı etkilediği gibi aynı şekilde insan da mekânı etkilemektedir. Mekân da yaşanan toplumsal değişimlerle, insanların sosyal değişimleriyle beraber zaman içerisinde evrilmekte ve dönüşmektedir.

İnsan ruhunun mekânla olan beraberliği ve çift yönlü etkileşimi kabul edilen bir gerçekliktir. İnsan mekânda vardır ve mekânın yaşamasını, değerli ve özel olmasını sağlayan o mekânın ruhu ve insana hissettirdikleridir. İnsan ruhunun ve yapıların ruhunun ortak noktada bulunduğu alanlar ise gerçekten huzurun ve mutluluğun hissedildiği alanlardır [Yıldırım, 2009]. Mimarının en önemli hedeflerinden biri olan insan ruhuna iyi gelen mekânlar yaratma arzusu bu tez kapsamında sosyokültürel sürdürülebilirlik ve mekânsal dönüşüm üzerinden ele alınmaktadır. Dönüştürülen mekânların toplumsal ve sosyal açıdan çevrelerini iyileştirebilme gücüne sahip olmaları, bu bağlam çerçevesinde düşünüldüğünde konuya ışık tutacaktır.

2.3.2. Mekân ve Zaman

“...Şimdi”nin terimleriyle düşünmeye fazlasıyla alıştık. Bir şimdinin geçmiş olduğuna, ancak bir başka şimdi onun yerini aldığına inanıyoruz. Oysa bir düşünelim: Eğer eski şimdi şimdiden aynı zamanda da geçmiyorsa nasıl yeni bir şimdi ortaya çıkabilir? Geçmiş, şimdi olduğu zaman zaten kurulmamışsa asla sonradan kurulamaz. Burada,

adeta zamanın temel bir konumu söz konusudur, ama belleğin en derin paradoksu da buradadır: Geçmiş, olmuş olduğu şimdiyle “eşzamanlı”dır. Geçmiş ve şimdi, iki ardışık anı değil, bir arada var olan, biri şimdi olan ve hep geçen, diğeri geçmiş olan ve hep var olan ama tüm şimdilerin geçmesini sağlayan iki ögeyi ifade eder...” [Deleuze, 2010].

Bu tez kapsamında mekânların dönüşümüyle beraber çevresinde yaratacağı sosyal etkileri inceleyebilmek amacıyla bu noktada en temel olgulardan biri olan zamanın ve mekânın birlikteliğinden söz etmek ve mekânın zaman yolculuğundaki yerini anlamak sonraki bölümleri de kavrayabilmek için bir altlık oluşturması açısından önem taşımaktadır.

Tezin temel konusu olan dönüşüm kavramı incelenirken aynı zamanda zamanın ele alınması gerekliliği şu şekilde açıklanabilir; dönüşümün zaman ekseninde kavranması önemlidir, çünkü “zaman hayatın hareket ve oluş gücüdür” [Colebrook, 2009]. Zamanın akışı içerisinde hayat sürekli olarak değişmektedir. Zamanın tek dönüştürücü unsur olarak kavramsallaştırılması Bergson’un zaman kavramında irdelenmektedir. “Süre farklılaşan ya da doğasını değiştirendir, niteliktir, heterojenliktir, kendisinden farklılaşandır” [Deleuze, 2009].

Zaman temel felsefi akımlar dışında en temel haliyle, bir eylemin geçtiği veya geçeceği süre olarak tanımlanmaktadır. Zaman belirli değerler dizisiyle ölçülebilen nesnel bir değer gibi görünse de, içerisinde birçok öznel değeri barındıran soyut bir kavramdır. Ölçme birimleri nesnel değerler olmasına karşın, her insan bu nesnel değerlerden anladığı değerleri öznelleştirerek değiştirmektedir. Bu bakımdan zamanın hem nesnel, hem de öznel bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. Zaman türleri ise fiziksel, biyolojik ve psikolojik zaman olarak ayrılmaktadır. Fiziksel zaman, belirli ölçme birimleriyle ölçülebilen ve saat, yıl olarak ifade edilebilen zaman türüdür. Biyolojik zaman ise ritme odaklıdır, insan biyoloji ritmine bağlı olarak gelişen biyolojik zaman ürünleridir. Psikolojik zaman ise insanın algılama biçiminden kaynaklanan zaman türüdür [Erdoğan ve Yıldız, 2018].

Zamanın diğer özelliği ise, lineer bir doğru üzerinde belirli hız ve yönde ilerleyen bir sistem olmasıdır. Bu da zamanın kronolojik olmasından kaynaklanmaktadır. Kronoloji olarak adlandırılan zamanın akış yönünde zaman noktasalları yer almaktadır. Bu noktasal zaman dilimleri arasında süreklilik ilişkisi vardır. Bu ilişki ile

zamanın doğrusal akışı sağlanmaktadır. Geçmiş, şimdi ve gelecekte oluşan zaman noktasallarında üç temel parçanın başlangıç ve son sınırları vardır. Mead'ın zaman kavramına bakışı şimdi'nin felsefesinin temelini oluşturan anlayıştır. Mead'e göre gerçek olan şimdi'dir. Geçmişte olan her şey şimdi içinde yeniden kurulur ve geleceği biçimlendirir [Adam, 1990]. Kahvecioğlu da benzer şekilde şimdi'nin geçmiş ile geleceğin birleşimi olduğunu ve bunun da bellek sayesinde gerçekleştiğini ifade etmektedir [Kahvecioğlu, 2005]. Geçmiş, şimdi ve gelecek olarak ayrılan üç farklı zaman diliminin ortak özellikleri, zihinde yaşantı ortamında bilinçli bir düşünceyle beraber yer almaları ve şimdileştirilebilmeleridir [Ural, 2005]. Geçmişteki bir anı zihinde canlandırarak veya gelecekle ilgili hayal kurarak geçmiş ve gelecek şimdiye getirilerek zihinde oluşturulmakta ve şimdi'nin gerçekliğine ulaşabilmektedir.

Deleuze zamanın kronolojik sıralama sayesinde kurduğu bu lineerliği kabul etmemektedir. Ona göre zaman hareket ile ilişkili, doğrusallıktan uzak bir kavramdır. Burada bahsedilen hareket kavramı mekân içinde gerçekleşen fiziksel bir hareket yerine, zihinde geçen hareket yani anımsamadır. Şimdi'nin anı sürekli bir hal içinde geçmişe dönüşmektedir. Bu sürekli dönüşme hali zamanın lineer olarak ele alınmasının mümkün olmadığını göstermektedir [Rodowick, 1997]. Deleuze bu dönüşme sayesinde zamanı çift katmanlı bir yapı olarak ele almaktadır. Geçmiş şimdi ile birlikte an olarak, kronolojik olmayan bir zaman yığınınına dönüşmektedir. Şimdi'nin eylemi olan algı ile geçmişe yönelik eylem olan anımsama birleşerek zamanı oluşturmaktadır [Tanju, 2005]. Zamanı doğrusal olarak algılamamanın dışına çıkılabildiği ve bütün zaman kipleri bir arada oluş olarak ele alınabildiği anda mekân geçmişte kalan, eskimiş olan, tüketilen bir varlık olmaktan kurtarılıp; zaman içinde bir oluş ve hareket içinde olan yaşayan, değişen ve şimdinin potansiyellerini kendinde barındıran bir varlığa dönüştürülebilmektedir.

Bu noktada bir “zamansız”dan bahsedebilmek mümkün olmaktadır. Sanatın ve felsefenin zamansız olabilmeleri yeni zaman çizgileri yaratmaları sayesinde. Shakespeare'in sanatı zamanı farklı kavrama kapasitesine dayanmaktadır [Colebrook, 2009]. Sanat ve felsefenin sahip olduğu zamanda yok olmama yetisini mimarlık için de düşünebilmenin mümkün olabileceğini anlamak gerekmektedir. Bir yapının anlamı ya da işlevi değildir zamansız olan; kültürel ve tarihsel kimliğidir. Bu bağlamda anlamını ve işlevini kaybettiğinde de yapı var olabilmektedir. Böyle ele alındığında bir

yapının 17. yüzyılda askeri kışla iken 21. yüzyılda üniversite; ya da bir mezbahanın sinema olarak işlev kazanabileceği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Böylesi bir dönüşüm olgusu yeni olmamakla beraber, uygulama konusunda sıkıntılar olduğunu söylemek doğru olacaktır. Bu dönüşüm olgusu, nesneye zamanın ötesinde bir anlam kazandırarak, onun daha gerçekleşmemiş birçok gelecek ihtimallerine imkân tanımaktadır. Bir yapı onu kullandıkça, onun olduğundan farklı durumlarına imkân tanıdıkça varlığını devam ettirebilmektedir. Bir son aramaktan vazgeçildiğinde artık “son” aşılması gereken bir durum değil, sonsuz defa oluşa imkân veren bir hareket haline gelebilmektedir. O nedenle bir şeyin bittiği sonuna gelindiği kabulü yerine, farklı varoluşlara dönüştüğü gerçeği ortaya çıkmaktadır. Sonsuz defa yapmanın, son bir “son” yapmaktan farkı bitmeyen bir dönüşüme imkân tanınmasıdır [Sezen, 2012].

Zaman olgusunu bu bağlamda kavrayabilmek ilerleyen bölümlerde ele alınacak olan mekânın tüketim nesnesi olarak algılanmasının ve bu süreçlerin beraberinde gelen yıkma isteği, yeniye duyulan hayranlık, geçmiş olanın ötekileştirilmesi olgularının zaman kavramıyla bütünleşik olarak anlaşılmasını sağlayabilmek açısından önemlidir. Zamanı geçmiş, şimdi ve gelecekte ibaret olarak algılamak, mimarlık ürünün de bu sıralama içerisinde gerilerde kalarak eskiyip yok olmasına yol açmaktadır. Hâlbuki geçmiş olanın eskimiş, yok olması gereken bir olgu olduğu değil de şimdi için bir potansiyel kaynak olduğu düşünülüp o şekilde ele alındığı noktada, geçmiş şimdileştirilerek mimarlık için sürdürülebilir bir süreç yaratma ideolojisini gerçekleştirebilmiş olma fırsatının ortaya çıkması sağlanmaktadır. Bu şekilde bir değerlendirmeye bakıldığında bu tez çalışmasının önemi, yaratmak istediği farkındalığın boyutu daha net ortaya çıkmaktadır.

2.3.3. Mekân ve Bellek

“...geçmiş “unutulduğu” ölçüde ölüme benzetilir. Lethe pınarı, yani unutma pınarı tümüyle ölüm alanı içinde kalır. Ölümler belleklerini yitirmiş olanlardır...” [Eliade, 1963].

Türk Dil Kurumu, bellek kavramını “Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, akıl, hafıza, zihin” olarak tanımlamıştır [TDK, 2019]. Cevizci, Paradigma Felsefe Sözlüğünde bellek kavramını;

- Geçmişteki deneyimleri, tecrübe ve yaşantıları hatırlayabilme gücü. Deney ya da tecrübeleri hatırlama, zihinde canlandırma ve geçmişi şimdiye taşıyabilme yetisi.
- Özgün olaylar, olgu ve cisimler, düş ve düşünceler ortada olmadığına, onlarla alakalı bilgiyi akılda korumaktan meydana gelen fonksiyon.
- Söz konusu bilgiyi depoladığı, biriktirdiği düşünülen sistem ya da yer.” olarak üç şekilde tanımlamaktadır [Cevizci, 2002].

Platon’un diyaloglarında ise bellek kavramı hatırlanan bilgileri veya nesneleri ifade etmektedir. Bilgi doğuştan gelmekte ve hatırlama eylemi ile tekrar canlanmaktadır. Platon, belleği ruh ile alakalı bir kavram olarak ele almakta ve bir balmumu levha metaforu ile açıklamaktadır. Bu metaforda her insanın ruhunda bulunmakta olan bir balmumu levhadan bahsedilmektedir. Yaşanılan şeyler bu balmumu levha üzerinde izler bırakmaktadır. İzlerin varlığı devam ettikçe o şey hatırlanmakta ve izler artık yok olduğunda ise unutulmaktadır [Platon, çev. 2017].

Bergson’a göre bellek, aynen yaşamın kendisi gibi bir süreçtir. Bellek yaşam boyunca bilgi ve deneyimleri birbirleri üzerine ekleyerek depolamaktadır. Bergson, belleği incelerken onu bir geçmişi anımsama eylemi olarak ele almaz. Belleğin hareketi şimdiki zamandan geçmiş zamana doğru bir geri dönüş değil, geçmiş zamandan şimdiki zamana doğru bir ilerlemedir. Geçmişten gelen bellek, şimdiki anın belleği ile birleşerek geleceğe doğru ilerlemektedir [Bergson, 2007]. Böylece zamanda süreklilik sağlanmış olmakta ve bir önceki bölümde ele alınan zaman-mekân konusunda da bahsedildiği gibi geçmişin şimdileştirilmesi bellek sayesinde mümkün olabilmektedir. Lineer zaman kavramının aksine geçmiş geride kalan, yok olmaya mahkûm edilen olmaktan çıkarılıp, katmanlaşarak ve dönüşerek zaman yolculuğunda şimdiyi yakalamaya devam etmektedir.

Genel tanımına baktığımızda ‘bellek’ doğanın, dikkatimizi geleceğe çevirmek ve onu geçmişten döndürmek için en çok anılar halinde, şimdiki deneyimi tamamlama amacıyla, önceki deneyimin şu veya bu sadeleştirilmiş halini geleceğe taşımak için bulduğu bir işleyiştir; amacı ise yokluğun üstesinden gelmektir [Öksüz, Karakaş ve Seymen, 2018]. Bellek sayesinde bir “şey”in tamamen yok olup gitmesi engellenmiş olmaktadır.

Bellek, kök salabileceği ve bağ kurabileceği somut bir varlığa yani mekâna ihtiyaç duymaktadır. Kent, bu bağlamdaki en önemli bellek mekânıdır. Kentte yaşananlar, tecrübeler, aktiviteler, anılar bellek mekânlarıyla ve kentin belleğiyle ilişki kurmaktadır [Tulum ve Güney, 2018]. Mimarlık dünyasında bellek olgusu, bireyin mekânla kurduğu ilişki bağlamında değerlendirilmiştir. Bireyin mekânla ilişkisi kurmasıyla oluşan bellek üretimi, mekânın boyutu, dokusu, kokusu gibi tüm duyuşsal faaliyetlerle oluşmaktadır. Bu bellek oluşumunun yanında bir de toplumsal olarak şekillenen bellek vardır. Bireylerin kişisel olarak oluşturdukları mekânsal bellek, içinde bulunulan zamanın siyasi, toplumsal, kültürel, mimari ve alışkanlıklarıyla biçimlenebilmektedir. Tüm bu faktörler, mekâna dair belleğin ortaya çıkmasında tekil bir anlamı ifade etmektedir. Mekâna ait her bir değişim ve dönüşüm, mekânın bellekte yeniden şekillenmesine yol açmakta, mekân ve bellek ilişkisinin katmanlaşmasını sağlamaktadır [Öksüz, Karakaş ve Seymen, 2018]. Yapıların dönüştürülerek kullanımına devam edildiğinde mekânın, toplumun ve kentin belleğinin devamı sağlanmaktadır. Bu katmanlaşan bellek sayesinde de toplumun o yere ait duygu ve deneyimleri yok edilmemiş olmakta, dönüşümlerle mekâna dair yeni deneyimler eklenerek bellekte katmanlaşarak yer etmeye devam etmesine fırsat tanınmaktadır.

İnsanlar bir mekân içinde yaşadıkları tecrübeler de bireyin belleğini oluşumunu sağlamaktadır. Mekânı “yer” yapan her şey, bu tecrübelerin oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle doğanın bileşenleri gibi bireyin çevresinde yer alan tüm tasarım unsurları da tecrübelerin ve buna bağlı olarak belleğin şekillenmesini sağlamaktadır [Arabacıoğlu ve Arabacıoğlu, 2018].

Belleğin alt kavramlarından biri olan “toplumsal bellek” kavramını ilk defa ortaya çıkaran Halbwachs’a göre, kolektif bir belleğe sahip olmak demek, bir grubu veya insan topluluğunu oluşturan bireylerin kendi geçmişleriyle ilgili ortak bir imgeye sahip olmaları ve bu imge sayesinde kendi beraberlik ve özgünlüklerinin farkına varmalarıdır. Halbwach’ın tüm çalışmaları belleğin sosyal unsurlarla şekillendiğine dair bilgiler içermektedir. Halbwach belleğin biyolojik kısmıyla çok fazla ilgilenmemektedir, çünkü belleğin sadece bireyin kendi kişisel yalnızlığında oluşamayacağını düşünmektedir. Halbwach belleğin sosyal çevreyle olan ilişkisini ortaya koyduktan sonra zaman ve mekân ile ilişkisi üzerine yoğunlaşmaktadır. Zaman

ve mekân insanların bir şeyleri anımsamalarını sağlayan somut anlamdaki iki temel unsurdur. “Hatırlama figürleri belirli bir mekânda nesneleştirilmek ve belirli bir zamanda yenilenmek isterler, bu nedenle coğrafi ya da tarihi bağlamda olmasa da her zaman somut bir mekâna ve zamana dayanırlar” [Assmann, 2018].

Bu betimleme doğrultusunda, yapı şeklinin kentteki izi şehrin tarihi, bireyle kurduğu ilişkideki yaşanmışlık toplumsal hafıza terimiyle açıklanmaktadır. Bu durumda da mimarlık dünyasındaki zamansallık, tarih yerine belleğin alanına kaymakta ve psikolojik olarak ele alınması gerekmektedir. Bu anlamda yapı tekil bir şekil olma durumundan daha fazla yer aldığı konumla kurduğu ilişkide, toplumsal hafıza ve bireyin kişisel yaşanmışlıkları doğrultusunda sosyal ve kültürel bağlamda kendine yer bulmaktadır [Büyükarıslan, 2013].

Yerin ruhunun korunmasıyla alakalı olarak 2008 yılında düzenlenen Quebec Bildirgesi, küresel çapta sürdürülebilir ve sosyal gelişmenin korunmasını sağlayabilmek amacıyla somut ve soyut mirasın korunmasına dair ilkeler ve düşünceler ortaya koymaktadır. Bu bağlam çerçevesinde, ruhun mekândan, somut veya soyut olandan ayrı düşünülmemesi gerekmektedir. Tam aksine hepsinin etkileşim içerisinde olması sağlanmalıdır. Bununla beraber bildirgede yerin ruhunun Dünya’nın her neresinde olursa olsun var olduğuna ve sosyal ihtiyaçların bir sonucu olarak toplum tarafından oluşturulduğuna vurgu yapılmaktadır [Atabay, 2019].

Silahtarağa Elektrik Santrali dönüşüm projesi ülkemiz özelinde düşünüldüğünde ilk akla gelen ve yeniden kullanımın kentin kimliğine ve belleğine olan faydalarını ortaya koyan bir örnektir. Yapı santral olarak kullanıldığı dönemde, çevresinde oluşmaya başlayan gecekondu yerleşimi ve santralin oluşturduğu çevresel kirlilik kentte bozulmalara yol açmıştır. Yapı terk edildikten sonra ise bozulmalar artarak devam etmiş ve bölgeye güvensizlik hâkim olmuştur. Güvensiz bir yaşam alanı da sosyal ve kültürel çöküntünün yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Bölgenin iyileştirilmesinin ancak sanatı entegre ederek gerçekleştirebileceği düşüncesiyle orada kurulan Santralistanbul yerleşkesi, Enerji Müzesi, Çağdaş Sanatlar Merkezi ve İstanbul Bilgi Üniversitesi’ni bünyesinde bulundurmaktadır. Yapıya yeni bir işlev vererek kullanımına devam etmesini sağlamak, kentsel dokuda iyileşmelerin yaşanmasını sağlamıştır. Aynı zamanda yapının bir bölümünün Enerji Müzesi olarak kullanılması da kentte oluşturduğu belleğin devamının sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Yapıda

gerçekleştirilen kullanım dönüşümünde yapının eski işlevine dair izlerin korunması ve farklı şekillerde yeniden ortaya çıkarılması düşüncesine sahip bir tasarım anlayışı vardır (Şekil 2.8) [Durna, Arabacıoğlu, 2018].

Şekil 2.8: a) Silahtarağa fabrikasının eski hali, b) Silahtarağa fabrikasının yeni hali.

Bu tez kapsamında belleği mekâna ve kente dair anımsamalar, deneyimler ve algılar olarak ele almak doğru olacaktır. Kent belleği ve toplumsal bellek bu noktada anlam kazanmaktadır. Yapıların yıkılıp yok edilmesi kentin belleğine ve bireyin mekânla ve kentle kurduğu ilişkiye zarar vermektedir. Yıkıp yok etmek yerine dönüştürerek yapıların varlıklarını devam ettirebilmelerine olanak sağlamak, kent belleğinin katmanlaşarak devam edebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu anlayış çerçevesinde konuya bakıldığında, yapıların eski işlevleri ve yaşatacağı deneyimler değişebilir olsa bile, bellekte yer tutmaya devam edebilmeleri sağlandığı için üstüne yeni deneyimlerin eklenebilmesi mümkün olmaktadır.

2.3.4. Tüketim Nesnesi Olarak Mekân

Çağımızın getirdiği hız ve sürekli bir değişim ve yenilenme içinde olma gerekliliği insanları ve insanların yaşamlarını sürdürdüğü alanları da etkilemekte ve onları da bu yüksek hızdaki değişim döngüsüne dâhil etmektedir. Küresel ölçekte yaşanan bu değişimler bazı kavramların da yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu kavramların en önemlilerinden birisi de mekândır. Birçok değer ve düşüncenin anlamının giderek değiştiği günümüz dünyasında mekânın da anlamı giderek

değişmektedir. Postmodern dönemin zaman ve mekâna kazandırdığı hız olgusu, toplumsal kimliklerin ve duyguların da yok olmasına sebep olmaktadır. Postmodernizm, bazı kuramcıların görüşüne göre, toplumsal yaşamın maddileşmiş ve hissedilir boyutları olarak zaman ve mekânın ortadan kalkmasıyla oluşan distopik bir kâbusa neden olmaktadır [Urry, 1995].

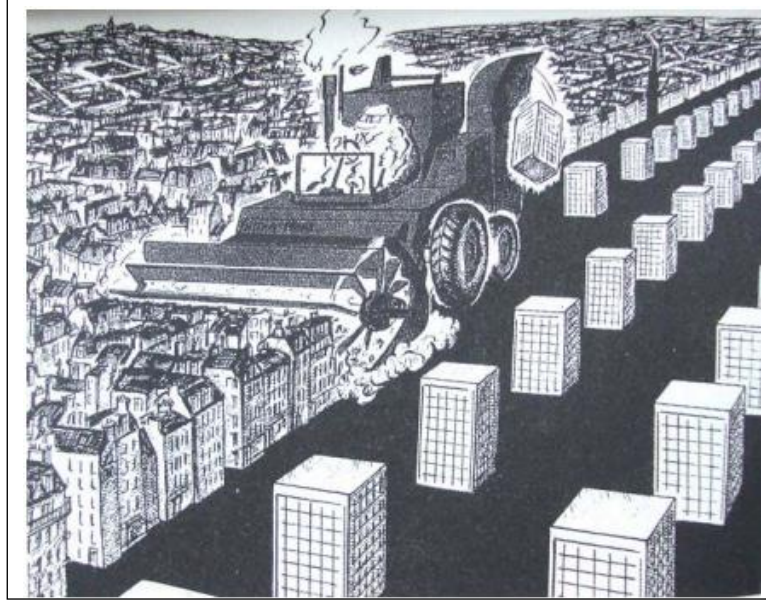
Postmodernizmin getirdiği yeni tüketim çağında sadece mal ve hizmetlerin tüketilmesi değil aynı zamanda değerlerin, yaşam stillerinin, binaların, eşyaların, alışılmış geleneğin ve bağlılığın da kullanılıp atılması hayatımıza girmektedir [Harvey, 1999]. Yeni ekonomik coğrafya ve yeni mekân ekonomisi, kapitalizmin sosyal ve mekânsal dinamiklerinin doğasında var olduğu şekilde kaygan, kararsız ve sürekli olarak değişen bir coğrafyadır [Harvey, 1969]. Böylesi bir sistemde mekânı bağımsız ve edilgen kabul etmek; ekonomik ve sosyal süreçlerden bağımsız olduğunu iddia etmek gerçeklerle örtüşmeyen bir durum olmaktadır. Tam tersi sosyal, ideolojik ve materyal üretim alanı olarak mekânı, çok boyutlu ilişkilerin oluşturduğu bir sistem olarak kabul etmek gerekmektedir [Harvey, 1969], [Soja, 1989].

Kapitalist üretim ilişki ve biçimlerinin neler olduğu, mekân ile onu üreten süreçler arasındaki ilişkiler ve bu güçlerin mekânı nasıl dönüştürdüğü temel problemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapitalist üretim şekli, diğer temel üretim unsurlarında olduğu gibi, mekânı da kârın en fazla olmasının hedeflendiği bir araç olarak görmekte ve değişen şartlarla beraber sürekli olarak güncellemektedir [Yırtıcı, 2005]. Bu yaşamın her noktasında doğal süreçle beraber ortaya çıkan bir gerçekliktir. Her canlı yaşadığı ortama kayıtsız kalamayarak belli noktalarda yenilenmek durumunda kalmaktadır. Bu kabul edilebilir bir durumdur; fakat kapitalist sistemin getirdiği tüketim olgusu bu noktada mimaride farklı işlemeye başlamaktadır. Sennett çağdaş kentte bazı yapıların artık ahlaki bir işlev ve amaç taşımadan tasarlandıklarını öne sürmektedir [Sennett, 1991]. Yapılar revize edilmekten daha ziyade, sürekli tüketilerek yok olmaya mahkûm edilmektedir. Değişime ayak uyduramayan her yapı, yapısal ömrünü tamamlamadan eskimiş sayılmakta ve yerine yenisi yapılması gerekliliği öne sürülmektedir. Yapılar da tıpkı moda dünyasında kapitalist sistemin getirdiği tüketim olgusuna benzer şekilde tüketilmektedir. Kısa süre önce sahip olunan ve yine kısa süre önce aslında “yeni” olan, daha eskimediği halde her gün, her an yeni “şey”ler eskisinden daha iyi algısıyla piyasaya sunulduğu

için değerini kaybetmektedir. Daha da yeni olana sahip olabilmek için tüketilen nesnelerin durumuna benzer şekilde; yapılar da rant ve para uğruna bir tüketim nesnesi haline gelebilmektedir. Bu nedenle, mimarlık tüketim anlayışına hizmet eder şekilde tasarlanıp uygulanmaya başlanmıştır.

Tüketim ideolojisinde mimarlık da tüketimin nesnesi olmuştur. Bu etki ile birlikte mekânsal algı ve binaların konumu tüketim ilişkilerine göre belirlenmekte, hava alanları, tüketim reyonları ile öne çıkarken, müzeler ve eski kentsel doku turizm boyutu ile önem kazanmaktadır. Tüketim, haz ve eğlenceyle birleştirilerek eğlenceli bir “eylem” haline getirilmektedir [Yırtıcı, 2002]. Tüketim anlayışında tüketebilmek için hayatını devam ettiren insan, tüketim anlayışının mimarisini oluşturmaktadır. Tüketim kültürü ve toplumu içinde, tüketici hayat ve tüketilen kent alanları ortaya çıkmaktadır. Mimar da bu zevk ve imaja hizmet eder hale gelmiştir. Gerçeklik yerine sanal zevkler ve kalıcılık yerine hazza hitap eden yapılar kurgulanmaktadır. Meta üretimi alanında “kullan at” dönemi baş göstermektedir. Piyasa için üretilen bir mimari yalnızca kâr amacına hizmet ettiği ölçüde değerli olabilmektedir. Parasal koşullara uymadığı anda daha kârlı bir şeyle yer değiştirmek zorunda kalmaktadır [Kesgin, 2010].

Toplumsal hayattaki ilişkilerin, zaman ve mekânın kalitesinin parasal değerler tarafından yönetildiğini belirten Harvey, kapitalist çağdaşlaşmanın da toplumsal ve ekonomik işleyişlerde büyük oranda hızlanmaya dayandığını söylemektedir [Harvey, 1999]. Modernleşme tasarısının ve aydın düşüncenin temel değerlerinden birinin mekânın denetim altına alınması olduğunu vurgulamaktadır. Küresel kapitalist ekonomi, sermaye ve para akışının garanti altına alınmasını sağlamak amacıyla mekânların kontrolünü ve yönetimini kendi elinde tutmaktadır. Bu şekilde düzenlenen kapitalist sistemde ise mekânlar, çok hızlı bir şekilde değişip dönüşmekte ve bir taraftan da yok edilmektedir [Harvey, 1996]. Ortadan kaldırılan her yapı sürdürülebilir gelecek düşüncesine enerji, işgücü, malzeme, zaman, kültürel ve ekonomik açıdan zarar vermektedir. Şekil 2.9’da bu durumun eleştirildiği karikatür yer almaktadır [Harvey, 2006].

Şekil 2.9: Yıkmanın eleştirildiği bir karikatür.

Tüketim kültürünün en önemli alt başlıklarından birisi de “ihtiyaç” kavramıdır. Kapitalist sistemle beraber tüketim kültürünün de her alanda hayatımıza girmesiyle bitmeyen bir ihtiyaçlar listesi insanlara dayatılmaktadır. Çoğunlukla Sanayi Devrimi sonrasında yaşanan gelişmelerle, İngiltere başta olmak üzere, diğer batı ülkelerinde de üretim kitlesel boyutlara ulaşmıştır. Bunun sonucunda ise üretimin artması, üretilenlerin satılması kaygısını beraberinde getirmiş ve sürekli bir döngü halinde yeni ihtiyaçlar yaratılmaya başlanmıştır [Yanıklar, 2010]. Sürekli bir şekilde yeni ihtiyaçlar ortaya çıkarılması bu sistemin temel özelliklerinden biri haline gelmiştir. Yaratılan yeni ihtiyaçlara hizmet eden üretimlerle beraber satın alma olgusunun canlı tutulmaya çalışılması aslında üretilen şeylerin hızlı bir şekilde elden çıkarılmasına yönelik olan sisteme hizmet eden bir durumdur. Bu sebeple, ihtiyaçlar ve nesneler arasındaki ilişkiler insanın kendisini gerçekleştirmesine hizmet etmekten ziyade, kapitalizmdeki sürekliliğin sağlanmasına hizmet eder hale gelmiştir. Özetle konuya bakıldığında, ihtiyaçları karşılanan aslında birey veya toplum değil, kâr etme temeli üzerinde kurulu olan kapitalist sistemdir [Yanıklar, 2010].

Üretilmiş/oluşturulmuş ihtiyaç yerine mimarın temel ihtiyaçlar ölçeğinde örgütlenmesi gerekmektedir. Mimarlık, bu anlamı ile yaşam kalitesi göstergesi iken, aynı zamanda ortak yaşam anlayışının üretim tarzı da olmalıdır. Dolayısıyla mimarlık,

tüketim ideolojisine saplanıp hizmet etmeden, anlamı ve gerçek ihtiyacı içeren bir anlayışa hizmet edecek şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır [Kesgin, 2010].

Kapitalist sistemin getirdiği bütün olumsuzluklara rağmen, gitgide azalsa da, mekân parçaları üzerinde yaşama mücadeleleri devam etmekte, anlamsal ve fiziksel olarak mekân değiştirilmeye ve dönüştürülmeye devam edilmektedir. Berman'ın "Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor" adını verdiği kitabının sonuç kısmında olduğu gibi;

"...Bizi sömürüyor ve parçalara ayırıyor olsa da çağdaşlaşma süreci, enerji ve tahayyülümüze canlılık verir; bizi çağdaşlaşmanın yarattığı dünyayı kavramaya ve onunla yüzleşmeye, kendi dünyamızı yaratmaya zorlar. İnanıyorum ki biz ve bizden sonra gelecek olanlar, bu dünyada kendimizi evde hissetmek için savaşımaya devam edeceğiz. Kurduğumuz evler, modern caddeler, modern ruh hâli buharlaşıp havaya karışmaya devam etse de..." [Berman, 2003].

2.4. Bölüm Sonucu

Çalışmanın bu bölümünde tezi oluşturan ana kavramların (sosyokültürel sürdürülebilirlik ve mekânsal dönüşüm) esas alındığı bir kuramsal çerçeve oluşturulmuştur.

Ayrıca mekân kavramının tezin ana kavramları olan sosyokültürel sürdürülebilirlik ve mekânsal dönüşümle ilişkilendirilmesi, mimarinin ve tez kapsamında irdelenen bu iki kavramında temel öğelerinden olan "mekân'a" farklı bir çerçeveden bakmak açısından önemli görülmüştür. Bu kısımda mekânla birlikte ele alınan insan, zaman ve bellek kavramlarından hem sosyokültürel sürdürülebilirliğe hem de mekânsal dönüşüme ışık tutacak şekilde yararlanılmıştır. Mekânın tüketim nesnesi olarak ele alındığı bölüm ise daha çok içerisinde bulunduğumuz 21.yüzyıl mimarlık dünyasında mekânın gelmiş olduğu duruma bir eleştiri anlamı taşımakta, aynı zamanda barındırdığı sorunlara bir çözüm arayışı olarak tezin ana hipotezini sunması yönüyle önem taşımaktadır.

Bölüm genel olarak değerlendirildiğinde yapılı çevre ve sosyokültürel sürdürülebilirlik ilişkisinin çok çeşitli ve karmaşık ilişkiler barındırdığını söylemek mümkündür. Yapılı çevrenin tasarlanmasıyla bir nevi sosyal yaşamında tasarlanıyor olduğu bir gerçektir. Bu nedenle, toplumsal yaşam ve mekânsal ilişkiler bu bölüm

çerçevesinde birçok açıdan irdelenmiştir. Sosyokültürel sürdürülebilirlik ve mekânsal dönüşüm kavramlarının tarihsel gelişimine bakıldığında ise yapılı çevre ve toplumla ilişkisinin çok eskiye dayanmadığı görülmektedir. Son yıllarda çağın getirdiği sorunlara çözüm arayışları sayesinde daha fazla ön plana çıkmaya ve irdelenmeye başlanmıştır. Bu durum, insan ve mekân ilişkilerinin daha doğru bir çerçeveden ele alınması bakımından umut verici bir gelişmedir.

3. SOSYOKÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL DÖNÜŞÜM

Çalışmanın bu bölümünde kuramsal çerçevede ele alınan sosyokültürel sürdürülebilirlik ve mekânsal dönüşüm kavramlarının arakesitinde yer alan alt kavramların irdelenmesiyle oluşturulan ölçütler yer almaktadır. İlk kısımda bu iki kavramın tez çalışmasında birlikte ele alınmasına ve aralarındaki kavramsal ilişkiye dair bir değerlendirme yer almaktadır. Bu değerlendirme tezin geneline dair bir fikir oluşturması bakımından önem taşımaktadır. Sonraki kısımda ise belirlenen ölçütler ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır. Daha sonrasında ise yapılan literatür çalışmasıyla elde edilen veriler doğrultusunda örneklerin değerlendirilmesine kullanılacak olan ölçüm çerçevesi yer almaktadır.

3.1 Mekânsal Dönüşüm Olgusunun Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi

Kentlerin dinamik yapısı kültürel katmanlaşmayı ve tarihsel birikimi beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda kentte yer alan mekânlar sürekli olarak eskimekte ve fonksiyonel açıdan dönüşmektedir. Altay’a göre bu eskimenin sonucu olarak periyodik bir yıkım ve yeniden yapma faaliyetleri ekonomik, ekolojik ve kültürel anlamda söz konusu edilemeyeceği için mekanlarda “recycling” geri dönüşüm ya da “reconfiguration” yani yeniden anlamlandırma uygulamaları karşımıza çıkmaktadır [Altay, 2007]. Eskiye ve işlevini kaybeden her yapının yıkılarak yenisinin yapılması, bir anlamda kentlerin yeniden inşası mümkün değildir. Bu durumda eski yapıları yeniden yorumlamanın, yapılara yeni anlamlar vermenin ve böylece kentin katmanlaşmasına izin vermenin sürdürülebilir bir dünya için doğru yaklaşım olduğunu anlamak gerekmektedir. Yapıların tarihe, topluma ve yaşanmışlıklara dair en güzel ve okunabilir somut örnekler olduğunu unutmamak gerekmektedir. Kent belleğinin devamlılığının toplumlar üzerindeki etkileri de sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında önem kazanmaktadır. Belleğin devam etmesi kullanıcılarda aidiyet ve güven duygularının korunmasını sağlamaktadır. Yaşanılan çevrenin ve mimarinin, bireyin yaşamsal faaliyetlerine, kültürüne ve kimliğine ait izler taşıyan yaşayan bir

varlık olduğu unutulmamalıdır. Kùltürel ve toplumsal süreklilik ancak bu şekilde var olabilmektedir. Bu bağlamda sosyal olarak sürdürülebilir bir kent ortamından bahsedebilmek, ancak katmanlaşmış bir belleğe ve yaşanmışlıkların beslediğı sosyokùltürel yapıya sahip bireyler ve toplumlarla mümkün olmaktadır.

Yaşanmışlıkları biriktirerek katmanlaşan eski yapılar geçmişe dair sosyal ve kùltürel verilerin geleceğe aktarılmasında üstlendiğı görevle sosyokùltürel sürdürülebilirlik tanımında benimsenen mevcut kaynakların geleceğe aktarılması ifadesi ile birebir örtüşmektedir. Bu nedenle bu yapıların korunması ve işlevsel devamlılığının sağlanması sürdürülebilir bir kent tasarımında önemli kıstaslardan olmalıdır [Durna, 2019].

Kincaid'e göre kentlerin yaşam kalitesi ve sürdürülebilirliği, mevcut yapıların yeni fonksiyonlara adapte oluşunda gösterdiği başarı/başarısızlık noktasında değerlendirilmektedir [Kincaid, 2003]. Bu bağlamda kullanım dönüşümü uygulamalarının da birçok kriteri olduğu ve bu uygulamaların başarısının kent ve toplum üzerindeki olumlu sonuçlarının yanında başarısız uygulamaların da ciddi olumsuz sonuçları olabileceğı unutulmamalıdır. Yeni işlevin mevcut yapıya uygunluğu, çevrede yarattığı sosyal etkileşim durumu, yapılı çevrede ve toplumda kabul edilebilirliği, çevresinde ve kentlide yarattığı güven ve refah duyguları dönüşüm uygulamalarında sorgulanması gereken ölçütlerden bazılarıdır.

Aydın ve Okuyucu, kullanım dönüşümlerinin sosyokùltürel sürdürülebilirlik bağlamında ölçülmesine yönelik olarak oluşturdukları kriterleri Tablo 3.1'de görüldüğü üzere iki temel grupta toplamışlardır. Toplumsal bileşenler ve mevcut yapının yeni işleve adaptasyonuna ilişkin bileşenler olarak adlandırılan veri kümeleri üzerinden bir değerlendirme altlığı oluşturulmuştur. Burada önemli olan nokta binanın yapısal özellikleri dışında sosyokùltürel bağlamın ölçülebilmesi için yapının çevresel ve sosyal verilerinin de değerlendirmeye dâhil edilmesidir [Aydın, Okuyucu, 2009]. Tez kapsamında da nitelikli ve yapılı sosyal çevreler oluşturabilmek için mekânsal dönüşümle sosyokùltürel sürdürülebilirlik olgusunu bir arada irdelemenin gerekliliğı bu noktada daha net anlaşılmaktadır. Tabloda belirlenen kavramlar incelendiğinde iki grubun beraber ele alınmasıyla toplum ve yapılı çevre üzerinde olumlu etkiler doğacağı bir gerçektir. Bina ve yeni işleve adaptasyona ilişkin bileşenler grubunda yer alan kavramların mekânsal dönüşümde uygulanıyor olması yapısal

kaliteden ödün verilmeden alternatif mekânlar oluşturmaının mümkün olduğunu ve aynı zamanda mekân oluşurken sosyal, kültürel ve toplumsal bileşenlerinde sürece dâhil edilebilirliğini göstermektedir.

Şekil 3.1: Yeniden kullanılan yapıların sosyokültürel sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesine ilişkin ölçütler.

Başarılı dönüşüm uygulamalarıyla, yapıların yeni işlevine etkin biçimde hizmet ederek yaşam döngüsünü sürdürmesi mümkün olacaktır. Binanın yeni kullanımıyla oluşan yaşam alanından kullanıcıların memnun olmaları ve kentteki ihtiyaçlara cevap veriliyor olması dönüşüm uygulamasının başarı değeriyle doğru orantılı olmaktadır. Bu sebeple, yapının yeni işlevinin bu kriterler çerçevesinde belirlenmesiyle beraber ekonomik, çevresel ve sosyokültürel bağlamda yer aldığı bölgeye birçok fayda sağladığını ve sürdürülebilir çevreye katkıda bulunduğunu vurgulamak gerekmektedir.

3.2. Sosyokültürel Sürdürülebilirlik ve Mekânsal Dönüşüm Ölçütlerinin Belirlenmesi

2. bölümde de bahsedildiği gibi, sosyokültürel sürdürülebilirlik kapsamında farklı disiplinlerden araştırmacılar değişik yönleriyle konuyu ele alarak sosyal

sürdürülebilirliğin nasıl sağlanabileceğine veya mevcut durumun sosyal açıdan sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmalar doğrultusunda araştırmacılar tarafından belirli kavramlar ön plana çıkarılarak, sosyal sürdürülebilirliği değerlendirmede belirli ölçütler oluşturulmuştur. Çalışmanın bu kısmında sosyal sürdürülebilirliği belirleyen ölçütlerin araştırmacılar tarafından nasıl sınıflandırıldığı ve bir araya getirildiği, birbirleri ile olan ilişkileri açıklanmaktadır.

Sosyokültürel sürdürülebilirliğin, sınırları tam olarak belirlenemeyen, farklı kuramcılar tarafından farklı yönleri ile ele alınan bir kavram olması nedeniyle; bu konu üzerine verilen eserler kavramı tanımlamak yerine, içeriğini oluşturan temel öğeleri belirlemeyi tercih etmişlerdir [Durna, 2019]. Sosyokültürel sürdürülebilirlik kavramının içeriğinin bu doğrultuda oluşturulması bu bağlam çerçevesinde önem kazanmaktadır.

Sosyokültürel sürdürülebilirlik alanında yapılan çalışmaların incelenmesi ve bu doğrultuda bir literatür taraması yapılması alan çalışmasında yararlanılacak ölçütler çerçevesinin şekillenmesine katkıda bulunacaktır. Araştırmacılar ve bu araştırmacıların sosyokültürel sürdürülebilirliğe dair yaptıkları açıklamalar ve vurguladıkları kavramlar Tablo 3.1’de görülmektedir. Bu çalışmaların incelenmesi sonucunda ise tez kapsamına ve alan çalışması için seçilen yere özel olarak belirlenen kavramlar doğrultusunda bir ölçütler çerçevesi oluşturulması amaçlanmıştır.

Tablo 3.1: Sosyokültürel sürdürülebilirlik çalışmaları ve vurgulanan kavramlar.

Yazar	Sosyokültürel Sürdürülebilirliğe Dair Açıklaması	Ulaşılan Kavramlar
Dempsey vd.	Dempsey vd., sosyal sürdürülebilirliği "sosyal adalet" ve "topluluğun sürdürülebilirliği" olmak üzere iki ana başlıkta ele almıştır. Bu bağlamda kaynakların adil şekilde kullanımı, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerin toplumu oluşturan tüm bireyler için erişilebilir olmaları sosyal olarak sürdürülebilir bir toplumda olması gereken temel özelliklerdendir. Dempsey vd. sosyal adaleti tanımlarken erişilebilirliğin önemine vurgu yapmıştır. Toplumun sürdürülebilirliğini tanımlayan ölçütleri ise sosyal etkileşim, sosyal ağlar, kolektif grup çalışmalarında yer alma, topluluğun stabilitesi, mekân hissi, gurur ve güvenlik hissi olmak üzere beş temel kavram ile belirtmiştir [Dempsey vd., 2011].	- Sosyal Adalet - Erişilebilirlik - Toplumsal Sürdürülebilirliği - Mekan Hissi - Güvenlik - Sosyal Etkileşim
Barron ve Gauntlett	Barron ve Gauntlett kentsel alanda sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması için gerekli şartların ancak eşitlik, çeşitlilik, toplumu oluşturan bireylerin birbirine bağlılığı, yaşam kalitesi, demokrasi ve yönetim gibi şimdi ve gelecekte toplumu güçlü ve yaşanabilir kılabilecek göstergeler yerine getirildiğinde sağlanabileceğini açıklamışlardır [Barron ve Gauntlett, 2002].	- Eşitlik - Çeşitlilik - Bağlılık - Yaşam Kalitesi - Demokrasi
Chan ve Lee	Chan ve Lee kentsel alanda açık ve yeşil alanların sağlanması, spor tesisleri, toplumdaki yaşlı, engelli ve çocuklar için özel alanların sağlanması gibi sosyal sürdürülebilirliğe etki eden yapısal çevre ile ilgili ölçütler tanımlamışlardır. Chan ve Lee sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması için gerekli psikolojik ihtiyaçları ise güvenlik hissi, aidiyet hissi ve karar alma sürecine katılım gibi ölçütler ile açıklamışlardır [Chan ve Lee, 2007].	- Yeşil Alan - Güvenlik Hissi - Aidiyet - Tasarım Sürecine Katılım - Eşitlik
Murphy	Murphy adalet, sürdürülebilirliğin farkındalığı, katılım ve sosyal kaynaşma olmak üzere dört ana başlıkta uygulanacak politikaları belirleyerek sürdürülebilir gelişmenin sosyal boyutunun anlaşılmasında sosyal ve çevresel dinamiklerin birbirleri ile olan ilişkisini ortaya koymuştur [Murphy, 2012].	- Adalet - Sürdürülebilirliğin Farkındalığı - Katılım - Sosyal Kaynaşma

Tablo 3.1: Devam.

Yazar	Sosyokültürel Sürdürülebilirliğe Dair Açıklaması	Ulaşılan Kavramlar
Cuthill	Cuthill, sosyal sürdürülebilirliği etkileyen faktörlerin sosyal adalet ve eşitlik, sosyal altyapı, sosyal sermaye ve bağlanmış yönetim olmak üzere dört ana bileşenden oluştuğunu belirtmiştir [Cuthill, 2009].	- Sosyal Adalet - Eşitlik - Sosyal Altyapı - Sosyal Sermaye - Yönetim
Litting ve Griessier	Litting ve Griessier, sürdürülebilirliğin sosyal boyutunun ölçülmesinde üç ana başlık ortaya koymuşlardır. Bunlar işsizlik, kişisel gelir, yoksulluk, gelir dağılımı, eğitim, konut koşulları, güvenlik, barınma, iş memnuniyeti gibi konuları içeren "temel ihtiyaçların karşılanması ve yaşam kalitesi", kaynakların paylaşımı ve topluluğa katılımı fırsat eşitliği, cinsiyet eşitliği anlamına gelen, "sosyal adalet" ve etkinliklere gönüllü katılım, sosyal ağlar gibi alt başlıkları bir araya getiren "sosyal kaynaşma"dır [Litting ve Griessier, 2005].	- Temel İhtiyaçların Karşılanması - Yaşam Kalitesi - Sosyal Adalet - Sosyal Kaynaşma
Karuppannan ve Sivam	Karuppannan ve Sivam yapılı çevrenin sosyal sürdürülebilirliği sağlayacak şekilde nasıl tasarlanması gerektiğini ifade eden tasarım ölçütlerini açık alanların sağlanması ve konumu, dolaşım dokusu, estetik, güvenlik, erişilebilirlik ve geçirgenlik olarak belirlemişlerdir. Sosyal sürdürülebilirliğin ölçülmesinde sosyal davranış ölçütlerini belirlemişlerdir. Bunlar komşuları tanıma, komşularla bir araya gelme sıklığı, toplulukta ve sosyal aktivitelerde yer alma, sosyal kaynaşma fırsatları, mekân hissi, güvenlik endişesi, yaşadığı konuta karşı hissedilen bağlılık duygusu, komşularla konuşmak için durma ve selam verme, ziyaret edilen komşu sayısı ve yeni arkadaşlar edinmedir [Karuppannan ve Sivam, 2011].	- Yeşil Alan - Güvenlik Hissi - Aidiyet - Tasarım Sürecine Katılım - Eşitlik
Colantonio	Colantonio'nun sosyal sürdürülebilirliğe dair geleneksel ve modern yaklaşımları karşılaştırdığı çalışmada temel ihtiyaçların ana konuyu belirlediği geleneksel yaklaşımdan, kültürel odaklı katılımcı yapının desteklediği sosyokültürel odaklı yaklaşıma geçiş süreci tarihsel bir yelpaze içerisinde ele alınmıştır. Geçmişte barınma hakkı, istihdam, temiz su gibi temel haklarının ön plana çıktığını; çağdaş günümüz dünyasında ise kimlik, kültür, bağlam, aidiyet gibi sosyokültürel konuların önem kazandığını belirtmiştir [Colantonio, 2009].	- Barınma Hakkı - İstihdam - Kimlik - Kültür - Bağlam - Aidiyet

Tablo 3.1'de yer alan araştırmacılara ek olarak Chui sosyal sürdürülebilirliği irdelediği üç farklı yaklaşımda, kavrama dair önemli kıstasları tablo 3.2'deki gibi belirlemiştir [Chui, 2004]. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere sosyokültürel

sürdürülebilirliğe dair üç farklı yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Bunlar; gelişim odaklı yaklaşım, çevre odaklı yaklaşım ve birey odaklı yaklaşımlardır. Bu üç yaklaşımda da ön plana çıkan ve vurgulanan kavramlar farklılık göstermektedir.

Tablo 3.2: Chui'nin sosyokültürel sürdürülebilirlik kıstasları.

Yaklaşım	Gelişim Odaklı Yaklaşım	Çevre Odaklı Yaklaşım	Birey Odaklı Yaklaşım
Amaç	Gelişimin Devamlılığı	Kaynakların ve varlıkların nesiller boyunca korunması	İnsanların iyiliğinin korunması ve iyileştirilmesi
Kıstaslar	Sosyal Bağlar Gelenekler Sosyal Yapı Değerler	Kurallar Değerler Tercihler Normlar	Sosyal Bağlılık Yaşam Kalitesi Sosyal İstikrar

Tablo 3.1'de yer alan araştırmacılardan biri olan Colantino farklı araştırmacıların sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında belirlediği ölçütleri derlediği çalışmasında, sosyokültürel sürdürülebilirlik kavramının, zamana ve ülkelerin gelişmişlik durumunun yarattığı sosyo-ekonomik farklılıklara göre değişen ölçütleri olduğunu belirtmiştir ve bu ölçütleri geleneksel ve geleneksel olmayan (yeni gelişen) sosyokültürel sürdürülebilirlik ölçütleri olarak ikiye ayırmıştır [Colantonio, 2010]. Bu çalışma sosyokültürel sürdürülebilirliğin yere ve şartlara göre değişkenlik gösterdiğini kanıtlayan örneklerden biri olmaktadır. Bu çalışmada Colantino eşitlik, yoksulluğun azaltılması gibi ölçütleri geleneksel sosyokültürel sürdürülebilirlik; aidiyet, sosyal ağlar gibi ölçütleri de geliştirmekte olan sosyokültürel sürdürülebilirlik ölçütleri olarak Tablo 3.3'de iki başlık altında değerlendirmiştir.

Tablo 3.3: Geleneksel ve gelişmekte olan ülkelere göre sosyokültürel sürdürülebilirlik ölçütleri.

Geleneksel	Gelişmekte Olan
✓ Temel İhtiyaçlar (Barınma, Çevresel İyileştirme) ✓ Eğitim ve yetenekler ✓ İstihdam ✓ Eşitlik ✓ İnsan Hakları ✓ Yoksulluk ✓ Sosyal Adalet	✓ Demografik Değişiklikler (Yaş, Göç) ✓ Sosyal Etkileşim ✓ Aidiyet, Mekan Hissi, Kültür, Kimlik ✓ Katılımcılık ve Erişim ✓ Sağlık ve Güvenlik ✓ Sosyal Sermaye ✓ İyi Olma Hali, Yaşam Kalitesi ve Mutluluk

Sosyokültürel sürdürülebilirlik ve mekânsal dönüşüm üzerine yapılan çalışmalar sonucunda belirli kriterler ön plana çıkmakta ve bu bağlamda şekillenen çerçeve sayesinde fiziksel ve sosyal çevrede bir kalkınma anlayışı yaratma durumu söz konusu olmaktadır. Bu bölüm kapsamında ele alınan literatür çalışmasının sonucunda ve tez kapsamında belirlenen örnekler üzerinde yapılacak olan değerlendirmede göz önüne alındığında ise belirli kavramlar ön plana çıkmaktadır.

Tablo 3.4: Literatür çalışması sonucunda belirlenen kavramlar çerçevesi.

Sosyokültürel Sürdürülebilirlik	Mekânsal Dönüşüm
✓ Temel İhtiyaçlar ✓ Yer Duygusu ✓ Demokrasi ✓ Yaşam Kalitesi ✓ Sosyal Fayda ✓ Verimlilik	✓ Yapısal ve Çevresel İhtiyaçlar ✓ Mekana Aidiyet/Kimlik ✓ Katılım ✓ Fiziksel ve Psikolojik Konfor ✓ Erişilebilirlik ✓ Esneklik/Uyarlanabilirlik

Yapılan literatür taraması sonucunda ulaşılan kavramlar referans alınarak ve alan çalışması için belirlenen Beyoğlu Boğazkesen Caddesi aksında yapılacak olan değerlendirmeye uygunluğu göz önünde bulundurularak tez kapsamına ışık tutacağı düşünülen bazı kavramlar ön plana çıkmıştır (Tablo 3.4). Bu doğrultuda sosyokültürel sürdürülebilirliğin mekânsal dönüşüm ile beraber ele alınması ile ortaya çıkan kavramlar; temel ihtiyaçlar/yapısal ve çevresel ihtiyaçlar, yer duygusu/mekâna

aidiyet-kimlik, demokrasi/katılım, yaşam kalitesi/fiziksel ve psikolojik konfor, sosyal fayda/erişilebilirlik, verimlilik/esneklik-uyarlanabilirlik olarak belirlenmiştir. Bu kriterler alt başlıklarda daha detaylı olarak irdelenmektedir. Ayrıca bölüm 4.2’de örnekler üzerinden yapılacak değerlendirme için hazırlanan daha detaylı ve alt kavramlarla beraber ele alınmış olan ölçütler çerçevesi yer almaktadır.

3.2.1. Temel İhtiyaçlar/Yapısal ve Çevresel İhtiyaçlar

Sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında başlıca konulardan biri temel ihtiyaçların karşılanmasıdır. Temel ihtiyaçlar insanların birey veya bir toplum olarak hayatlarını devam ettirebilmeleri için sağlanması gereken barınma, tüketim, istihdam, can ve mal güvenliği, temel belediyecilik hizmetleri gibi koşulları ifade eder. Temel ihtiyaçlar sosyal olarak sürdürülebilir bir toplum veya yerleşkeden söz edebilmek için öncelikle karşılanması gereken ihtiyaçlardır [Taştan, 2016].

Bir toplumda temel ihtiyaçlardan herhangi birinin eksikliğinin yaşanması durumunda sorunlar ortaya çıkmaya başlayacaktır. Toplumun istihdamı arttırıldığında yoksulluk azalacak, bunun beraberinde geçim sıkıntısı ve psikolojik problemlerde de iyileşmeler görülecektir. İstihdamı arttırmanın ve yoksulluğu azaltmanın en iyi yolu da işsizliğin azalmasından geçmektedir. İşsizliğin fazla olduğu toplumlarda sosyal sorunların artması da kaçınılmaz olacaktır.

Toplumdaki bireylerin istihdam edilebilmesi için yeni iş imkânlarının yaratılması ise insan sermayesi ile ilişkilidir. İnsan sermayesi bir toplulukta üretime katılan aktif birey sayısını ifade etmektedir. İnsan sermayesinin oluşturulabilmesi için de en önemli şart, eğitimli bireyler yetiştirmektir. Davidson ve Wilson, iş imkânlarının eğitimdeki başarı ile ilişkili olduğunu, eğitime erişebilmiş bir topluluğun, bireylerini ve topluluğun kendisini ayakta tutabilmek için gerekli olan gelirin sağlanacağı sürdürülebilir iş imkânlarını kendi kendine sağlayabileceğini belirterek eğitimin önemini vurgulamıştır [Taştan, 2016], [Davidson ve Wilson, 2009].

İnsanın en temel gereksinimlerinden biri de güvende hissetmektir. 1960’lı yıllarda inşaa edilen ihtişamlı konut projelerinin sonraki yıllarda sürekli hırsızlık vakalarının yaşandığı suç merkezlerine dönüşmesi, insanların artık böyle konutlarda

yaşamak istememelerine sebep olmuştur. Çevreleri duvarlarla ve güvenlik kameraları ile sarılmış konut projelerinde fiziksel olarak güvenlik sağlansa bile çevresinden yalıtılmış ve şehirden koparılmış hissi verdiği için sosyal olarak sürdürülebilir oldukları söylenemez. Bu bağlamda sosyal sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi ve insanların kendilerini güvende hissedebilecekleri ortamları yaratmak mimarlık ve planlama disiplininin sorumluluğundadır. Temel ihtiyaçların karşılanmasında yapı çevrenin etkisinin en fazla hissedildiği konu insanların kendilerini güvende hissedebilecekleri mekânların yaratılmasıdır [Taştan, 2016].

Mekânın sosyal ve fiziksel yapısı, suç unsurunun oluşmasına imkân sağlayabilecek, suçun oluşmasına engel olabilecek güce sahiptir. Kentsel mekânın güven vermesi veya tehlikeli hissedilmesi sonucunda ortaya çıkan suç korkusu, bireyin mekâna karşı hissettiği güvensizlik duygusundan kaynaklanmaktadır. Suç ve güvenlik unsurlarının ön planda olduğu mekânlar genelde terkedilmiş, sosyal olarak dışlanmış, toplanma özelliğine sahip ve kalabalık olan mekânlardır. Mekânlardaki sosyal güvenliği sağlayabilmenin yolu, bireylerin güvensiz hissettikleri mekânlardaki sebepleri bulmak ve suça neden olabilecek algıları belirlemektir. Sosyal güvenliğin sağlanamadığı mekânlarda sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında yaşam kalitesinin yüksekliğinden söz edilememektedir [Doğan, 2019].

Toplumsal en temel ihtiyaçlarından birisi de belediye hizmetleridir. Tüm bireyler belediye hizmetlerinden eşit şekilde faydalanma hakkına sahiptir. Okul, hastane, toplu taşıma, park vb. kamu hizmetleri modern bir şehirde sosyal olarak sürdürülebilir bir toplum için vazgeçilemez temel hizmetler olarak karşımıza çıkmaktadır.

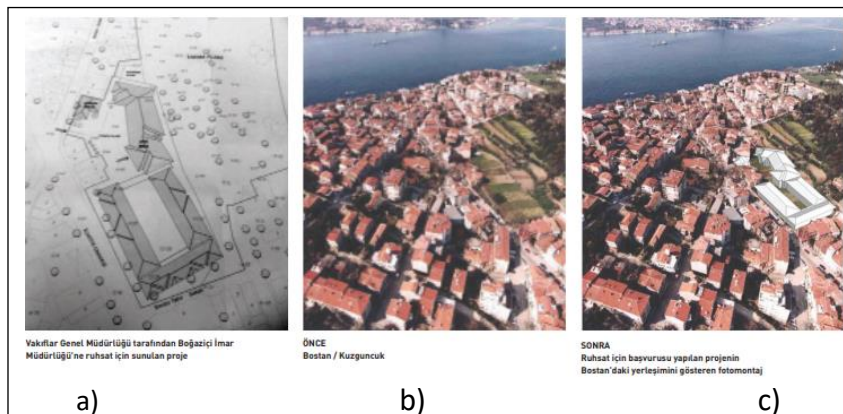
3.2.2. Yer Duygusu/Mekâna Aidiyet-Kimlik

Kalitesi yüksek kentsel hayat düşüncesi, insan ve mekân arasında bağların zenginliği ve çeşitliliğiyle oluşmaktadır. Bu noktada psikolojik anlamda mekânla kurulan ilişki önem kazanmaktadır. Yaşam kalitesi yüksek mekânlar genel anlamda insanların; ait hissettikleri, kendilerinden bir şeyler buldukları, özlem duydukları, anımsadıkları, ilişki içerisinde oldukları alanlardır. İnsanlar içinde zaman geçirmekten keyif aldıkları, kendilerinden bir şeyler buldukları, gelişimlerine katkıda bulunan,

anlam yükleyebildikleri, hatırladıklarında sevgiyle bahsettikleri mekânlara karşı aidiyet duygusu beslemeye daha çok meyilli olmaktadır.

Mekânların farklılaştığı ve belirleyici unsurların var olduğu noktada ise kimlik kavramı devreye girmektedir. Mekânların özgün niteliklerinin tamamı o mekânın kimliğinin oluşmasını sağlamaktadır. Bir mekânın ötekinden ayrışmasını sağlayan mekân kimliğini Relph üç unsurla açıklamaktadır. Bunlar, mekânın fiziksel yapısı, mekândaki etkinlikler ve mekânla ilişkili olan tecrübeler sonucunda oluşturulan kişisel anlamlardır [Relph, 1976]. Mimari kimlik kavramının sosyokültürel sürdürülebilirlik açısından önemi insanlarda aidiyet duygusunu hissettirmesi ve sosyo-kültürel ilişkileri güçlendirmesidir [Doğan, 2019].

Ayşen Ciravoğlu'nun çalışmasında yer alan Kuzguncuk örneği bu ölçüt kapsamında iyi bir örnek teşkil etmektedir. Mahallede yer alan bostana okul yapılması kararına tepki olarak mahallelinin bir araya gelerek yaşadıkları yere sahip çıkmaları ve orayı korumaları, kimliği ve yer duygusu olan mekânların kullanıcıda aidiyet duygusu geliştirdiğini doğrulamaktadır (Şekil 3.3). Mekânsal düzenin sosyal ilişkilere, mahalle yaşamına imkân sağlaması bireylerin de o kent mekânını deneyimlemesini ve sahiplenmesini sağlamaktadır. Bu örnekten sürdürülebilirliğin en önemli değişkeninin cansız nesnelerin özelliklerinde değil canlıların yaptığı seçimlerde olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda yerin değeri ve sosyokültürel yapıya olan etkisi de bu örnekle ortaya koyulmaktadır [Ciravoğlu, 2006].

Şekil 3.2: a) Kuzguncuk bostanında okul proje çizimi, b) proje alanı, c) projeye ait fotomontaj

Şekil 3.3: a) Kuzguncuk bostan hareketi, b) mahallenin bostanda toplanması.

Zaman içinde insanların karşılaştıkları, etkileşimde bulundukları veya önünden geçip gittikleri mekânlar bile insanlarda yer duygusu ve o mekâna dair bir aidiyetin oluşmasına sebep olmaktadır. Kullanım dönüşümleriyle mekânların sürdürülmesi kullanıcılarda aidiyet duygusunun devamını sağlayarak sosyal sürdürülebilirliğe, kent ve kullanıcı belleğine katkıda bulunmaktadır.

3.2.3. Demokrasi/Katılım

Katılım, sürdürülebilir kalkınma politikaları bağlamında kritik bir öneme sahiptir. Sosyal açıdan sürdürülebilir gelişme için mümkün olduğu kadar fazla sosyal grubun karar alma sürecine katılımı hedeflenmelidir. Bu yaklaşım hem vatandaşın hem de yönetimin karlı çıktığı bir sistemi ortaya koymaktadır. Karar alma sürecinde vatandaşların ve farklı grupların yer alması insanların çevresel yenilikleri destekleme olasılığını ve sosyal kaynaşmayı artıracak bu da sivil toplumda hükümet politikalarının yasal kabul edilmesi olasılığını yükseltecektir. Çok sesliliğin sağlanması ile artan kullanıcı etkileşimi sosyal kaynaşmaya ve sosyal sürdürülebilirliğe katkı sağlayacaktır. Katılımın çevresel hedeflere ulaşılmasında destekleyici etkisi de olabilmektedir. Ayrıca uluslararası belgelerde de çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması için sivil toplum ve hükümetlerin birlikteliğine ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır [Taştan, 2016], [Murphy, 2012].

Projede başarıya ulaşmanın en önemli yolları, halkın proje işleyişine dâhil edilmesi, kentlinin istek ve ihtiyaçlarının ön planda tutulmasıdır. Kullanıcıların proje sürecine katılımı ve ikna edilmesi dönüşüm projelerinde yerel yönetimlerin desteğiyle

sağlanabilmektedir. Özellikle dönüşüm projelerinde halkın desteğinin ve katılımının ön planda tutulması, dönüşüm sürecinin daha kolay ilerlemesine ve kentlinin projeyi daha kolay benimsemesine yardımcı olmaktadır [Biler, 2019].

Nitelikli bir yapıyı çevrenin tasarlanabilmesi için kullanıcıları sürece dâhil ederek ihtiyaçlarını ve bireysel tercihlerini önemsemek ve söz hakkı vermek, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında oldukça önemlidir. Bu yaklaşım kullanıcıların bulunduğu çevrede daha aktif olabilmesini, sosyal yaşama katılımın teşvik edilmesini ve söz sahibi olmalarına olanak sağlandığı için, kaliteli iletişim ortamının oluşmasını da sağlamaktadır. Aynı zamanda, kullanıcının yaşadığı çevrenin tasarımına katılımının sağlanması, bölgeye dair hissettiği aidiyet duygusunun gelişmesini de sağlamaktadır. Bu noktada; kullanıcı deneyimi ve tasarımcının bilgisinin bulunduğu sürecin sosyal olarak sürdürülebilir mekânların oluşmasında en sağlıklı yöntem olduğunu söylemek mümkündür.

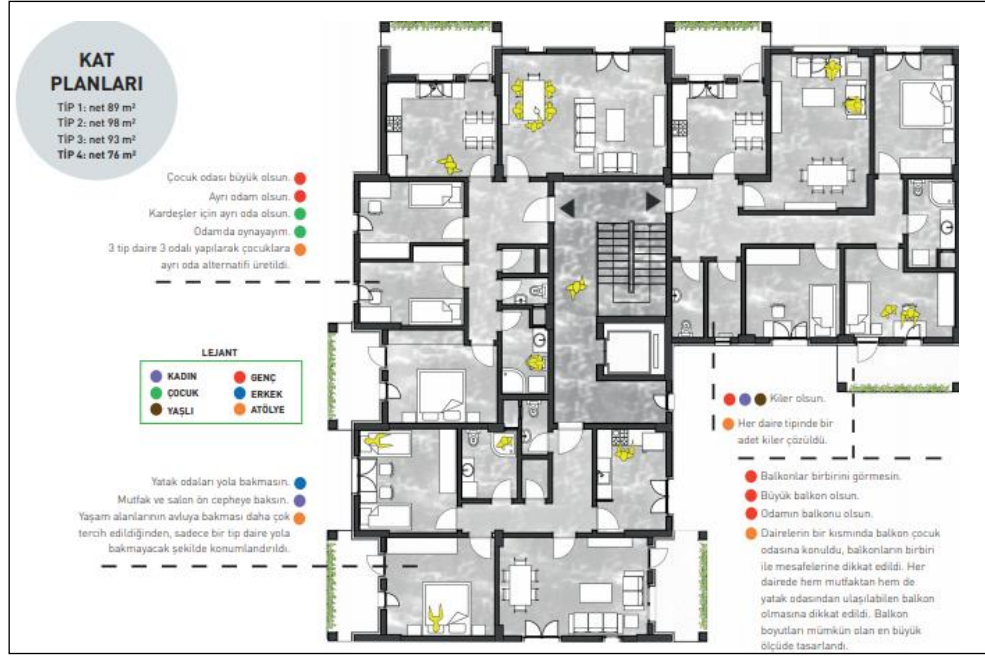
Sosyokültürel sürdürülebilirlik literatüründe vatandaşların yönetime katılımı anlamına gelen demokrasinin yanı sıra grup aktivitelerine katılım, birbiri ile dayanışma içerisinde olup topluluğu ilgilendiren çeşitli etkinliklere katılım gibi ölçütler de dile getirilmiştir. Taştan, sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında kullanıcı katılımını irdelediği tez çalışmasında, Beyköy konut projesini bu bağlamda örneklemektedir. Beyköy konut projesi, 1999 Marmara depremi sonrası, kiracı olan depremzedelerin konut haklarını aramasıyla verilen hukuk mücadelesinin sonucunda kendilerine tahsis edilmesinin ardından gerçekleştirilen kullanıcı katılımının sağlandığı bir konut projesidir. Düzceli Depremzedeler Konut Kooperatifinin talebi ile toplanan, mimari, planlama, inşaat mühendisliği, sosyoloji, hukuk gibi farklı alanlardan akademisyen, öğrenci ve gönüllüler Düzce Tasarım Atölyesini kurmuşlardır. Atölyenin kurulmasının ardından sosyolog, mimar, planıcı, inşaat mühendisi gibi farklı disiplinlerden gönüllülerin oluşturduğu 40 kişilik bir grup evsiz depremzedelerin genel toplantısına katılmak üzere Düzce'ye gitmiştir. Düzce umut atölyesi depremzedeler için tasarlayacakları toplu konut projesini daha katılımcı bir hale getirebilmek için "Simulasyon" adını verdikleri, hak sahibi depremzedeler ile oynayabilecekleri bir oyun geliştirmeye karar vermiştir. Oyunun başlıca amacı vaziyet planı ve yapı kurgusu oluşturabilmek için hak sahibi depremzedelerin yaşayacakları çevre ve konutlar ile ilgili fikirlerini almaktır (Şekil 3.4). Ardından yapılan odak grup görüşmeleri ile

kooperatif ortaklarının yaşayacakları alana dair ihtiyaç ve istekleri belirlenmiştir. 15 yıllık bir mücadele sonucunda elde ettikleri arazi üzerine kurulacak mahallenin ve yaşayacakları konutların tasarımında kullanıcıların fikirlerinin alınması, insanların memnuniyetlerini ve aidiyet duygularını artıracak gibi tasarım ekibine de kullanıcı tercihleri hakkında çeşitli ipuçları vermektedir [Taştan, 2016]. Beyköy konut projesi, tasarım sürecinde kullanıcı katılımının sağlanmasının sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında önemini ortaya koyan iyi bir örnektir.

Şekil 3.4: Depremzedeler ile vaziyet planının çalışılması.

Düzce Umut Atölyesi, kooperatif ortakları ile birlikte vaziyet planını tasarladıktan sonra, daire planlarını oluşturmak için “ev planı oyunu” adı verilen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Her hane ile birebir görüşülerek, iki boyutlu konut birimlerini yan yana getirmeleri istenmiştir. Ardından yapılan anket ile birlikte bu oyun sonucunda, kooperatif ortaklarının konut kullanım alışkanlıkları ve ihtiyaçları tespit edilmiştir. Şekil 3.5’de, oyun ve anket analizlerinden çıkan veriler ile daire planlarının nasıl şekillendiği gösterilmektedir [Web 24, 2020].

Şekil 3.5: Kat Planlarında kullanıcı isteklerine göre tasarım.

3.2.4. Yaşam Kalitesi / Fiziksel ve Psikolojik Konfor

Sosyokültürel sürdürülebilirlik ölçütlerinden yapılı çevre ile en fazla ilişkili olan konularından biri de, topluluğu oluşturan bireylerin fiziksel ve psikolojik konforunun sağlanmasıdır. İnsanların yaşam kalitelerinin yüksek olması, kendilerini ifade edebilmeleri ve mutlu bir hayat sürebilmeleri toplumun sürdürülebilirliği için önem taşımaktadır [Taştan, 2016]. Yaşam kalitesi sosyal, fiziksel ve ekonomik olarak çok sayıda unsurdan etkilenen bir kavramdır. Bu özellikler, mekâna, çevreye ve topluma göre değişebilir olsa da, değişmeyen bazı temel unsurlar da bulunmaktadır. Sağlık, eğitim, spor gibi hizmetlere kolay erişim sağlanması, yaşanılan çevrenin güvenlik ve mahremiyet açısından kaliteli olması, sosyal aktivitelerin sağlanıyor olması gibi unsurlar temel olarak öne çıkmaktadır.

Cummins, yaşam kalitesini öznel ve nesnel unsurların birleşimi olarak ele almakta ve bu unsurları şu şekilde açıklamaktadır;

- Ekonomik refah: Gelir, konut ve yaşam kalitesi, sahip olunan varlıklar,
- Sağlık: Engelli kişi sayısı ve tıbbi tüketim,
- Verimlilik: İş, eğitim ve boş zaman aktiviteleri,

- Samimiyet: Yakın çevreyle iletişim, sosyal destek,
- Güvenlik: Hissedilen konut güvenliği, kaliteli uyku, endişe hissi,
- Toplum içindeki yer: Sosyal etkinlikler, sorumluluklar,
- Psikolojik refah: Hayattan zevk alma ve arzu edilen şeyleri yapabilme imkânı [Cummins, 1997], [Doğan, 2019].

Sosyal sürdürülebilirliğin ölçülmesinde toplumdaki insanların fiziksel ve psikolojik konforunun sağlanması yapıları çevrenin nitelikleriyle ve çevresel kaliteyle doğrudan ilişkilidir. Sosyokültürel sürdürülebilirlik literatüründe fiziksel olmayan ölçütler olarak sınıflandırabileceğimiz yaşam kalitesi, sağlık, mutluluk, fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılanması ve kişilerin kendilerine zaman ayırıp çeşitli aktivitelerde bulunmaları anlamına gelen deneyimler, çeşitli araştırmacılar tarafından sosyal sürdürülebilirliğin ölçütleri arasında kabul edilmektedir [Taştan, 2016].

Sullivan ve Chang'e göre, zihin sağlığı ve duygusal refah yapıları çevrenin tasarımıyla ilişkili faktörlerdir. Yeşil alanların eksik olduğu, kalabalığın fazla olduğu, çöküntü alanlarının çok olduğu, toplumun ortak aktivitelerinin ve sosyal etkileşimin azaldığı alanlar bireyler üzerinde olumsuz etki yaratan hatta depresyon vb. birçok olumsuz psikolojik sıkıntılara sebebiyet verebilecek etkiler oluşturabilmektedir. Bu psikolojik sıkıntılar beraberinde suç unsurlularının artmasına zemin hazırlamaktadır. Bu olumsuz durumun aksine yapıları çevre toplum üzerinde duygusal refahı yükseltebilecek etkiye de sahiptir. Komşuluk ilişkilerinin gelişmesine imkân veren mekânsal düzenler, sosyal etkileşimlerin artmasını sağlayan kentsel alanlar, kentlide memnuniyet duygusunu ve güvenliğini arttırmaktadır. Yaşam alanlarındaki, iş alanlarındaki ve eğitim alanlarındaki yeşil alanların fazlalığı psikolojik anlamda olumlu etkiler sağlamakta ve dikkat ve odaklanma seviyesinin daha yüksek olmasına katkı sağlamaktadır [Sullivan ve Chang, 2011], [Doğan, 2019].

3.2.5. Sosyal Fayda/Erişilebilirlik

Erişilebilirlik, toplumdaki her bireyin bütün merkezlere erişebilmesini ve faydalanabilmesini ifade etmektedir. Erişilebilirlik fikrinin amacı, tüm bireyler için

kapsayıcı özelliklere sahip olması ve toplumda herhangi bir sebepten dolayı oluşabilecek ayrışmaya karşı birleştirici özellikleri desteklemesidir. Kent içerisindeki mekânların, hizmetlerin, kurum ve kuruluşların, etkinliklerin toplum tarafından erişilebilir olması oldukça önemlidir. Sosyal bağlamda sürdürülebilir yapı çevrenin tasarlanması ve bu sayede yaşam kalitesi yüksek kentsel çevrelerin oluşturulması iyi tasarlanmış ve kapsayıcı tasarım stratejileriyle mümkün olmaktadır [Biler, 2019].

Yapılardaki ve yapı çevresindeki erişilebilirlik tasarımları, kent içerisindeki tüm bireylerin sosyal yaşama katılımını sağlamayı hedefleyen sosyal kapsayıcılık bağlamı ön planda tutularak ele alınmalıdır. Bu kapsamda “herkes için tasarım(design for all)”, “evrensel tasarım(universal design)” ve “kapsayıcı tasarım(inclusive design)” gibi yaklaşımlar erişilebilirlik konusunda çeşitli ilkeler belirlemektedir. Sosyal kapsayıcılığın ön planda tutulduğu yapı çevrelerde, toplumun hayata katılımının, sosyal ilişkilerinin ve yaşam kalitesinin arttığını söylemek mümkündür [Doğan, 2019]. Herkes için erişilebilir olan alanlar yapı bazından başlayıp, yapılar arasında kalan alanları, yapının çevresini, önündeki kaldırım ve sokağı da kapsayacak şekilde ele alınmalıdır. Bu mekânların hepsi bir bütün olarak, bireyler için erişilebilir, keyifli ve güvenli olduğunda ancak sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında olumlu sonuçlar doğurmaktadır.

Bibliojardin (Kitap Bahçesi) oluşumunu sosyal fayda oluşturan ve herkesin erişebileceği kullanıma sahip olan bir örnek olarak vermek mümkündür. Bibliojardin (Kitap Bahçesi), Imagina Madrid isimli toplumsal sanat projesinin fiziksel anlamda oluşturduğu bir tasarımıdır. Kitap bahçesi, mahalle sakinleri tarafından kentin kamusal alanında yer alan bir paylaşım mekânı olmuştur. Okuma alanı olarak kullanılmasının yanı sıra, mekân aynı zamanda bir buluşma, dinlenme alanı olması düşünülerek tasarlanmıştır. Bu anlamda yapı fiziksel olarak ahşap bir kutu ve metal bir strüktürle oluşturulmuştur. Zemine yerleştirilen paletler ise kullanıcılara farklı kullanımlar için imkân sunmaktadır. Ahşap yapı ise geçmişte mezbaha olarak kullanılmıştır. Bu proje amacıyla yeri değiştirilerek kitapları koyabilmek için yeniden düzenlenmiş ve bu sayede yeni bir işlev kazanmıştır. Gelecek hedefleri arasında mekânın sarmaşıkla kaplanması ve okuma işlevine daha uygun olarak daha içe dönük ve huzurlu bir mekân yaratılması hedeflenmektedir [Web 25, 2020].

Şekil 3.6: Mekânın kentliler tarafından kullanımı.

3.2.6. Verimlilik/Esneklik-Uyarlanabilirlik

Mimarlıkta esneklik kavramını, değişen ve dönüşen dünyanın gerektirdiği şartlara yapının ve yapıli çevrenin adapte olma potansiyeli olarak düşünmek mümkündür. Bir mekânın yeni durumları, yeni işlevleri karşılayabilmesi temelde onun esnekliğiyle ilişkili bir durumdur. Tasarım aşamasında belirli bir işleve göre fiziksel olarak çok sert bir düzende tasarlanmış mekânlar, yeni kullanımlara adaptasyonu çok zor karşılamaktadırlar. Bu da genel olarak sürdürülebilirlik olgusuyla çok örtüşmeyen bir durumdur. Zamanın getirdiği şartlara uygun olarak her nesnenin her durumun değişim ve dönüşüm içinde olması gerektiği bir gerçektir. Mimaride de yapının ve yapıli çevrenin değişen kullanıcı ihtiyaçları ve mekânsal ihtiyaçlar doğrultusunda dönüşebilir olması gerekmektedir.

Yapının amaçlanan değişimleri karşılayabilme yetisi Sinclair vd. tarafından, üç alt başlıkta ele alınmıştır. Bunlar; mekânsal, işlevsel ve estetik esnekliktir. Mekân düzenlemesinde ve ilişkilerinde ihtiyaç duyulan değişimler mekânsal esneklik kapsamında ele alınmaktadır. İşlevsel anlamda ortaya çıkan ihtiyaç ve değişimler ise işlevsel esnekliğin kapsamına girmektedir. Yapının şeklinde, cephe tasarımında ve kimlik özelliklerinde ihtiyaç duyulan değişimler estetik esneklik kavramı altında ele alınmaktadır [Sinclair vd., 2012], [Doğan, 2019].

Tablo 3.5: Esnek çözüm örnekleri.

Uygulama esnekliği: Yeniden inşa edilmeksizin değişim. Mekanın çeşitli işlevler için ve çeşitli şekillerde kullanılmasına izin vermesi için teknik özelliklerle tasarlanan mekanlar (yük taşıma kapasitesi, vb.) ve aydınlatma-havalandırma vb. tesisatlar	Konferans odası → Çalışma odası
Strüktürel esneklik: Yeniden inşa etme yoluyla yeniden düzenleme/yeniden bölümlendirme. Bina içindeki mekansal bölünmelerin düzenlenmesine imkan vermektedir.	
Genişleme yeteneği: Uygun bir mekanda ilave alan inşa etme imkanı	
Küçülme yeteneği: Binanın bir kısmını elden çıkarma imkanı (yıkarak ya da kiraya vererek)	

Blakstad, esneklik kavramının yapılarda meydana gelen değişimin sadece tek yönünü içerdiğini söylemektedir [Blakstad, 2001]. Esneklik kavramıyla anlatılmak istenen yapının temel yapısal özelliklerinden olan duvar, mobilya, iç mekânı bölen hareketli paneller vb. unsurların yerlerinin değiştirilmesi, taşınabilir olması, farklı teknik çözümlere izin veriyor olmasıdır. Bu anlamda esneklik, yapının fiziksel olarak uyarlanabilmesinin bir yolu olmaktadır. Fakat uyarlanabilirliğin esneklikten daha fazla girdiyi içerdiğini söylemek gerekmektedir. Bunun sebebi, uyarlanabilirlik kapsamında yapıyı dönüştürmenin farklı yollarının göz önünde bulundurulmasıdır. Örnek vermek gerekirse, yapıyı değiştirirken farklı işlevler için kullanılabilecek yeni alanlar sağlamak, genişletmek veya küçültmek uyarlanabilirlik kapsamında ele alınması gereken değişimlerdir. Bu anlamda uyarlanabilirlik binanın nasıl kullanıldığını, isteklerinin nasıl değiştiği ve bu değişikliklerin yapı içerisinde veya alternatif bir mekânda nasıl konumlandırılabilirliğini değerlendirmektedir [Doğan, 2019]. (Tablo 3.6)

Tablo 3.6: Esneklik ve uyarlanabilirlik kavramları arasındaki farklar.

Uyarlanabilirlik/Adaptability	Esneklik/Flexibility
✓ Beklenmeyen değişikliklere cevap verme kapasitesi ✓ Soruna "yukardan" yaklaşım: Açıklıklar, olasılıklar ve kısıtlamalar ✓ Bina içinde ve süreç içinde değişecek alanlar oluşturmak ✓ Verimliliğe ve sağlamlığa yatırım ✓ Genellikle düşük tanımlama düzeyi	✓ Sınırlı bir alternatifler kümesi içinde değişiklik imkanı ✓ Soruna "aşağıdan" yaklaşım: Çözümler ✓ Önceden tanımlanmış bir dizi olasılığa göre hareket etmek ve düzenlemek ✓ Sistemlere yatırım ✓ Genellikle yüksek tanımlama düzeyi

Esneklik ve uyarlanabilirlik kapsamında yapılan çalışmalar sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirildiğinde; yapıların kullanım ömrünün uzatılmasında, daha güvenli, sağlıklı, duyarlı bir çevre oluşturulmasında bu kavramların önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Uygulanabilirlik sayesinde yapının bulunduğu çevreye daha iyi entegre edilebilmesi ve uzun vadede çevresi için bir değer oluşturabilmesi mümkün olmaktadır. Aynı zamanda işlevsel eskimenin de önüne geçilerek yapıların maksimum sürede, maksimum verimlilik elde edilerek kullanılmasına olanak sağlanmaktadır. İşlevsel sürekliliğin sağlanması sadece yapı için değil aynı zamanda çevresi için de yaşanabilirliği artırmakta ve bölgenin canlılığının korunmasına yardımcı olmaktadır. Tam tersi durum düşünüldüğünde; eğer yeni bir işlev ve kullanımla yapı değerlendirilmezse, bu yapının aradaki zaman içerisinde kullanım dışı kalacağı anlamına gelmektedir. Uzun bir süre boş kalan yapılar da bilindiği üzere; bölgede suç oranının artmasına zemin hazırlamaktadır. Bunun sonucunda, sosyokültürel sürdürülebilirlik kapsamında önemli olan kavramlardan biri olan güvenlik olgusunun tehlikeye girmesi konusu olacaktır. Tüm bunlar göz önüne alındığında aslında sürdürülebilirlik kapsamında tasarım sürecinde yapının esnekliği ve uyarlanabilirliği önemli bir konu haline gelmektedir. Ancak bu mümkün olmamışsa bile, var olan yapıların uyarlanabilirlik ve esneklik kapsamında ele alınması ve değerlendirilmesi yapıların kullanım ömrünü uzatmakta, toplumun refah düzeyini, güvenliğini yükseltmekte, yerin kimliğinin korunmasına imkân sağlamakta, sosyal hayatı ve sosyal uyumu iyileştirmekte ve ekonomik açıdan da fayda sağlamaktadır.

4. BEYOĞLU BOĞAZKESEN CADDESİ'NİN MEKÂNSAL DÖNÜŞÜM VE SOSYOKÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Bu bölümde öncelikle Beyoğlu Bölgesi'nin ve çalışma alanı olarak belirlenen Boğazkesen Caddesi'nin konumu, tarihi, sahip olduğu yapı stoğu ve kültürel kimliği açıklanmıştır. Tezde alan çalışması olarak Beyoğlu Bölgesi ve Boğazkesen Caddesi'nin seçilme nedenleri açıklanmış ve bu tezi destekleyecek altyapı öğeleri belirlenmiştir. Bir başka deyişle, Boğazkesen Caddesi üzerinde yer alan yapıların ve bölgenin sahip olduğu potansiyellerin neler olduğu bu bölümde açıklanmaktadır. Bölümün ilerleyen kısımlarında Boğazkesen Caddesi üzerindeki ve yakın çevresindeki (caddeye bağlanan sokaklar) dönüşüm geçirmiş yapılar tespit edilerek; tarihsel ve işlevsel kimlikleri, güncel kullanım durumları açıklanmıştır. Bölümün sonunda ise alanda yapılan tespit, gözlem ve görüşmeler ışığında, bölgenin güncel durumu 3.bölümde ele alınan mekânsal dönüşüm ve sosyokültürel sürdürülebilirlik ölçütleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

4.1. Çalışma Alanının Belirlenmesi

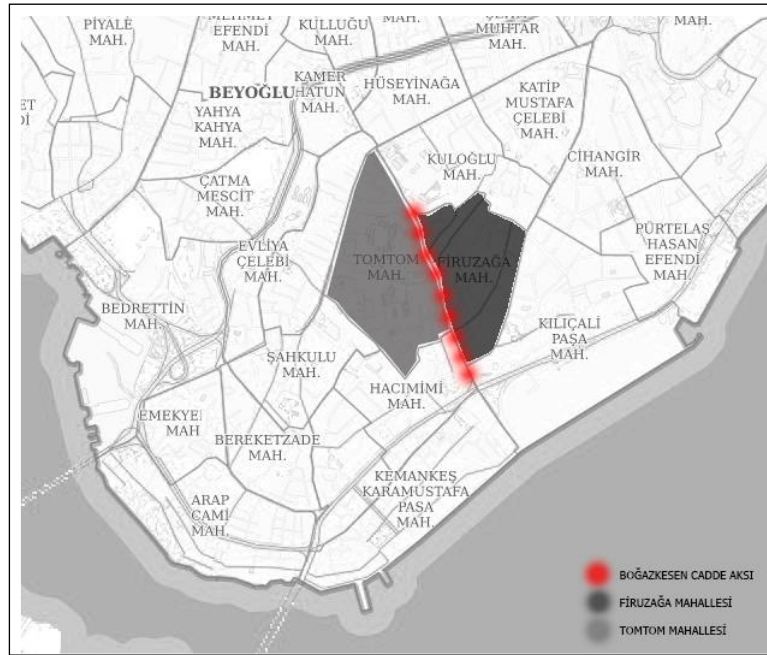
Mekânsal dönüşüm ve sosyokültürel sürdürülebilirlik olgularının bir arada ele alınmasının amaçlandığı bu tez çalışmasında, değişim/dönüşüm potansiyeli ve ivmesi yüksek olan Beyoğlu bölgesi ve bu bölge özelinde Şekil 4.1'de harita üzerinde gösterilen Boğazkesen Caddesi'nin çalışma alanı olarak belirlenmesinin arka planında yatan temel motivasyon, bu caddenin adı geçen iki olgu bağlamında önemli bir potansiyel taşıdığı görüşüdür. Özgün bir karaktere sahip olmasının yanı sıra, değişime ve dönüşüme açık olmasıyla da ön planda olan Beyoğlu bölgesi bu tez çalışması için gerekli verileri bünyesinde barındırmaktadır. Tarihi derinliği olan Beyoğlu bölgesi, daha önceki bölümlerde bahsedilen kentsel bellek bağlamında da önemli bir kaynaktır. Zaman içerisinde sürekli olarak geçirdiği değişim ve dönüşümler sayesinde sosyal, kültürel ve ekonomik olarak katmanlaşmayı başarabilmiş bir bölgedir. Bu katmanlaşma ve birikimin oldukça hissedilir olması ve çok fazla kaynağı barındırıyor

olması mekânsal dönüşümün sağlanmasında da büyük önem taşımaktadır. Tarihi Kılıç Ali Paşa Camii'nden başlayıp İstiklal Caddesi yönünde Boğazkesen Caddesi boyunca sanatın ve tarihin mimariye ve sosyal hayata yansımaları sağlayan başarılı değişim ve dönüşüm örnekleri bu bölgenin çalışma alanı olarak belirlenmesinde temel unsur olmuştur. Bu caddenin her köşesinde ve sokağında değişim ve dönüşüm, mimariye ve sanata dair birçok örnek görebilmek mümkündür. İstanbul'un diğer semtlerine oranla Beyoğlu Bölgesi sanat etkinliklerinin daha yoğun olduğu, tarihi ve kültürel değerlerin daha ön plana çıktığı bir bölgedir. Beyoğlu bölgesini gösteri sanatlarıyla ve eğlence ile ilişkilendirebilmek mümkündür. Boğazkesen Caddesi aksının çalışma alanı olarak belirlenmesindeki bir diğer sebep, bu aksın İstanbul'un tarihi deniz hattı ve tepe hattını bağlayan kritik bir hat olmasıdır. İstiklal Caddesi'nin sosyal ve entelektüel birikimleriyle deniz hattı arasını bağlaması bu hattı sosyal ve kültürel anlamda önemli kılan sebeplerden birisi olmaktadır.

Caddelerin kentliler arasındaki etkileşimin ve sosyalleşmenin artmasında önemli bir işlevi bulunmaktadır. İyi tasarlanmış ve kullanım çeşitliliği sunan caddelerin belirli bir sosyal düzen oluşturduğunu söylemek doğru olacaktır. Belirli fiziksel öğelere hizmet etmesinin yanı sıra, toplumdaki sosyokültürel yapıyı da şekillendirebileceği göz önüne alındığında caddelerin aynı zamanda sosyal birer öge olduğunu da vurgulamak gerekmektedir. Kentsel mekâna ve topluma nitelikli bir katkı sağlayabilecek caddelerin ilişkili olduğu mekânlarla beraber iyi bir şekilde tasarlanmasının sosyal sürdürülebilirliğe birçok olumlu etkisi olacağı gerçeğini kabul etmek gerekmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde Boğazkesen Caddesi'nin değişime ve dönüşümüne müsait yapısı, sanat ve kültürle yıllara dayanan geçmişi ve ilişkisi, kültürel çeşitliliği barındırması, mimari tarihi, kullanıcı çeşitliliği gibi sebepler bu cadde üzerinde yapılacak olan çalışmanın oldukça ilgi çekici ve konuya ışık tutabilecek potansiyelde olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.1'de görülen Boğazkesen Caddesi aksı temel alınarak birincil olarak cadde üzerinde dönüşümüne uğramış, bölgenin sosyokültürel yapısına katkı sağlayan mekânlar incelenmiştir. Tomtom Mahallesi ve Firuzağa Mahallesi'nin Boğazkesen Caddesine açılan bazı sokaklarında bulunan ve Boğazkesen Caddesi üzerinde olmasa da bu aksla bütünleşmiş ve cadde üzerinden geçen kullanıcıların rotasında yer

alabilecek benzer özelliklerdeki mekânlar da örnekleme dâhil edilmiştir. Bölüm 4.2’de mekânların konumları harita üzerinde daha detaylı olarak gösterilmiştir.

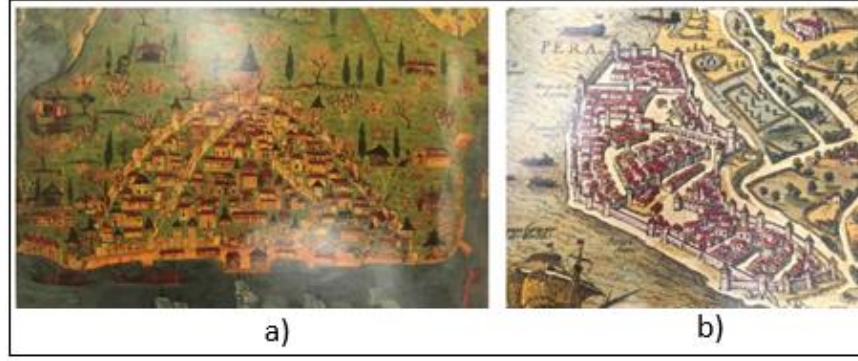

Şekil 4.1: Çalışma alanının belirlenmesi.

4.1.1. Beyoğlu Bölgesinin Konumu/Sınırları

Beyoğlu, İstanbul’un Avrupa yakasında bulunmaktadır. İstanbul Boğazı’nın güneyi ile Haliç arasında kalan bir bölgedir. İlk adının Yunanca’da karşı yaka ve öte anlamına gelen Pera olduğu bilinmektedir. Galata ve Taksim arasındaki aks etrafındaki yerleşmelerin oluşturduğu Beyoğlu ilçesinde 45 mahalle bulunmaktadır. En çok bilinen mahallelerinin arasında ise Taksim, Galata, Karaköy, Kasımpaşa, Tophane ve Talimhane yer almaktadır.

Beyoğlu, Cumhuriyet dönemine kadar Teşvikiye, Maçka, Beşiktaş, Şişli ve Kemerburgaz’ı içine alan bir ilçe sınırına sahipken, 1936’da ilk olarak Beşiktaş’ın ardından Şişli ve Kemerburgaz’ın ayrılmasıyla bugünün sınırları belirlenmiştir. Şekil 4.2’de de görülebileceği üzere başlıca mahalleleri arasında Taksim, Tophane, Galata, Kasımpaşa, Karaköy, Talimhane ve Kasımpaşa bulunmaktadır [Web 2, 2020], [Yalçın, 2018].

Şekil 4.3: a) Matrakçı Nasuh'un 1533-1536 yıllarında tamamladığı Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakayn-i Sultan adlı eserinden Galata Bölgesini gösteren minyatür, b) Pera Kartoğrafi, Cristoforo Buondelmonti, 1422.

16.yüzyılın sonlarına kadar, Pera bağlık-bahçelik konumunu korumuştur. O dönemeç aşıldığında, başta yabancı ülkelerin saray nezdinde sefaret binaları ve ikametgâhları olmak üzere, bu geniş arazide yabancıların yerleşmelerine izin verilmiştir. Onları zengin gayrimüslim tüccarların Beyoğlu'nu mesken tutmaları izlemiştir. Hemen ardından kiliseler inşa edilmiştir. 16. Yüzyılın sonlarından itibaren ise Galata bölgesine Türkler yerleşmeye başlamıştır. Galata'da yoğunlaşan nüfusla beraber ticaretin ve yapılaşmanın artmasıyla yerleşim Galata'dan Beyoğlu'na doğru genişlemeye başlamıştır [Başgelen, 2008].

1535 yılında Türkiye'de ilk kez daimi elçi bulundurma hakkını elde eden Fransa, elçilik binasını Beyoğlu'nda inşa etmiştir. 16. yüzyıl sonlarına doğru İngiltere, Venedik, Hollanda ve Polonya elçilik binalarında semtte inşa edilmesi ile elçiler ve aileleri semti konut alanı olarak kullanmaya başlamıştır [Dökmeci ve Çıracı, 1990]. Elçiliklerin bölgede açılmasıyla beraber 17. yüzyıldan itibaren Galata'dan gelen Hristiyanlar, yabancılar bu bölgeye yerleşmeye başlamışlardır. O dönemlerde yapılaşmanın ve yabancı nüfusun da bölgede artmasıyla beraber Beyoğlu bir Avrupa kenti görünümüne sahip olmuştur. Böylece Beyoğlu konut bölgesi olarak gelişmeye başlamış, Galata ise konumu itibarıyla sunduğu imkânlar sayesinde ticaret merkezi olarak gelişmeye devam etmiştir.

Yaşanan sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel değişimlerinde bir sonucu olarak Beyoğlu'nun gelişmesi genel olarak 19. Yüzyılda gerçekleşmiştir. 19.yüzyılda bölgenin gelişiminin önünü açan en büyük olaylardan birisi bölgeye su sisteminin getirilmesidir. Buna ek olarak ticaretin ve ulaşımın ilerlemesi de bölgenin gelişimine katkıda

bulunmuştur. İlk zamanlar diploması merkezi olarak gelişmeye başlayan Beyoğlu daha sonraları Osmanlı'nın dünya kapitalist sistemini o dönemlerde benimsemesi ve yabancı ticaretin de artmasıyla beraber İstanbul'da ticaretin merkezi konuma gelmiştir. Gelişmesini bu şekilde sürdüren Beyoğlu, ticaretin yanı sıra eğlencenin ve kültürel yapılaşmaların da burada yer almasıyla zaman içerisinde yabancıların, tüccarların ve kozmopolit bir yaşam isteyen zengin kesimin yaşamak istediği bir bölge haline gelmiştir [Yıldırım, 2009].

1840 ile 1900 yılları arasında meydana gelen yangınlar ise bölgede çok fazla zarara sebep olmuştur. Yangınlar sonrasında özellikle İstiklâl Caddesi'nde bir değişim meydana gelmiştir. Bölgede bulunan konsolosluklar ve dini yapıların büyük bir kısmı zarar görmemiştir [Çokuğraş, 2008].

20. yüzyılda ise Beyoğlu'nda Galata ve Taksim arasında kalan bölgeler değer kazanmaya başlamıştır. Bu bölgede bulunan bahçeli konakların da apartmanlaşma olanağı bölgenin gelişmesini sağlamıştır. Bununla beraber 1913'de ilk elektrikli tramvayın tamamlanması ve Beyoğlu-Şişli arasını bağlaması da Galatasaray-Taksim arasının merkezileşmesine ve değerlenmesine katkıda bulunmuştur [Yıldırım, 2009]. 20. yüzyılın Pera'sında alt katları dükkân olan konutlar ile pasajlar görülmektedir. Tiyatrolar, konser salonları ve moda tasarımcılarının atölyeleri bölgenin dikkat çeken mekânlarındandır. 1874'te Tünel'in açılması sonrasında İstiklal Caddesi ve çevresindeki hareketlilik daha fazla artmıştır. Hareketliliğin artması da Avrupalı mimarların bölgeye ilgi göstermesine ve burada yapı tasarlamak istemelerine sebep olmuştur [Çokuğraş, 2008].

Tramvay ile ulaşım ise 19. yüzyıl sonlarına kadar devam etmiştir. Yer altı metrosu ise 1875 yılında hizmete açılmıştır ve günümüzde halen kullanımına devam edilmektedir. 1939 yılında ise ulaşım hizmetlerinin İETT Genel Müdürlüğü'ne bağlanması ile İstanbul geneline ve dolayısıyla Beyoğlu'na otobüs seferleri yoğunlaştırılmıştır. Tüm bu sürecin semtin ulaşımını kolaylaştırdığı, sosyal hayatın da buna bağlı olarak bölgede hızla geliştiğini söylemek mümkündür (Fisunoğlu, 2019).

Cumhuriyet Dönemi'ne girildiğinde bölgeye Türk iş adamları ve aydın Türkler ilgi göstermeye başlamışlardır. O dönemlerde de bölge sinema ve tiyatroları, sanat galerileri, mağazaları, yeme-içme mekânlarıyla kültürün, sanatın ve ticaretin merkezi olma konumunu devam ettirmektedir. Ancak, 1950'lerden sonra, kırsal göç ve

hızlı kentleşme sonucunda İstanbul'un aşırı büyümesiyle beraber, yeni semtlerin ortaya çıkması ve yaşamın, ticaretin, eğlencenin o bölgelere doğru da yayılmasıyla beraber varlıklı ailelerin de bölgeden ayrılması ve toplumda sosyo-kültürel anlamda yaşanan değişimler Beyoğlu'na olan ilginin giderek azalmasına neden olmuştur. 1950 yılından itibaren Beyoğlu hem mekânsal hem de sosyal anlamda köhneleşmenin etkisi altına girmiştir. Bu dönemden sonra ise bölgenin çağdaş kentli grubu Beyoğlu'nu boşaltmış, gelir seviyesi düşük kesim bölgede boşalan yerlere yerleşmeye başlamıştır. Bununla birlikte, pek çok bina boş ve işlevsiz kalmaya başlamıştır. Bütün bunlar Beyoğlu'nda çöküntü alanlarının arttığının göstergesidir. 1980'li yıllarda bölgenin yapısı değişmiş olsa bile, kültür sanat merkezi olma kimliğini tamamen kaybetmemiştir. Bölgede sanat faaliyetlerinin devamı sağlanmak istenmiş ve bu yönde girişimler yapılmıştır ancak sürekliliği sağlanamamıştır. Bu duruma sebep olarak; bölgenin o dönemde kentsel dönüşüme konu olmaya başlaması, bölgeye ilgi gösteren kitlenin değişmesi, çağdaş sanat anlayışına ayak uyduramaması gibi sebepler gösterilmektedir. Özetle, Beyoğlu 1950 yıllarında başlayan değişimin getirdiği olumsuz koşullara rağmen sahip olduğu mekânsal ve sosyal kimliğini 2000'li yıllara kadar korumaya çalışmıştır.

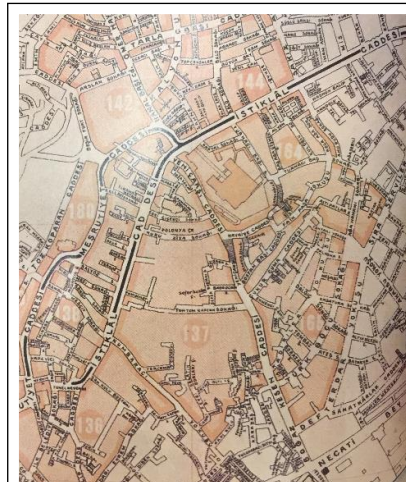
Günümüze gelindiğinde ise Beyoğlu bölgesinin yaşadığı dönüşümlerle yeniden eski günlerine kavuşmak için çabaladığını söylemek mümkündür. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Beyoğlu bölgesi dendiğinde sanat ve kültürün akla geliyor olması Beyoğlu kimliğinin toplumsal bellekte sanat ve kültürün mekânı olarak yer ettiğini göstermektedir. İstiklal caddesi, Galata, Cihangir, Gümüşsuyu ve Taksim bölgeleri günümüzde tekrar ekonomik, ticaret, sanat, kültür ve eğlence hayatının yoğun olduğu bölgelerin başında gelmektedir. Beyoğlu'nun eski zamanlarında bahsedildiği gibi, günümüzde de bu bölgelere genelde sanat, edebiyat ve tiyatroyla ilgilenen kitle ilgi göstermeye başlamıştır. Bu da Beyoğlu'nun harap görüntüsünden sıyrılmakta ve yenilenmekte olduğunu göstermektedir. Ancak, bu yenilenmenin sosyolojik açıdan tamamlandığını söylemek çok da doğru olmayacaktır. Beyoğlu bölgesinin popüler kesime hizmet eden yerlerinin dışında hala toplumsal ve mekânsal olarak birçok bölgesinin çöküntü içerisinde olduğu bir gerçektir. Sanat ve ticaret merkezi olma algısını kaybetmemiş olması ise bölgenin hala önemli bir potansiyele sahip olduğunu,

bu nedenle de değişime ve dönüşüme açık olduğu sonucuna ulaşılmasını sağlamaktadır.

4.1.3. Boğazkesen Caddesi'nin Konumu ve Kültürel/Tarihsel Kimliği

Boğazkesen, İstanbul'un Beyoğlu Bölgesi'nde yer alan bir caddedir. Karaköy ve İstiklal arasını bağlayan en önemli akslardan birisidir. Tomtom ve Firuzağa mahallerinin arasından geçerek bir sınır görevi görmektedir. Galatasaray Meydanı'ndan başlayan Yeni Çarşı Caddesi Boğazkesen Caddesi'ne bağlanmaktadır (Şekil 4.4) [Başgelen, 2008]. Bu noktadan sonra da Boğazkesen Caddesi Çukurcuma semtinden Tophane'ye inmektedir. "Boğazkesen" adının ise İstanbul Boğazı'na paralel devam eden Meclis-i Mebusan Caddesi'ne dik olarak bağlandığı için aldığı bilinmektedir. Cadde üzerinde bulunan Tomtom Kaptan Cami ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi önemli yapılarıdır.

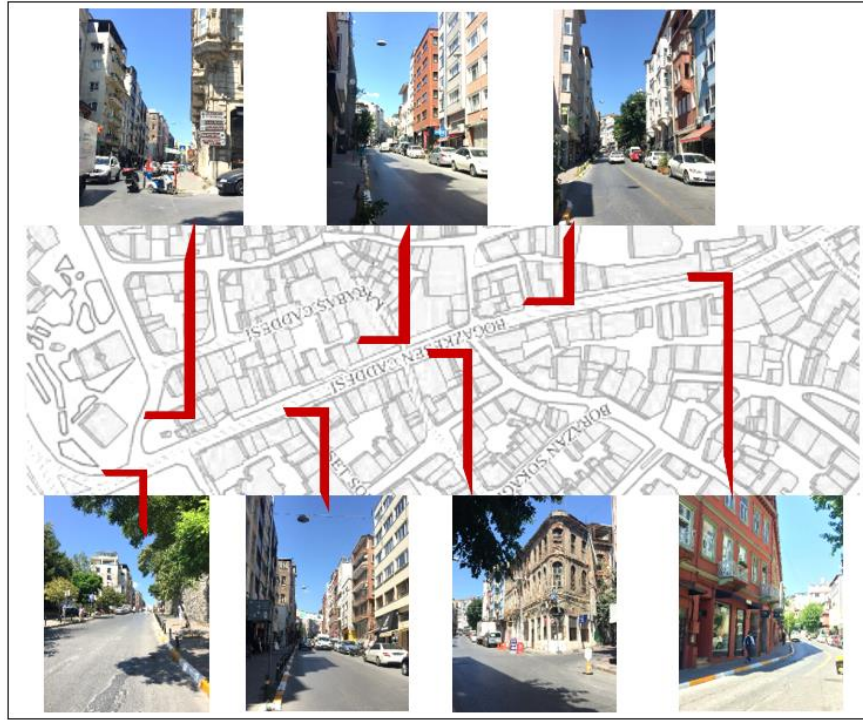
Boğazkesen Caddesi adının nereden geldiğiyle ilgili diğer bir varsayım ise şöyledir; Osmanlı devleti döneminde Galata ve Cihangir bölgesine Kafkaslardan gelen çerkezler yerleştirilmiştir. Yan mahalle ise Arnavut Mahallesi olarak bilinmektedir. Arnavutların da o dönemde kabadayılarıyla meşhur olduğu söylenmektedir. Kabadayılardan biri olan Kemal'in yeni gelen komşuları Çerkezlerle olan tartışması sırasında onlardan biri Kemal'in boğazını kesmiştir. Bu olaydan sonra bu caddenin "boğazkesen" olarak anıldığı söylenmektedir.

Şekil 4.4: İstiklal, Yeni Çarşı ve Boğazkesen Caddesi konumları.

Boğazkesen Caddesi'nin tarihine kısaca göz attıktan sonra, caddenin günümüzdeki durumunu da özetlemek faydalı olacaktır, çünkü cadde o günden bugüne bir hayli değişime uğramıştır. Tomtom Mahallesi'nin son yıllarda yaşadığı yenilenme; dönüşüme uğrayarak yeni kullanım olanakları sunan mekânların artması, senede iki kez Tomtom Designhood projesi kapsamında bölgede gerçekleştirilen Tasarım Tomtom Sokak'ta Festivali ve birbiri ardına açılan tasarım mağazaları, sanat galerileri, müze ve tiyatro mekânlarının artması sayesinde gerçekleşmiştir. Bu değişim ve dönüşümlerle beraber Boğazkesen Caddesi'ndeki renklilik ve canlılık da gün geçtikçe artmaktadır ve sadece yakın çevresiyle sınırlı kalmayıp İstanbul genelinde de birçok kentlinin gezi rotasında yerini almaktadır. Beyoğlu Bölgesi'nin bellekte bıraktığı sanat ve kültür mekânı olma algısı da bu gelişmeler sayesinde yeniden güçlenmektedir.

Şekil 4.5'de Boğazkesen Caddesi aksının kıyı şeridi olan Meclis-i Mebusan Caddesinden başlayarak cadde boyunca ilerlendiğinde karşılaşılan mevcut durumuna ait görselleri yer almaktadır. Bu sayede caddenin yaya aksındaki perspektifini ortaya koymak amaçlanmıştır. Caddenin kıyı şeridine yakın olan kısmında daha çok perakende dükkânlar ve yerel market, büfe gibi işletmeler yer almaktadır. Sanat ve tasarıma dair yer alan mağazalar, butik kafe mekânları ve tez kapsamında ele alınan örneklerin caddenin orta kısımlarına doğru ve yoğunluklu olarak Yeni Çarşı Caddesi'yle bağlanmaya yaklaştığı kısımlarda yer aldığı görülmektedir. Buradan da bölgede yaşanan dönüşümde Tomtom Designhood projesinin büyük etkisi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu nedenle değişim ve dönüşümün daha çok caddenin orta kısmında yoğunlaştığını ve oradan yayılmaya başladığını söylemek mümkündür.

Şekil 4.5: Boğazkesen Caddesi aksından görseller.

4.2. Boğazkesen Caddesi Aksında Dönüşüm Geçiren Mekânların Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Ölçütleri Bağlamında Değerlendirilmesi

Önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere Boğazkesen Caddesi aksı güneyde Meclis-i Mebusan Caddesi'nden başlayarak, Yeni Çarşı Caddesi'yle devam etmekte ve Galatasaray Meydanı'ndan İstiklal Caddesi'ne bağlanmaktadır (Şekil 4.6).

Şekil 4.6: Boğazkesen Caddesinin bağlandığı iki ana aks.

Bölgenin getirdiği potansiyellere ek olarak, bu aks kendi içerisinde de geçmişten günümüze birçok potansiyeli barındırmaya devam etmektedir. Yerli halkının dışında, İstanbul geneli içinde önemli bir yere sahiptir. Beyoğlu bölgesi genel olarak İstanbul'un eski dokusunun hissedilebildiği, ruhunu kaybetmeyen, turistik bir bölgedir. Bu durum, Boğazkesen Caddesi için de geçerli olmuştur. Özellikle son yıllarda bölgede gerçekleştirilen dönüşüm örnekleri sayesinde; sanat, tasarım, tarih, eski ve yeni harmanlanmış, bu değişimler bölgede sosyal ve kültürel yaşamın iyileştirmesine katkıda bulunmuştur. Bu aks boyunca her biri özgün değeri yüksek olan tasarım dükkânlarına, sanat atölyelerine, tiyatro sahnelerine, sanat etkinliklerine, dar bir sokakta küçük bir müzeye rastlamanız mümkündür. Her seferinde size farklı deneyimler sunabilecek, keşfetmesi oldukça keyifli olan bu aks üzerinde dönüşüm geçiren, sosyal ve kültürel sürdürülebilirliğe katkı sağladığı düşünülen mekânlar ve oluşumlar bu bölümde ele alınarak incelenecektir. Son örnekte ise bölgede bulunan diğer zemin kat kullanımlarını temsil etmesi bakımından Büyükdere35 örneği seçilmiştir. Diğer zemin kat kullanımları olarak değerlendirmeye alınabilecek olan bölgedeki tasarım mağazalarının tespiti ise bu örnek altında verilmiştir. Tez kapsamında incelenecek olan yapılar ve konumları Şekil 4.7'de belirtilmiştir.

Şekil 4.7: Belirlenen örnek mekânların harita üzerindeki konumu.

Boğazkesen Caddesi aksı kapsamında ele alınan çalışmada mekânsal ve işlevsel dönüşümlere uğrayan yapıların bölgede oluşturduğu değişimlerin sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmesi amacıyla oluşturulan çerçeve; örneklerin hangi kriterler üzerinden değerlendirileceğini daha net görebilmek amacıyla alt kavramlarla beraber ele alınmıştır. (Tablo 4.1) Sosyokültürel sürdürülebilirlik ölçütlerinin ve alt kavramlarının belirlenmesi sürecinde alan çalışması için belirlenen bölge ve ele alınacak örnekler üzerinden tartışmaya olanak sağlayacak kavramların mevcut olmasına dikkat edilmiştir.

Tablo 4.1: Alan çalışması kapsamında seçilen örneklerin sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmesi için önerilen ölçütler çerçevesi.

NİTELİKLİ YAPILI VE SOSYAL ÇEVRE	Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Ölçütleri	Mimarideki Yansıması	Mekânsal Dönüşüme Dair Belirlenen Alt Kavramlar
	Temel İhtiyaçlar	Yapısal ve Çevresel İhtiyaçlar	- Atıl Durumdan Kurtulma - Bölgede Sıhhileşme - Kentin Gereksinimi Karşılama - Güvenlik - Barınma - İstihdam
	Yer Duygusu	Mekana Aidiyet/ Kimlik	- Kolektif Hafızanın Korunması - Kent Belleğinin Sürdürülmesi - Yapısal Kimliğin Korunması
	Demokrasi	Katılım	- Tasarım Sürecine Kullanıcı Katılımı - Sosyal Etkinliklere Kullanıcı Katılımı - Gönüllü Grup Aktiviteleri
	Yaşam Kalitesi	Fiziksel ve Psikolojik Konfor	- Kişisel Gelişim - Memnuniyet Duygusu/Duygusal Refah - Çekici Kamusal Mekanlar - Çevre Dostu Yerleşim
	Sosyal Fayda	Erişilebilirlik	- Sosyalleşme İmkanlarının Artması - Kültürel Gelişim - Sanatın Entegre Edilmesi - Kentlinin Aktivitelere Erişimi - Yapılı Çevrenin Aktif Kullanımı
	Verimlilik	Esneklik/ Uyarlanabilirlik	- Farklı Sosyal Kullanımlar İçin Uygunluk - Yapının Kullanımının ve Çekiciliğinin Sürdürülmesi - Mekânsal esneklik

4.2.1. Tomtom Designhood

1890 ile 1960 yılları arasında İstanbul'un en kıymetli semti unvanına sahip olan Tomtom; Osmanlı döneminde birçok elçilik ve saraya ev sahipliği yapmış, hala birçok konsolosluk ve yabancı okulu içinde barındırmaya devam etmektedir. Tomtom'da 1950'lerde başlayan değişim 1970'lerden sonra daha da artarak devam etmiştir. Çok önemli bir tarihi geçmişi olan bu semt zaman içerisinde çöküntü alanı olmaya başlamıştır. Sanatın ve eğlencenin merkezi olmaktan oldukça uzaklaşarak değişen toplumsal yapısıyla yoksulluğun daha çok ön plana çıktığı bir semt haline gelmiştir. Bir süre sonra bu semtin eski haline olan özlem başlamış ve "Beyoğlu Nostaljisi" kavramı oluşmuştur. Bu noktada Tomtom mahallesi'nin eski haline dönmesi yeniden sanatın, tasarımın ve eğlencenin merkezi haline gelebilmesinin yolları aranmaya başlanmıştır. Krea Gayrimenkul Yönetim Kurulu Başkanı Hakan Kodal ve Sirius A.Ş Yönetim Kurulu Başkanı Ecmel Ayrıl tarafından 2012 yılında buradaki potansiyel keşfedilmiş ve böyle bir proje fikri ortaya çıkmıştır. Hakan Kodal bu süreci şu şekilde aktarmaktadır;

"...Hayalimizde 15 yıldır Beyoğlu'nda yani gerçek İstanbul'da bir proje gerçekleştirmek vardı. Ecmel ile karşılaşp onunda burayla alakalı heyecanlı olduğunu gördüğümde, aradığımız projenin bu bölgede olduğunu anladık. Doğru yerden başlamak çok önemliydi; burada bunu yapabileceğimizi düşündük. Bu bölge prim yapmamış. Belirsizlik ve soru işaretleri nedeniyle bölge değerinin altındaydı. Biz bunu fark ettik. Hemen aşağıda Galata Port projesi yapılıyor. Yukarısı Beyoğlu, bir diğer tarafı Çukurcuma ile Cihangir. Bu bölgede yaşayan birçok insan var. Ama 2012'de baktığınızda burası çöküntü bölgesiydi. Herkesin buralardan geçmeye korktuğu bir zamanda biz bu bölgeye gelip çok özgün bir projeye yatırım yapma kararı aldık. Bir başka şansımızda; birçok binanın henüz burada restore edilmemiş olması idi. Eski haliyle bırakıldığı ve oturum olmadığı için bu binalarda çok hızlı satın alma, çok hızlı büyüme şansımız vardı..." [Web 3, 2020].

2012 yılında başlayan süreç sonucunda günümüze gelindiğinde Tomtom Mahallesi'nin birçok açıdan değişip dönüşmeye başladığı görülmektedir. Projeyle beraber bölgede artan müze, galeri, tasarım mağazaları ve kafeler gibi birçok mekân bölgenin canlılığının yeniden artmasını sağlamaktadır. Tarihi geçmişi, mimari dokusu ve daha birçok özelliğiyle zamana tanıklık eden bu bölge yeniden tasarım, eğlence, müzik ve sanatla buluşarak eski algısını bugüne de taşımayı başarabilmiş

görülmektedir. Tablo 4.2’de de görüldüğü üzere Tomtom Designhood’da birbirinden özel 3 farklı proje yer almaktadır bunlar; Tomtom Gardens, Tomtom Kırmızı ve Tomtom Corners projeleridir. Bu üç proje ayrı başlıklar altında bu bölümde incelenecektir.

Tablo 4.2: Tomtom Designhood projesi genel şeması.

Tomtom Designhood projesi bölgede düzenlenen birçok etkinliğe de ev sahipliği yapmaktadır. Düzenlenen bu etkinlikler dönüşümün sosyokültürel boyutunun etkilerini görebilmek açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu etkinliklerin boyutları sadece yakın çevre odaklı olmaktan da çıkarak birçok insanın bu bölgeye gelmesini sağlamakta, bölgenin sanat ve kültür odaklı tanınmasına ve değerinin artmasına katkıda bulunmaktadır. Etkinliklerin ortak fikri ve amacı ise

sanatı ve tasarımı herkes için ulaşılabilir bir noktaya taşıyabilmektir. Günümüze kadar yapılan etkinlikler ise şunlardır; Tasarım Tomtom Sokakta, Step İstanbul, Back to Home, Happy New Year Festival, Festive Hamster ve Tomtom Designwalks. Bu etkinliklerden Tasarım Tomtom Sokakta her yıl düzenli olarak gerçekleştirilmektedir. Etkinlikler; Hakan Kodal, Bahar Korçan, Serra Arıkök ve Ayşegül Temel insiyatifinde gerçekleştirilmektedir. Etkinlik kapsamında birçok tasarımcı tasarımlarını ziyaretçiyle buluşturma imkânına sahip olmuş, atölye ve söyleşiler yapılmış, Tomtom Kırmızı avlusunda cafe, lounge alanları oluşturularak ziyaretçilere keyifli bir dinlenme ortamı oluşturulmuştur. Bu etkinlikler sayesinde Tomtom mahallesinin yaratıcı havasının yeniden güçlenmesi sağlanmaktadır.

- Tomtom Gardens

Tomtom Gardens projesi Boğazkesen Caddesine bağlanan Tomtom Kaptan Sokak'ta, Beyoğlu'nda konsoloslukların bulunduğu çok özel bir konumda yer almaktadır. Konut ve ticari şeklinde iki kısımdan oluşan ve dört etap olarak tasarlanan karma kullanıma sahip bir projedir. Proje kapsamındaki yapıların bazıları mevcut durumundaki halleriyle terk edilerek çürümeye bırakılmış, çevresi için hem sosyal hem de fiziksel anlamda risk oluşturmakta olan yapılardır. Bazıları ise bu risk altında herhangi bir iyileştirme yapılmadan kullanılmaya devam edilmiştir.

Proje kapsamında dönüştürülen yapılardan bazıları şunlardır; Yugoslav okulu olarak kullanılan Ecole Yougoslave binası, Şakir Efendi ve Şükrü Efendi apartmanları, dönemin zengin ailelerinden olan Baltazzi ailesine ait Baltazzi apartmanı, Italia, Azarian ve Dakar apartmanlarıdır. Bu kapsamda 17 yapının dönüştürülerek kullanıldığı projede, konutlar avlu ve bahçelerle birlikte tasarlanmıştır ve "Sign of the City Awards" kapsamında 2016 yılında en iyi konut ödülünü almıştır. Tomtom Gardens projesi, konut projesi olmasının yanında bünyesinde ofis mekânları ve mağazalar da bulundurmaktadır. Dönüştürülen yapıların cephelerinin de bölgenin tarihi dokusuna ve görüntüsüne uygun olması amaçlanmış, bölgenin sosyal dokusunun korunmasına önem verilmiştir. Projenin bünyesinde yaratacağı sosyal alanlarla bulunduğu mahalle ve bölge yaşamının değişimine katkıda bulunarak bölgenin yeniden yapılandırılmasını sağlamak hedeflenmiştir.

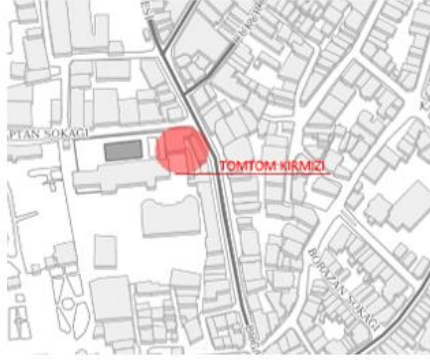
Tablo 4.3: Tomtom Gardens projesi genel şeması.

Tomtom Gardens	
	•Yatırımcı: Krea Sirius Gayrimenkul •Geliştirici: Krea Gayrimenkul •Lokasyon: Tomtom Kaptan Mahallesi/Beyoğlu •Konsept: Konut / Ofis •Arsa Alanı: 2.000 m² •Satılabilir Alan: 10.000 m² •Proje Yılı: 2014
Projeye Ait Görseller	
 Dönüşüm Öncesi [Web 5]	 Dönüşüm Sonrası [Web 6]
 Dönüşüm Sonrası [Web 6]	 Dönüşüm Sonrası [Web 6]

- Tomtom Kırmızı

Tomtom Kırmızı Boğazkesen Caddesi ve Tomtom Kaptan Sokak'ın birleştiği köşede yer almaktadır. Bir zamanlar Avusturya-Macaristan okuluna ev sahipliği yapmıştır. Tomtom Kırmızı'nın dönüşümüne dair yapılan dönüşüm çalışmalarının tamamlanmasıyla yapı birçok alanda kent ve kentliye yeniden hizmet eder duruma getirilmiştir.

Tablo 4.4: Tomtom Kırmızı projesi genel şeması.

Tomtom Kırmızı	
	•Yatırımcı: Krea Sirius Gayrimenkul •Geliştirici: Krea Gayrimenkul •Lokasyon: Tomtom Mahallesi/Beyoğlu •Konsept: Alternatif Mekanlar (Ofis, Stüdyo, Mağaza, Cafe) •Etkinlik Alanı: 3 katta 1000 m² kapalı ve 120 m² avlu
Proje Ait Görseller	
 Dönüşüm Öncesi [Web 2]	 Dönüşüm Sonrası, 2020
 Dönüşüm Öncesi İç Mekan [Web 8]	 Dönüşüm Sonrası İç Mekan [Web 8]

Geçici etkinliklerin binada gerçekleştirilmesinin yanı sıra, binanın zemin katında açılan birçok konsept ve tasarım mağazalar, pop-up mekanlar yapının canlılığını sürdürmesine katkıda bulunmuştur. Tomtom Kırmızı; yıl boyunca yapılan tasarım, teknoloji, sanat, ev dekorasyonu, moda, söyleşi, müzik, yemek gibi birçok farklı alandaki etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. İç mekânında eski dokusunu korumaya devam etmesi ve Fransız yetimhanesi manzarası olan yeşillikler içindeki avlusunun dinlendirici havasıyla geçmişin izlerini de yok etmeden kentlilerin Tomtom Kırmızı’da güzel vakit geçirmesini sağlamaktadır. Tomtom Kırmızı’nın yapısal özelliklerinden olan ferforje balkonları, ahşap doğramaları, yüksek tavanlarında yer alan kalem işleri korunarak ziyaretçilerin yapıdaki ruhu ve o ruhu kaybetmeden üstüne eklenen yeni dokunuşları katmanlaşmış bir şekilde görmesini

sağlamaktadır. Bu ve benzeri daha birçok özelliğiyle Tomtom Kırmızı binası Tomtom Designhood projesi için önemli bir konuma sahiptir.

- Tomtom Corners

Tablo 4.5: Tomtom Corners projesi genel şeması.

Tomtom Corners	
	•Yatırımcı: Krea Sirius Gayrimenkul •Geliştirici: Krea Gayrimenkul •Lokasyon: Tomtom Mahallesi - Beyoğlu •Konsept: Lüks konut / Perakende / Ofis •Arsa Alanı: 925 m² •Satılabilir Alan: 4090 m² •Proje Yılı: 2018
Projeye Ait Görseller	
 Dönüşüm Öncesi [Web 2]	 Dönüşüm Sonrası [Web 2]
 2018 Sonrası Planlanan Proje Render [Web 7]	

Garaj binası olan bu yapı Tomtom Designhood projesi kapsamında değerlendirilerek, senede iki kere, Mayıs ve Ekim aylarında muhteşem bir etkinlik olarak imzasını atan Tasarım Tomtom Sokakta etkinliğine ev sahipliği yapmaktadır. Tasarım Tomtom Sokakta etkinliği kapsamında kullanılan yapının cephesi de bu etkinliklerle beraber değişip dönüşmeye başlamıştır. 2018 yılına kadar garaj

yapısından dönüştürülerek kullanılan bu mekân yıkılarak; Aga Khan ödüllü mimar Han Tümertekin'in projesiyle beraber yeniden hayata dönmesi planlanmaktadır.

Tomtom Designhood Projesi'nin Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Ölçütleriyle Değerlendirilmesi:

- Ölçüt 1: Temel İhtiyaçlar/Yapısal ve Çevresel İhtiyaçlar:

Tomtom Designhood projesi üç farklı noktada yer alan dönüşüm projesini bünyesinde barındırmasından dolayı bölgede bilinirliği ve etki alanı en çok olan ve bölgedeki dönüşümün de başlamasını tetikleyen projedir. Bölgedeki birçok yapının atıl durumdan kurtulmasını sağlamıştır. 2012 yılında başlayan proje sayesinde günümüze gelene kadar yaşanan süreçte bölgede birçok değişim meydana gelmiştir. Bunlardan en önemlisi bu ölçüt kapsamında da incelenmekte olan yapısal ve çevresel ihtiyaçlar bağlamında yaşanan değişimlerdir. Proje öncesindeki mevcut durumda bölgenin çöküntü alanı olmaya doğru giden sürecinin tersine dönmesine büyük katkı sağlamaktadır. Tomtom Gardens projesi sayesinde bölgede atıl durumda bulunan birçok yapı iyileştirilerek, bölgenin barınma ihtiyacına büyük ölçüde katkı sağlanmaktadır. Şekil 4.8'de proje öncesinde Şükrü Efendi Apartmanı'nın mevcut durumu görülmektedir [Web 6, 2020]. Yapıların dönüşümlerinden sonra ise atıl durumun ortadan kalkması, bölgede sıhhileşmenin sağlanması ve kentlide atıl durumun ortadan kalkmasıyla beraber güvenlik duygusunun artması ölçüt 1 kapsamında elde edilen olumlu sonuçlardır.

Şekil 4.8: Şükrü Efendi Apartmanı'nın dönüşümden önceki hali.

Tomtom Kırmızı projesinde de aynı şekilde kullanılmadığı için atıl durumda kalan ve bir zamanlar Avusturya-Macaristan okuluna da ev sahipliği yapan binanın

dönüştürülerek yeni kullanımlarla kente kazandırması sağlanmaktadır. Tomtom Corners projesi yapı seçiminde diğerlerinden biraz daha farklı olarak sıradan bir garaj yapısının dönüştürülmesiyle projeye dâhil edilmiştir. Eski görüntüsüyle bölgeye olan olumsuz algısı cephesinde yapılan değişiklikler ve işlevsel kullanımlarıyla tamamen tersine dönmüş ve etkinlikler döneminde yoğun olarak kullanılan bir yapı haline gelmiştir.

Bu ölçüt çerçevesinde yapılan değerlendirmeler de genel olarak Tomtom Designhood Projesinin bölgenin sıhhileştirilmesine katkı sağladığı, yeni işlevlerle yapıların kullanımını arttırmasıyla beraber aynı zamanda bölgede atıl durumun yarattığı güvenlik eksiği algısını da olumlu yönde tersine çevirdiği sonucuna varılmaktadır.

- Ölçüt 2: Yer Duygusu/Mekâna Aidiyet-Kimlik:

Tomtom Designhood projesi kapsamında yer alan Tomtom Kırmızı'nın bölgede çok eski dönemlerden beri var olduğu ve bir dönem de Avusturya-Macaristan okuluna ev sahipliği yaptığı göz önüne alındığında binanın kent ve kentli için önemli bir kimliği olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle de yapının dönüşümüne dikkat edildiğinde genel olarak yapısal değişikliğin minimum da tutulduğu daha çok işlevsel olarak yapının dönüştürüldüğü görülmektedir. Kent belleğinde yer alan yapıya dair böyle bir yaklaşım sergilenmesi sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında kent belleğinin sürdürülmesi ve yapısal kimliğin korunması açısından olumlu sonuçlar vermektedir. Aynı zamanda kentlinin mekâna karşı aidiyet duygusu da bu sayede zarar görmemiş olmaktadır.

Tomtom Gardens projesi kapsamında yer alan yapıların da aynı şekilde bölgenin yapısal ve kültürel tarihinde önemli yeri bulunmaktadır. Ancak proje öncesi mevcut haliyle bu binalardan bazıları yapısal olarak çok kötü durumda, adeta çürümeye terk edilmiş bir haldedir. Yapıların dönüşümünde yapısal kimliklerinde yer tutan bazı öğelere yer verilerek kent belleğinin sürdürülmesi ve yapısal kimliğin korunması sağlanmak istenmiştir. Dönemin mimarisine uygun olarak yapılarda taş ve ahşap yapı malzemesi kullanılmıştır. Ferforjeler de o dönemi yansıtan en önemli tasarım öğelerinden biri olarak dönüşüm sonrasında da korunmuştur. Bu sayede yapıların

dönüşüm sonrasında da kent belleğine zarar vermemesine önem verildiği anlaşılmaktadır.

Tomtom Corners projesine ev sahipliği yapan garaj yapısı ise diğer iki projeden farklı olarak tarihsel ve kültürel kimliği bölge için miras sayılabilecek düzeyde olan bir yapısal kimliğe sahip değildir. Ancak yine de Tomtom Designhood projesi kapsamındaki kullanımı sırasında yapının fiziksel özelliklerine fazla müdahale edilmemiştir. Etkinliklere ev sahipliği yaptığı dönemlerde cephesinin değişip dönüştüğü görülmektedir. Fakat 2018 yılına gelindiğinde ise yapının yıkım kararı alınmıştır. Bu durum ise tez kapsamında savunulan düşünceye ters düşmektedir ve yeni projenin kent belleğine katkı sağlamayacağı ve yakın çevrede yaşayan kentlinin aidiyet duygularına zarar vereceği öngörülmektedir. Ancak yine de proje henüz tamamlanmadığı için bu konuda net bir sonuca ulaşmak mümkün değildir.

- Ölçüt 3: Demokrasi/Katılım:

Sosyokültürel sürdürülebilirliğin gelişmesinde ve gerçekleştirilen dönüşüm projelerinin toplum tarafından kabul edilme ve benimsenme sürecinin en verimli şekilde gerçekleştirilebilmesi sürecinde bu ölçütün önemi büyüktür. Tomtom Designhood projesinin bölgede geniş bir alana yayılması ve bölgenin değişip dönüşmesine ön ayak olması bakımından demokrasi ve katılım konularını göz önünde bulundurması gerekmektedir. Dönüşüm projeleri sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında ele alındığında bu ölçütün sürece dâhil edilmesinde özellikle tasarım evresinde toplumun katılımında eksiklikler olduğu görülmektedir. Tasarım sürecine mahalleli doğrudan dâhil edilmemiş olsa da Hakan Kodal inşaat aşamasında mahalle esnafına da destek olduklarını belirtmiştir. Proje inşa sürecinde yapı malzemeleri eğer mahalle esnafı tarafından sağlanabiliyorsa öncelik onlara tanınmıştır. Demir işleri mahalle sakini bir demir ustasına yaptırılmıştır. Aynı zamanda projelerde gerekli olan tasarım objeleri veya iç mekânda kullanılacak eşyalar yine öncelikli olarak mahalle de bulunan tasarım mağazalarından sağlanmıştır. Bu sayede mahalle nüfusunun bu projelere ve değişime karşı olan önyargılarının kırılması sağlanmış ve sürece dâhil olmanın getirdiği sahiplenme duygusuyla projelerin benimsenmesi kolaylaşmıştır.

Şekil 4.9: a) Tomtom Kırmızı'da etkinlik döneminde kullanıcı katılımı, b) Tomtom Kırmızı bina girişi.

Dönüşüm projelerinin tamamlanmasıyla beraber özellikle Tomtom Corners ve Tomtom Kırmızı birçok etkinliğe ev sahipliği yapmıştır. Özellikle en yaygın olarak bilinen ve senede iki defa gerçekleştirilen Tasarım Tomtom Sokakta etkinliğinin sosyokültürel sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli yeri olan katılım sürecinde çok olumlu katkıları olduğunu söylemek mümkündür. 2017 yılında yapılan Tasarım Tomtom Sokakta etkinliğini dört gün boyunca 25.000 kişi ziyaret etmiştir. Bu etkinlikler sayesinde tasarım olgusu mahalle ölçeğinde birçok insanla buluşturulabilmekte, aynı zamanda genç tasarımcılarında bu etkinliklere katılarak sanatlarını paylaşabilmelerine imkân tanınmaktadır (Şekil 4.9), [Web 8, 2020], [Web 9, 2020]. Sadece yapı ölçeğinde değil dönüşümün yakın çevreyi de kapsayacak şekilde gerçekleştirilmesi noktasında Tomtom Designhood başarılı bir örnek olmuştur. Mahalle sakinlerinin bu etkinliklere olan bakış açısını ve katılımını ise Hakan Kodal şöyle açıklamaktadır;

"...Mahalle sakinleri ve esnaf başından beri çok sahip çıktı bu etkinliklere, tabi bizde onlara. Hep beraber özlediğimiz o mahalle dayanışmasını yaşadık. Bir organizasyon bittiğinde bakkalımız, büfelerimiz, mağazalarımız, kısacası esnafımız tekrar ne zaman yapacağımızı soruyor. Var olan değerlerimize sahip çıkarak geliştirebilirsek ne mutlu bize..."

- Ölçüt 4: Yaşam Kalitesi/Fiziksel ve Psikolojik Konfor:

Dönüşüm projelerinin en önemli hedeflerinden birisi temel olarak mekânların konforunu artırarak kullanıcıların yaşam kalitesini artırmak olmalıdır. Tomtom Designhood projesi de bu ölçüt çerçevesinde olumlu sonuçlar vermektedir. Atıl

durumda olan birçok yapıyı dönüştürerek kullanması, mahalle ölçeğinde başlayarak bölgenin konforunun artmasını sağlamaktadır.

Tomtom Gardens projesinde çürümeye terkedilmiş yapılar, dönüşüm sonrasında birçok insanın yaşamak isteyeceği mekânlar olmuştur. Bünyesinde yer alan 17 binanın fiziksel olarak iyileştirilmesi bölgede psikolojik konforla beraber aynı zamanda güven duygusunu da artırmaktadır. Özellikle İstanbul’da kentsel dönüşüm projelerinin eski yapıları yıkıp yerine rezidans yapmak olduğu algısının sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında irdelendiğinde başarısız sonuçlar verdiği bir gerçektir. Mevcut kullanıcıların yaşam kalitesini artırmak hedefiyle yapılıyor olsa bile kullanıcı alışkanlıklarını ve psikolojik konforlarını tamamen göz ardı etmek oldukça yanlış bir uygulamadır. Tomtom Gardens projesinde ise mevcut yapıların eski dokusuna ve mahalle ölçeğine saygılı bir tasarım ortaya koyarak da başarılı dönüşümler yapılabileceği görülmektedir. Proje kapsamında tasarlanan avlu kullanıcılara fiziksel, görsel kullanım sunmasının yanı sıra psikolojik anlamda da huzur, güvenlik ve aidiyet duygularını hissettirmesi bakımından önemli bir unsurdur. Şekil 4.10’da da görüldüğü üzere Tomtom Gardens’ta bulunan bir yaşam alanının avluyla olan ilişkisi anlaşılmaktadır [Web 6, 2020]. Böyle bir ilişkinin kullanıcıların psikolojik konforunu ve memnuniyet duygusunu arttıracak bir gerçektir.

Şekil 4.10: a) Tomtom Gardens konuttan avluya bakış, b) avlu genel görünüş

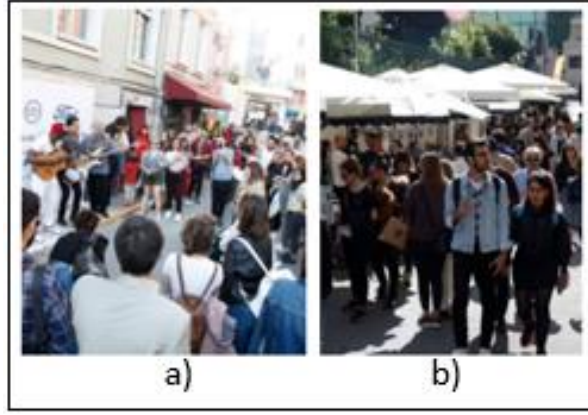
Tomtom Corners ve Tomtom Kırmızı projeleri de özellikle bünyelerinde gerçekleştirilen etkinlikler sayesinde başta yakın çevresindeki kullanıcılar olmak üzere dışardan gelen kullanıcılarında kişisel gelişimlerine katkıda bulunmakta ve yaşam kalitelerinin artmasını sağlamaktadır. Atıl durumdaki hallerinin aksine dönüşüm

sonrasında mekânların fiziksel konforunun da artmasıyla beraber, bölgenin kamusal olarak çekiciliğinin artmasına da katkıda bulunmaktadır.

- Ölçüt 5: Sosyal Fayda/Erişilebilirlik:

Tomtom Designhood projesi sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirildiğinde en olumlu sonuçları bu ölçüt kapsamında vermektedir. Bir tasarım mahallesi yaratma fikriyle ortaya çıkması ve dönüşüm sonrasında günümüze kadar olan süreçte de bu fikri destekleyen çalışmalarda bulunması bu ölçüt kapsamında olumlu veriler elde edilmesini sağlamaktadır. Yok olduğu düşünülen ve bölgenin tarihsel geçmişinde de var olan sanat ve kültürle iç içe olma algısının dönüşüm sonrasında gerçekleştirilen etkinliklerle yeniden hayata geçirildiği görülmektedir. Tasarım, sanat, kültür ve müziğin mahalle ölçeğinde gerçekleştiriliyor olması da kentlinin bu aktivitelere erişimini kolaylaştırmaktadır. Şekil 4.11’de de görüldüğü üzere etkinlik esnasındaki kullanımın Tomtom Designhood bünyesindeki mekânlarla sınırlı kalmayıp, aktivitelerin sokaklara yayıldığı ve bu sayede çevrenin de aktif kullanımına katkıda bulunduğu görülmektedir [Web 10, 2020]. Bu etkinlikler ve kullanımlar sayesinde de kentlilerin sosyalleşme imkânları artmaktadır. Sonuç olarak bütün bu veriler dönüşüm sonrasında bölgenin canlılığının arttığını doğrulamaktadır.

Ölçüt 4 kapsamında Tomtom Gardens projesinde yer alan avlunun yaşam kalitesini artırdığı vurgulanmıştır. Bununla beraber avlu aynı zamanda Tomtom Gardens yaşam alanı içerisinde buluşma, dinlenme ve sosyal aktivitelere olanak sağlayarak mekânın etkileşiminin ve sosyalleşmenin artmasına da katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda avlunun çok işlevsel bir kullanıma sahip olabileceğini söylemek mümkündür. Bu işlevsellik yapının içinin olduğu kadar dış mekânın ve yakın çevrenin de sosyal yaşamının canlı tutulmasını sağlayabilecek potansiyele sahiptir. Bu değerlendirme kapsamında avlu kullanımının aynı zamanda sosyal fayda/erişilebilirlik ölçütü bağlamında da olumlu sonuçları olduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 4.11: a) Tasarım tomtom sokakta etkinliği sırasında Tomtom mahallesinde sokakların kullanımı, b) etkinlik sırasında kurulan stantların kullanımı.

- Ölçüt 6: Verimlilik/Esneklik-Uyarlanabilirlik:

Mekânların dönüşüm projelerinde yeni durumlara adapte edilebilirliği bağlamında taşıdığı potansiyeller bu ölçüt kapsamında ele alınmaktadır. Değişen ve dönüşen dünyaya adapte olmayı başarabilen mekânlar kullanım sürecini artmakta ve bu durum da verimlilikle doğru orantılı olarak değerlendirilebilmektedir. Tomtom Designhood projesi kapsamında dönüştürülen yapılar sadece temel strüktür bağlamında ele alınırsa esneklik kavramı çerçevesinde olumsuz değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak bu tez kapsamında mekânsal dönüşümler sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında ele alındığı için dönüştürülen yapıda mevcut halinde esnekliğin olmaması o dönüşümü başarısız olarak değerlendirmeyi gerektirmemektedir. Bu proje kapsamında esneklikten ziyade uyarlanabilirlik kavramı ön planda tutulmaktadır. Çünkü bu projedeki dönüşümlerde öncelikli olarak yapılardaki potansiyeli mekânsal esnekliği sağlamasa bile fark edebilmiş olmak ve yeni işlevlere adaptasyonu sağladığı ilişkideki başarıyı değerlendirme kriterinde esas almaktır. Şekil 4.12’de Tomtom Kırmızı binasının iç mekânının dönüşüm sonrasında bir sergi mekânı olarak uyarlandığı görülmektedir. Bu sayede yapının işlevsel olarak eskimesinin önüne geçilmekte ve maksimum verimlilikle yapının kullanılması sağlanmaktadır [Web 8, 2020].

Şekil 4.12: a) Tomtom Kırması iç mekân eski hali b) iç mekânın dönüşüm sonrasında bir etkinlik döneminde sergi mekânı olarak uyarlanması.

Tomtom Corners projesi kapsamında dönüştürülen garaj yapısı bu bağlamda değerlendirildiğinde, mevcut durumundan tamamen farklı bir işlevi karşılayabilmesini işlevsel esneklik bağlamında, düzenlenen etkinliklere ev sahipliği yaptığı dönemler süresince cephe düzenlemesinde ki değişimlerle bölgenin canlılığını artırmadaki ve yapısal kimliğini dönüştürebilmesinde ki başarısının da estetik esneklik bağlamında olumlu sonuçlar verdiği görülmektedir. Şekil 4.13’de de görüldüğü üzere yapı cephesinde yapılan değişikliklerle beraber yapı süreç içerisinde aktif rol oynayabilmekte ve yapı çevredeki etkinliğini ve canlılığını sürdürebilmektedir [Web 10, 2020], [Web 11, 2020], [Web 12, 2020].

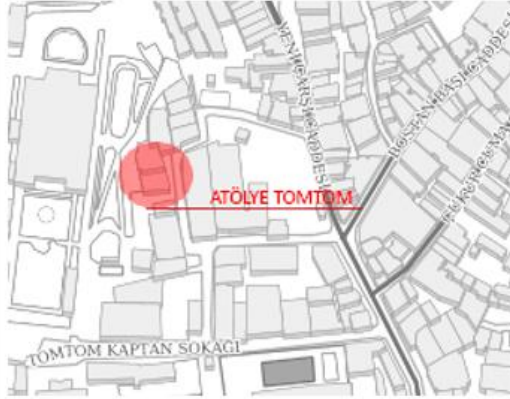

Şekil 4.13: Tomtom Corners cephesinin etkinliklerle değişip dönüşmesi, a) ekim 2017 yılı, b) mayıs 2017 yılı, c) mayıs 2018 Yılı.

4.2.2. Atölye Tomtom

Atölye Tomtom, yakın çevredeki diğer yapılarla benzer tipolojiye sahip olan standart bir konut yapısının giriş kat dükkânının bir yaşam alanına ve aynı zamanda bir seramik atölyesine dönüştürülmesiyle oluşan alternatif bir mekândır. Boğazkesen Caddesi'nden ayrılan Baba Ocağı Sokağı'nın devamında yer alan Çukurbostan Sokağı'nın bittiği köşede yer almaktadır.

Tablo 4.6: Atölye Tomtom projesi genel şeması.

Atölye Tomtom	
	•Yatırımcı/Geliştirici: Seza Canbakan •Lokasyon: Tomtom Mahallesi/Beyoğlu •Konsept: Konut- Ofis •Proje Yılı: 2017
Projeye Ait Görseller	
 Dönüşüm Öncesi [Web 5]	 Dönüşüm Sonrası, 2020
	
Dönüşüm Sırasında ve Sonrasında İç Mekan [Canbakan, 2020]	

Mekânın sahibi Seza Canbakan mekânın geçmişini, dönüşüm hikâyesini ve yaşadığı süreci şu şekilde aktarmıştır;

“...1955 yılında dedem Mühendis Hüseyin Çakmak kendi ve yakın ailesi otursun diye bu binayı inşaa etmiş. Uzun da bir süre orada yaşamışlar. 2017 yılında annem ve kardeşleri binanın restorasyonunu yaptılar. Senelerdir giriş katındaki bu dükkân kötü bir şekilde kiracı tarafından içecek deposu olarak kullanılmış. Binanın değişimi bitince dükkâna ben talip oldum ve bu mekândaki maceram böyle başladı. Bina yenilendiği için, dükkân aslında çok temizdi, fakat işletme şartlarına uygun değildi. Isınma ve havalandırma sistemi uzun süre sorun oldu. Yaklaşık 1 yıl doğalgaz bağlatmakta sorun yaşadım. Binanın arka cephesi yan binayla ortak avluya bakıyor bu yüzden doğalgaz borusu taktırmak baya bir problem oluşturdu...”

Mekânın sahibi Seza Hanım’a mekânın bulunduğu çevreyle olan ilişkisini, dönüşümü sonrasında ne gibi değişimlerin yaşandığını ve mekânı bu şekilde dönüştürerek kullanmasının çevresine neler kattığı sorulduğunda ise şu şekilde bir değerlendirme yapmıştır;

“...Dükkânın bulunduğu sokakta yaşayan diğer mahalle sakinleri uzun süredir orada ikamet eden insanlardan oluşuyor. Gençler yeni yeni Tomtom mahallesine gelmeye başladı diyebilirim. 3 senede bayağı bir kitle değişimi yaşandı. Atölyenin açılması bizim sokak için pekte güzel karşılanmadı. Bir sürü gerginlikler yaşadık, ses, otopark, insan kalabalıklığı gibi. Sokağı güzelleştirmek için sanatçı Göksu Gül’e duvar resmi yaptırttık, ağaçlar diktik. Aslında 3 sene az bir zaman insanlara bir şeylerin değiştiğini göstermek için. Benden sonra açılan dükkân komşum antikacı Nevzat Bey ile güzel gelişmelere imza atmaya devam ediyoruz. Hem onun sayesinde hem Tomtom Atölye sayesinde sanatla iç içe gençlerin ve turistlerin bol bol ziyaret ettiği bir sokak olmaya başladık. Tomtom mahallesi sarayı, konsolosu, okulu, antikacıları ve bolca sanat atölyeleri olan sevimli ve içinde çok fazla potansiyel barındıran bir yer. Bende bu mahallenin en güzel atölyelerinden birine sahip olduğumu düşünüyorum. Sanatsever insanları da buraya toplamaktan gurur duyuyorum...”

Seza Hanım’ın dönüşüm mantığını sadece mekânda değil aynı zamanda mekânın içerisinde kullandığı birçok eşyada da görebilmek mümkündür. Tomtom mahallesinin de bu noktada sunduğu avantajlarla beraber; Seza Hanım mahallede bulunduğu, genelde çöpün kenarına bırakılan mobilyaları yenileyip bu mekânda kullanarak her noktada dönüşümün güzelliğini ve her nesnenin yaşamına bir noktada dönüştürülerek devam edebileceğini göstermektedir.

Atölye Tomtom’un Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Ölçütleriyle Değerlendirilmesi:

- Ölçüt 1: Temel İhtiyaçlar/Yapısal ve Çevresel İhtiyaçlar:

Temel ihtiyaçlar, sosyal olarak sürdürülebilir bir toplum ve evre yaratmak için gereken en önemli ölçütlerin başında gelmektedir. Atölye Tomtom projesi üzerinden bu ölçüt irdelendiğinde sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında olumlu sonuçlara ulaşmak mümkündür. Yapının karşıladığı ukurbostan Sokağı bu dönüşümün etkilerinin ilk olarak hissedildiği çevresel ge olmuştur. Öncelikli olarak Atölye Tomtom'un bulunduğu binanın iyileştirilmesi ve cephesinin yenilenmesi yapılı evre açısından bölgenin sıhhiyleştirilmesine katkı sağlamaktadır. Kentlide daha sağlıklı ve yaşanabilir bir evre ve yapı algısı oluşturmaktadır.

şekil 4.14: a) Binanın 2013 yılına ait görseli, b) binanın 2018 yılına ait görseli.

şekil 4.14'de yapının 2013 yılında dönüşümden önceki durumu ve 2018 yılında dönüştürüldükten sonraki durumu görülmektedir [Web 5, 2020]. Genel olarak binanın st katlarında yaşayan insanlar için de dönüşümden sonra yapısal ihtiyaçlarının daha iyi karşılandığını söylemek mümkündür. Ancak, Atölye Tomtom'un ve aynı zamanda Seza Hanım'ın barınma ihtiyaını da karşılayan mekânın binanın giriş katında yapısal özellikleriyle bir giriş kat dkknı olmasının getirdiği bazı problemler olmuştur. Yapılan görüşmede kendisinin belirttiği gibi mekân aslında ilk haliyle işletme ve barınma ihtiyaını karşılaması için elverişli değildir. Bu nedenle, ısınma ve havalandırma sistemlerinin mekân için sağlanması zorluklar yaşanmıştır.

Mekanın sahibi Seza Hanım tarafından Sanatçı Göksu Gl'e yaptırılan duvar resimleri (şekil 4.15) yapı özelinde başlayan iyileştirmenin yakın çevreye de yayılarak devam ettiğini ve etmeye devam edeceğini doğrulamaktadır [Web 2, 2020]. Ölçüt 1 çerçevesinde bu durum incelendiğinde dönüşüm öncesinde sokak boyunca duvarda

yer alan kentli tarafından rastgele yazılan yazıların oluşturduğu bölgenin atıl durumda olduğu algısı daha renkli ve insan ruhuna iyi gelecek duvar resmiyle beraber yerini daha güvenli ve iyileştirmiş bir çevre algısına bırakmaktadır.

Şekil 4.15: a) Duvarın önceki hali, b) sanatçı Göksu Gül'e yaptırılan duvar resmi sonrasında.

- Ölçüt 2: Yer Duygusu/Mekâna Aidiyet-Kimlik:

Bu ölçüt çerçevesinde Atölye Tomtom irdelendiğinde, aslında kent ve kentli bağlamında bir inceleme yapmanın çok da mümkün olmadığı sonucuna varılmaktadır, çünkü yapı bölge açısından aidiyetlik oluşturacak özelliklere sahip değildir. Bina bir aileye ait özel mülk olduğundan, tarihsel ve yapısal özellikler kapsamında da korunması gereken mimari özelliklere sahip olmamasından dolayı kimlik ölçütü çerçevesinde de değerlendirilememektedir. Ancak daha küçük çerçeveden bakıldığında Seza Hanım ve ailesi tarafından yer duygusu ve mekâna aidiyetten söz etmek mümkündür. 1955 yılında dedesi tarafından yaptırılan binada uzun süre yaşadıkları için mekânın yıkılmadan, iyileştirilerek ve dönüştürülerek günümüzde daha iyi şartlarla kullanılmaya devam etmesi Seza Hanım ve ailesinin mekâna olan aidiyet duygularına katkıda bulunmaktadır.

- Ölçüt 4: Demokrasi/Katılım:

Demokrasi ve katılımın sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında önemli bir yeri olsa da dönüşüm projelerinde aynı zamanda en çok göz ardı edilen ölçüt olduğu da görülmektedir. Atölye Tomtom projesi de bu ölçüt çerçevesinde çok olumlu sonuçlar vermemektedir. Ancak bir önceki ölçütte de bahsedildiği gibi Atölye Tomtom özel mülk olarak dönüştürüldüğü için demokrasi ve katılım ölçütü çerçevesinde

yapılan değerlendirmeler çok da doğru sonuçlar vermemektir, çünkü bu projede kentlinin ihtiyaçlarını ölçmek, projenin tasarım sürecine katılımını sağlamak gibi bir sürece ihtiyaç duyulmamıştır. Tasarım sürecinde bu kabul edilebilir olsa da, dönüşüm sonrasında mekânın yakın çevre tarafından çok da hoş karşılanmadığı Seza Hanım'la yapılan görüşmeyle anlaşılmaktadır. Mahalle sakinleri orada uzun süredir ikamet eden insanlardan oluştuğu için yakın çevrede böyle bir değişikliğe ve canlılığa sıcak bakmamaktadırlar. Atölye Tomtom'un sunduğu faaliyetler sayesinde bölgeye dışardan daha çok insan gelmesi ve bölgedeki canlılığın artmasına bağlı olarak ses, kalabalık vb. gibi durumların artmasından dolayı bölge sakinlerinin bu durumdan rahatsız olduğu anlaşılmaktadır.

- Ölçüt 5: Yaşam Kalitesi/Fiziksel ve Psikolojik Konfor:

Sosyokültürel sürdürülebilirliğin en önemli hedeflerinden birinin bireyin yaşam kalitesini artırmak olduğu düşünöldüğünde bu ölçütün önemi anlaşılmaktadır. Atölye Tomtom öncelikle sahibi Seza Hanım'a kendi hayalleri ve ihtiyaçları doğrultusunda bir yaşam alanı sağlayarak bireysel ölçekte onun yaşam kalitesini ve fiziksel-psikolojik konforunu arttıran bir mekândır. Tek bir mekân içerisinde hem işletme hem de ikamet etme imkânı sağlamaktadır. Atölye Tomtom aynı zamanda verdiği hizmet sayesinde de misafirlerinin keyifli vakit geçirmesini hedefleyerek kişisel gelişimine katkı sağlayan ve memnuniyet duygularını arttırarak duygusal refah sağlaması açısından da olumlu sonuçlar vermektedir. Seza Hanım'ın atölyesinin önüyle başladığı bitkilendirme çalışmaları da bölgenin yaşam kalitesini arttırmaya yönelik yaptığı adımlardandır. (Şekil 4.16), [Canbakan, 2020].

Şekil 4.16: Seza Hanım'ın sokağı güzelleştirme çabası.

Ölçüt 1'de bahsedilen duvar resimlerinin bu ölçüt çerçevesinde de olumlu etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Bu tarz çalışmalar, yakın çevreden başlayıp bölgeye yayılarak yürüyüşü, bisiklet kullanımını vb. sosyal aktivitelerinde artmasını sağlayacak algıyı oluşturarak daha çekici kamusal alanlar yaratmaktadır.

- Ölçüt 6: Sosyal Fayda/Erişilebilirlik:

Atölye Tomtom öncelikle bulunduğu konum itibarıyla oldukça samimi ve erişimi kolay ve kentle iç içe bir mekân algısına sahiptir. Ticari fonksiyonların ayrıştığı ve erişilmesi zor olan, özellikle sadece belirli kesimin erişebildiği mekânların aksine Atölye Tomtom konut bölgesine yakınlığıyla ve mahallenin yapısına aykırı bir tavır sergilememesiyle erişilebilirlik açısından olumlu sonuçlar göstermektedir. Aynı zamanda, atölye faaliyetleriyle bölgede sosyalleşme imkânlarının artmasını sağlamaktadır. Atölye Tomtom sayesinde çevrenin aktif kullanımı da artmaktadır. Şekil 4.17'de bir atölye çalışması sırasında mekânın kullanımı görülmektedir [Canbakan, 2020]. Ortak zevkler çerçevesinde insanların buluşmasını sağlaması, sosyalleşme imkânlarını arttırması ve aynı zamanda misafirlerinin kültürel gelişimlerine de katkı sağlaması bakımından Atölye Tomtom sosyal fayda ölçütünde dönüşümün sağlaması amaçlanan birçok olumlu sonuca ulaşmaktadır.

Şekil 4.17: Bir seramik atölyesi sırasında iç mekânın kullanımı.

- Ölçüt 7: Verimlilik/Esneklik-Uyarlanabilirlik:

Dönüşüm projelerinde en önemli unsurlardan birisi de aslında mekânın yeni işlevlere ve kullanımlara uyarlanabilirliğinin sağlanmasıdır. Atölye Tomtom; sıradan bir apartman girişi dükkânının bir yaşam alanına ve aynı zamanda çalışma alanına dönüştürülerek kullanılabilmesinin mümkün olduğunu göstermektedir. Mekânın sahip olduğu yapısal özellikler göz önüne alındığında aslında bir ev ortamına dönüşebilmesinin zor olduğunu düşünmek mümkündür. Bir evde alışık olunan birbirinden ayrılmış mekânlar; yani oda mantığı bu mekânda bulunmamaktadır. Bu mekânda yatak odası da, oturma odası da, mutfakta aynı alanın ortasında kendilerine yer bulabilmektedir. Seza Hanım mekânın bütünlüğünün getirdiği bu durumu bir avantaja çevirerek, çok da zorlanmadan kendisine ferah, iç mekân estetiği bağlamında da mimari açıdan zengin görselliğe sahip, hem yaşanabilir hem de çalışma alanı olarak kullanılabilir alternatif bir mekân üretebilmeyi başarmıştır. Mekânın esnek olmasıyla beraber birçok amaç için kullanılabilir olması kullanım çeşitliliğini de getirerek verimliliği artırmaktadır. İleri dönemlerde bu mekân yaşanan değişimler ve ihtiyaçlar doğrultusunda artık şimdiki amacına hizmet etmeyecek olsa bile farklı kullanımlara adapte edilerek kullanımının sürdürülebileceğini öngörmek mümkündür.

4.2.3. Masumiyet Müzesi

Masumiyet Müzesi Boğazkesen Caddesi'nden ayrılan Çukurcuma Caddesi-Dalgıç Çıkmazı Sokak'ın köşesinde yer almaktadır. Orhan Pamuk tarafından satın alınan Brukner Apartmanı dönüştürülerek müze haline getirilmiştir. Apartman, konumlandığı bölgenin yapısal özelliklerini taşıyan standart konut yapılarından. Bölgenin genelinde hâkim olan yapısal örüntü olan bitişik nizam bu apartman içinde geçerlidir.

Masumiyet müzesi bir kitaptan esinlenerek oluşturulan ilk müze örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Proje Mimar İhsan Bilgin tarafından tasarlanmıştır ve inşasına 2002 yılında başlanan proje 2003 yılında tamamlanmıştır. Masumiyet Müzesi 2014 yılında "Avrupa'da Yılın Müzesi" ödülünü kazanmıştır. Orhan Pamuk Masumiyet Müzesi fikrini şöyle anlatmaktadır:

"...Kemal'in Füsün için kurduğu müzeyi, ben Çukurcuma'da kuruyorum. Bu kararı verdikten sonra, yani bundan dokuz yıl önce Çukurcuma'da bir bina satın aldım. Sonra o binayı bir müzeye dönüştürdüm. Sonra da kendimi Kemal gibi hissederek eşyaları toplamaya başladım ve romanımı da zaman zaman bu eşyalar üzerinden kurguladım..." [Web 13, 2020].

Yazar Orhan Pamuk'un da bahsettiği üzere kendisinin uzun yıllar biriktirdiği bir nesne ve eşya koleksiyonu bulunmaktadır. Kafasında oluşturduğu bu roman fikriyle beraber bu koleksiyonunu zenginleştirmeye devam etmiş ve sonrasında bu binayı satın almıştır. Bu noktada aslında binanın da bir anlamda bu fikre hizmet eden bir imge olduğunu söylemek mümkündür. Binanın Çukurcuma'da yer alması ve bölgenin kültürünü yansıtan yapısal ve imgesel değerleri bünyesinde barındırması yazar tarafından bilinçli olarak tercih edilen bir durumdur.

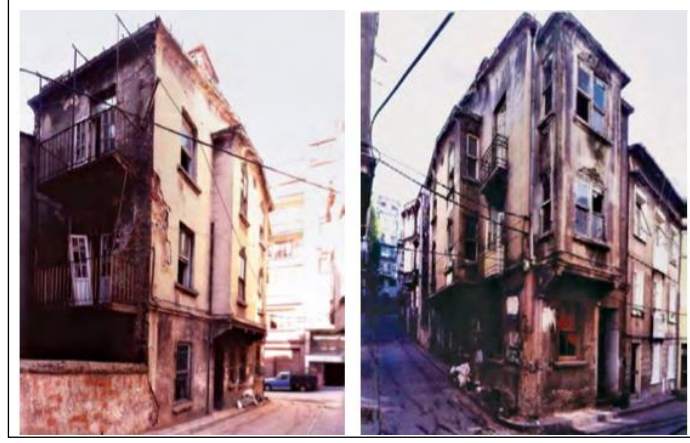
Tablo 4.7: Masumiyet Müzesi projesi genel şeması.

Masumiyet Müzesi	
	•Yatırımcı: Orhan Pamuk •Geliştirici: İhsan Bilgin •Lokasyon: Firuzağa Mahallesi/Beyoğlu •Konsept: Müze •Proje Yılı: 2002
Projeye Ait Görseller	
 Dönüşümünden önce (1999), [Bilgin, 2017] Dönüşüm sırasında (2003), [Bilgin, 2017] Dönüşüm Öncesi	 Dönüşüm Sonrası, 2020

Masumiyet Müzesi'nin Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Ölçütleriyle Değerlendirilmesi:

- Ölçüt 1: Temel İhtiyaçlar/Yapısal ve Çevresel İhtiyaçlar:

Şekil 4.18'de görüldüğü üzere yapı mevcut durumuyla kullanılamayacak haldedir [Bilgin, 2017]. Yakın çevre açısından böyle bir yapının çevrede bulunması o bölgede yaşayan mahalle sakinlerinde sıhhileşme, güvenlik gibi sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında bu ölçüt çerçevesinde ele alınan kavramların eksikliğinin hissedilmesine neden olmaktadır. Atıl durumda kalan bu yapı (genel olarak boş duran bütün yapılarda olabileceği gibi) yakın çevre de suç unsurunun artmasına sebebiyet veren bir mekân olarak kullanılma ihtimalini barındırmaktadır. 2003 yılı öncesindeki bu durum Orhan Pamuk'un bu yapıyı satın alarak müzeye dönüştürme fikriyle tersine dönmüştür.

Şekil 4.18: Dönüşüm öncesinde Masumiyet Müzesi binası.

Yapının dönüştürülmesiyle beraber bölgede bir şeylerin değişmeye başlaması toplumda bölgenin sıhhiyeleştiğine dair duyguları beslemekte ve güven duygusunu arttırmaktadır. Yapı temel strüktür bağlamında müze işlevini karşılayabilmesi için iç mekânında birçok değişikliğe uğramıştır. Yapısal özelliklerinin iyileştirilmesi ve yeni bir işlevle yapının kullanılabilirliğinin artması bulunduğu çevrenin hareketliliğini artırmaktadır. Sıradan bir konut yapısının dönüştürülerek müze olarak kullanılması bölgenin sanatına, kültürüne ve canlılığına katkıda bulunmaktadır. Mevcut haliyle kentlide tedirginlik duygusu uyandıran ve güvenlik duygusunun eksik hissedilmesi sebebiyle kullanıcıların Çukurcuma Caddesine yönelmesini sağlayamayacak bu yapı, dönüşüm sonrasında yakın çevre dışında da birçok insanın gelip görmek istediği bir yapı haline gelmiştir.

- Ölçüt 2: Yer Duygusu/Mekâna Aidiyet-Kimlik:

Ölçüt 1’de de bahsedildiği üzere Masumiyet Müzesi binası mevcut durumundaki haliyle yapısal olarak kullanılması tehlikeli olabilecek bir haldedir. Bu nedenle yapıya minimum yapısal müdahalede bulunulması zorlaşmaktadır. Aynı zamanda konut işleviyle tasarlanan bu yapının aslında müze işlevine de çok elverişli olmadığı Mimar İhsan Bilgin tarafından da belirtilmiştir. Ancak bunlara rağmen, Masumiyet Müzesi dönüşüm projesinde yapının konut tipolojisi korunmak istenmiş ve uygulanacak bakım ve onarımlarla yapı en iyi haline getirilmeye çalışılmıştır. İç mekân müze işlevine uyarlanabilmesi bakımından değişmek zorunda kalmış, fakat binanın kütlesi ve dış kabuğunda korumanın uygulandığı bir tasarım anlayışıyla

hareket edilmiştir. Böylelikle bölgedeki toplumsal ve kentsel belleğe ve yapı tipolojisine saygı duyarak, yapının gelecek kuşaklara aktarılmasına; bu şekilde yapının sürdürülebilirliği sağlanırken aynı zamanda da yeni bir kurguyla çağdaş bir işleve cevap verecek şekilde dönüştürülerek kullanılması sağlanmıştır. Aynı zamanda yakın çevredeki kentlinin de yapıya karşı aidiyet duygularının devamı sağlanabilmektedir. Orhan Pamuk'un sergileyeceği koleksiyonun bu bölgeyle ilişkili olması ve yapının aslında müzeyi oluşturan diğer nesnelerin olduğu kadar kurgunun bir parçası olması da hem yapıyı hem de temsil ettiği kültürel ve fiziksel değerleri beslemektedir. Müzede sergilenen nesneler de (Şekil 4.19) kentin geçmişine ve kültürüne ait olması bakımından ziyaretçilerin mekâna dair oluşan aidiyet duygularının artmasına katkı sağlamaktadır.

Şekil 4.19: Masumiyet Müzesi'nde sergilenen nesnelerden bazıları.

- Ölçüt 3: Demokrasi/Katılım:

Masumiyet Müzesine ev sahipliği yapan bu yapıyı Orhan Pamuk kitabı yazmaya başlamadan da önce sahip olduğu kitap-müze fikriyle satın almıştır. Bu nedenle yapının bu noktada Orhan Pamuk'a ait özel bir mülk olduğunu düşünmek gerekmektedir. Ancak konut tipinin yoğunlukta olduğu bu bölgede 2002 yılında böyle

bir müze oluşturma fikrini gerçekleştirmeye başladığı dönemde yakın çevrenin tasarım sürecine katılımı gibi bir durum gerçekleşmemiştir. Orhan Pamuk tasarım sürecini Mimar İhsan Bilgin’le yaptığı fikir alışverişleriyle sürdürmüştür. Bu ölçütün diğer örneklerde de görüldüğü gibi bu örnekte de tasarım sürecine kullanıcı katılımında eksik kaldığı görülmektedir. Ancak yapının dönüşümü sonrasında Orhan Pamuk, bölgeye özgü ve bölgenin tarihsel ve kültürel geçmişine katkı sağlayan imgesel nesneleri kullanarak Masumiyet Müzesi’ni yaratması sonrasında ziyaretçilerini sosyal anlamda besleyecek bir katılıma davet etmektedir. Bununla beraber gönüllü aktivite çerçevesinde staj yapmak isteyen sanat, sanat tarihi, müzecilik, edebiyat ve başka dallardan bütün öğrencilere de imkân sağlanmaktadır. Bu durum da sosyokültürel sürdürülebilirliğin önemli kavramlarından olan gönüllü grup aktivitelerinin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

- Ölçüt 4: Yaşam Kalitesi/Fiziksel ve Psikolojik Konfor:

Diğer ölçütler kapsamında başka açılardan da değerlendirildiği üzere Masumiyet Müzesi’ne ev sahipliği yapan yapı mevcut haliyle çürümeye yüz tutmuş, fiziksel konfor anlamında kötü durumda olan bir yapıdır. Binanın avantajlı yanlarından birisi köşede konumlanmasından dolayı iki cepheden de ışık almasıdır. Yeni projenin tasarımında Dalgıç Çıkmazı Sokak tarafında bir kısım bahçe alanı bırakılmış ve bu cepheden de ışık alması sağlanmıştır. Bu sayede çevre yapılardan farklı olarak daha kullanışlı ve avantajlı hale getirilmiştir [Web 14, 2020]. Dönüşüm sonrasında yapının fiziksel durumunun iyileştirilmesi yakın çevreye daha konforlu bir yaşam sağlamakta ve yaşam kalitesini arttırmaktadır. Yeni işleviyle ise yapı ziyaretçilerine farklı bir deneyim yaşatarak, sosyal ve kültürel birikimlerine katkı sağlamaktadır. Bu sayede yapının aynı zamanda kullanıcılarının memnuniyet duygusunu ve duygusal refahını arttırdığını söylemek mümkündür.

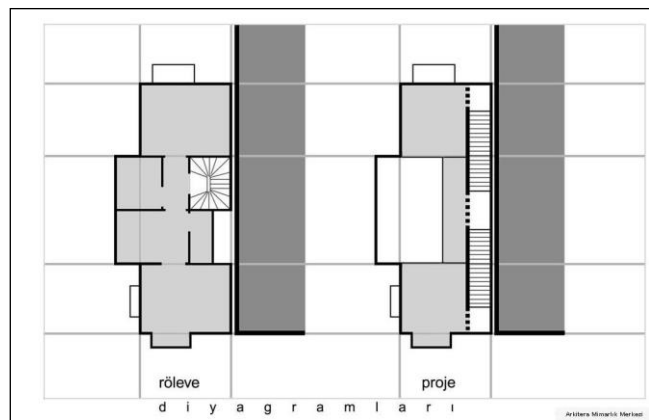
- Ölçüt 5: Sosyal Fayda/Erişilebilirlik:

Masumiyet Müzesinin konut bölgesinden ayrışmaması ve yapı tipolojisinin korunması kentliyle bir arada olabilmesine imkân sağlamaktadır. Müze algısından ziyade bu mekânda kullanıcıların kolay erişebileceği, özellikle kitabı okuyanlar için tanıdığı bir karakterin evine gidiyormuş algısının olduğu bir durum söz konusu

olmaktadır. Gündelik yaşamın içine sanatın bu şekilde entegre ediliyor oluşu Masumiyet Müzesi'nin sosyal ve kültürel anlamda kentliye katkıda bulunduğunun göstergesi olmaktadır. Masumiyet Müzesi bulunduğu bölgeye birçok insanın gelmesini sağlayarak dönüşüm öncesinde kentlide sokağın güvenlik eksikliği hissettirdiği durumu tamamen tersine çevirmeyi başarmış ve yapı çevrenin aktif kullanımına katkıda bulunmuştur.

- Ölçüt 6: Verimlilik/Esneklik-Uyarlanabilirlik:

Mevcut mekân inşa edildiği dönemde sürdürülebilirlik düşüncesiyle oluşturulmadığı için gelecekte başka işlevleri karşılamasını sağlayacak strüktüre sahip değildir. Apartmandan müzeye dönüşüme genel olarak bakıldığında aslında binanın ikamet etmeye göre tasarlanan konut tipolojisine sahip mekân kurgusunun müzenin gerektirdiği "sergileme" işlevini tam olarak karşılayabilecek bir mekân kullanımına izin vermediği görülmektedir. Bu noktada mimarın önerdiği tasarım fikriyle yapının dış kabuğu eski haliyle korunarak mekânın içi boşaltılmış, sağır olan cephenin olduğu kısımda düşey sirkülasyon ve galeri boşluğu tasarlanmıştır. Binanın konut olarak tasarlanan işlevi değişmiştir, ancak müze olarak tasarlanan yeni mekân kurgusu oluşturulurken de eski planimetriye uyulmuştur. Bu sayede mekân içerisinde sergileme alanlarına yer açılmıştır. Şekil 4.20'de de bu durum plan üzerinden okunabilmektedir [Web 14, 2020].

Şekil 4.20: Müze dönüşüm şeması.

Bu yaklaşımla konut olarak tasarlanan ve yıllarca bu işleve hizmet eden yapı dönüştürülerek yapısal ömrünü müze olarak devam ettirebilmektedir. Bu proje, mekânsal esnekliğin minimum olduğu bir mekânda bile başarılı bir dönüşüm projesiyle yapının ömrünün devam edebileceğini göstermektedir. Yapıdaki dönüşüm işlevsel esneklik bağlamında değerlendirildiğinde, aynı yapının hem konut hem de müze işlevini karşılamasındaki adaptasyonun olumlu olduğu düşünülmektedir.

4.2.4. Çıplak Ayaklar Stüdyosu

Çıplak Ayaklar Stüdyosu Boğazkesen Caddesi'nden ayrılan Çukurcuma Caddesi'nde bulunan Firuzağa Hamamı'nın yan tarafında yer alan çıkmaz sokakta demirci atölyelerinin olduğu yerde bulunmaktadır. Birlikte zaman geçirme, üretme ve buluşması noktası arayışıyla ortaya çıkan bu alternatif mekân, Beyoğlu'nda Firuzağa Hamamı'nın avlusunda bulunarak gerçekliğe adım atmıştır. Bulunan mekân geçmişte demirci atölyesi, otomobil tamirhanesi, depo gibi farklı işlevlerle kullanılmıştır. Çıplak Ayaklar Stüdyosu tarafından keşfedildikten sonra ise ilk olarak 2007'de prova mekânı olarak kullanılmaya başlanmış ve ilerleyen zaman içerisinde yaşam alanı, gösteri mekânı, atölye gibi farklı işlevlere uyarlanabilen bir paylaşım ve üretim stüdyosuna dönüştürülmüştür. Çağdaş dans ekseninde hareket eden mekân, aynı zamanda atölyeler veren ve işler üreten kumpanya stüdyosunun kapılarını açtığı ilk günden beri dansçı, koreograf, eğitmen, teknisyen, müzisyen, yayıncı, fotoğrafçı, marangoz, video sanatçısı, çok meslekli ya da mesleksiz birçok insanın üretim mekânı ve buluşturucusu olmuştur. Sayısız gösteri, fikir, konser, proje, sergi, prova, alkış, ter görmüş ve denemelere alan açmış olan stüdyo; ihtiyaçlar doğrultusunda farklı ihtiyaçlara da cevap vermeye devam etmektedir [Web 15, 2020].

Tablo 4.8: Çıplak Ayaklar Stüdyosu projesi genel şeması.

Çıplak Ayaklar Stüdyosu	
	•Yatırımcı/Geliştirici: Mihran Tomasyan-Maral Ceranoğlu •Lokasyon: Firuzağa Mahallesi/Beyoğlu •Konsept: Stüdyo •Proje Yılı: 2007
Projeye Ait Görseller	
	
Dönüşüm Sonrası, 2020	

Grubun üyelerinden Mihran Tomasyan ve Maral Ceranoğlu dönüşüm sürecinde yaşadıklarını şu şekilde anlatmışlardır;

"...Biz artık Çıplak Ayaklar olarak daha fazla üretmek ve çoğalmak istiyoruz. Bu noktada da mekân bizim için kaçınılmaz hale geldi. Yazın mekân aramaları yapıldı. Tophane'de Firuzağa Hamamı'nın yanında bir yer bulduk. Nasıl kiralayacağımızı bilmiyorduk. Herkes cebinden kira için bir şeyler çıkartacak. Ancak bizi en fazla zorlayan şey çatısından su akan, tuvaleti olmayan bir depoyu dans stüdyosu haline getirmektir. Tüm ekip ve yakın arkadaşlarımız inşaat işçisi gibi çalıştı. Bir ayın sonunda orayı bir dans stüdyosu haline getirdik. Bir sürü borçla bu işi halletmeye çabaladık. Bunun için de bir 'Ön ayak' projesi geliştirdik. Bu projenin iki ayağı var. Birincisi kardeş topluluğumuz Semaver Kumpanya'nın bizim için bir oyun oynaması, diğeri ise bizi destekleyen bağımsız çağdaş dans sanatçılarının katılımıyla gerçekleşecek olan bir gösteri..." [Yıldırım, 2009].

Çıplak Ayaklar Stüdyosu'nun Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Ölçütleriyle Değerlendirilmesi:

- Ölçüt 1: Temel İhtiyaçlar/Yapısal ve Çevresel İhtiyaçlar:

Çıplak Ayaklar Stüdyosu olarak dönüştürülen mekân dönüşümden önceki haliyle depo, demirci atölyesi, oto tamirci, klimacı gibi işlevlere hizmet etmiştir. Mekânın bu kullanımları karşılaması için gereken yapısal ihtiyaçlarla, dans ve gösteri alanı, atölye, yaşam alanı gibi işlevleri karşılaması için gereken yapısal ihtiyaçlar elbette aynı olmamaktadır. Bu nedenle yapı dönüşüm sürecinde yapısal ve çevresel ihtiyaçların karşılanmasında bazı zorluklarla karşılaşmıştır. 2008 yılında projenin hayata geçirildiği dönemde yapının çevresinin çok fazla gelişmiş bir bölge olmadığını söylemek mümkündür. Ancak tez kapsamında da genel olarak belirtildiği üzere çalışma alanı olarak belirlenen bölge her zaman değişmeye ve dönüşmeye açık bir bölge olmuştur. Çıplak Ayaklar Stüdyosu da bu değişime katkıda bulunarak bölgede sıhhileşmeyi sağlayan dönüşümlerden biri olmuştur. Beyoğlu'nun sanatla bütünleşmiş olan kimliğini yeniden hayata döndürme anlamında ve kentin bu gereksinimini karşılamada olumlu bir değer olmaktadır.

- Ölçüt 2: Yer Duygusu/Mekâna Aidiyet-Kimlik:

Çıplak Ayaklar Stüdyosu demirci atölyesi olan bu mekânı bir stüdyoya dönüştürmek amacıyla kiraladığı dönemde, benzer fiziksel özelliklere sahip olarak stüdyo mekânının her iki tarafında aynı işlevde yer alan iki mekân faaliyetlerine devam eder durumdadır. Bu açıdan düşünüldüğünde Çıplak Ayaklar Stüdyosu bu mekânın fiziksel özelliklerini korumaya devam ederek, yakın çevresindeki ve diğer demirci atölyelerindeki insanların aidiyet duygularına zarar vermemektedir. Mekânın yapısal kimliğinin dış çevreyle temasında en belirgin yapısal öge olan büyük siyah demir kapı dönüşümden sonra korunarak, Çıplak Ayaklar Stüdyosu'nun diğer demirci atölyelerinden ayrıştırılmamasına özen gösterilmiştir. Bu durum yapının kimliğinin korunduğunu ve kent belleğinde o yere ait aidiyet duygusunun sürdürüldüğünü gösteren en belirgin durum olmuştur. Çıplak Ayaklar Stüdyosunu diğerlerinden ayıran tek göstergesi Şekil 4.21'de görüldüğü üzere demir kapı üzerindeki turuncu çıplak ayaklar logosudur.

Şekil 4.21: Siyah demir kapı üzerindeki çıplak ayaklar logosu.

- Ölçüt 3: Demokrasi/Katılım:

Çıplak Ayaklar Stüdyosu diğer örneklerin bu ölçüt bağlamında sunduğu verilere göre daha olumlu bir çerçeve sunuyor olsa da yine de bazı noktalarda eksiklikleri olduğunu söylemek mümkündür. Bu tarz dönüşümlerin karar alma sürecinde kullanıcıyı ve yakın çevreyi sürece olabildiğince fazla dâhil etmek her zaman için sosyal kaynaşmayı arttıran ve sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında olumlu sonuçlar veren bir durumdur. Çıplak Ayaklar Stüdyosu aslında ilk başta bir fikir etrafındaki insanların buluşmak ve toplanmak için aradığı bir mekân arayışı sonucunda ortaya çıkmaktadır. Yine aynı şekilde tasarım ve mekânı iyileştirme sürecinde de birçok kişinin gönüllü katılımı söz konusudur. Grubun üyeleri ve yakın çevresi mekânın iyileştirilmesi sürecinde kendi emekleriyle mekânın dönüşümüne katkı sağlayarak sosyal dayanışma örneği göstermişlerdir. Maddi olarak gereken destek yine aynı şekilde gönüllü aktiviteler ve insanların katılım yoluyla sağlanmaktadır. Bu veriler doğrultusunda Çıplak Ayaklar Stüdyosu'nun bu ölçüt çerçevesindeki değerlendirmesinde dönüşüm sürecine ve etkinliklere kullanıcı katılımını sağladığı ve gönüllü grup aktivitelerinin gerçekleşmesine imkân sağlayan bir mekân yarattığını söylemek mümkündür.

- Ölçüt 4: Yaşam Kalitesi/Fiziksel ve Psikolojik Konfor:

Çıplak Ayaklar Stüdyosu'nun belirlenen mekânda yaratılabilmesi için mekânın fiziksel konforunun arttırılarak bir performans mekânına dönüştürülmesi gerekmektedir. Demirci atölyesinin fiziksel konforunun yeterli olmaması nedeniyle mekânın Çıplak Ayaklar Stüdyosu olarak kullanılmasına karar verildikten sonra

mekânda yaşam kalitesini arttırmaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Öncelikli olarak mekânda mevcutta bulunmayan ıslak hacim alanı oluşturulmuş, çatısı iyileştirilmiş ve fiziksel konforu arttırmaya yönelik başka çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar mekânın fiziksel konforunu arttırmakta ve kullanıcılar için yaşam kalitesi daha yüksek bir mekâna dönüştürmektedir. Yeni işlevinin getirdiği faaliyetlerle ise mekân kullanıcıların psikolojik konforunu arttıran, sanata kolay erişimi sağlayan ve kullanıcılarının kişisel gelişimine katkıda bulunma kapasitesi yüksek olan bir mekâna dönüşmektedir.

- Ölçüt 5: Sosyal Fayda/Erişilebilirlik:

Çıplak Ayaklar Stüdyosu konumu itibarıyla kent merkezine yakın ve bölgenin son yıllardaki dönüşümüyle işlevsel olarak da uyum içinde olduğu bir yerde bulunmaktadır. Bu sayede kentlinin Çıplak Ayaklar Stüdyosu'nda gerçekleştirilen aktivitelere erişimi kolaylaşmaktadır. Çıplak Ayaklar Stüdyosu dans, müzik, gösteri gibi sanatın birçok alanını kentliyle buluşturarak sosyal fayda sağlamaktadır. Çıplak Ayaklar Stüdyosu sanatçıların ve kentlinin ortak bir paydada buluşmasını sağlayarak, sanatın üretilmesine, sosyalleşmeye ve aynı zamanda her iki tarafında kültürel anlamda gelişmesine imkân sağlayan alternatif bir mekân olmuştur. Çıplak Ayaklar Stüdyosu sayesinde bölgenin kullanıcı kitlesi de değişmiş ve artmıştır. Bu da stüdyonun bulunduğu yapıyı çevrenin aktif olarak kullanılmasını ve canlılığını sürdürmesini sağlamaktadır.

- Ölçüt 6: Verimlilik/Esneklik-Uyarlanabilirlik:

Dönüşümden önce depo, tamirci ve demirci atölyeleri olarak kullanılan mekân bu ölçüt çerçevesinde olumlu fiziksel özelliklere sahiptir. İç mekânda geniş ve boş bir alana sahip olması yapının mekânsal esneklik bağlamında dönüşüme elverişli bir alan sunabildiğini göstermektedir (Şekil 4.22). Performans sanatlarının gerçekleştirilmesi için gerekli olan geniş ve esnek plan kurgusunu sağlamaktadır. Bu nedenle yapının sahip olduğu fiziksel özellikler yeni işleve uyarlanmasında kolaylık sağlamaktadır. Bu tarzda iç mekânda boş ve geniş alan sunabilen mekânlar farklı kullanımlara daha kolay adapte edilebilmektedir bu da sürdürülebilirlik bağlamında yapıların verimli kullanılabilmesi açısından olması beklenen durumdur. Mevcut yapının mekânsal

esneklik bağlamında olumlu veriler sunması sayesinde, Çıplak Ayaklar Stüdyosu dış mekânda olduğu gibi iç mekânda da yapısal değişiklikleri minimum düzeyde tutarak dönüşümü gerçekleştirebilmiştir.

Şekil 4.22: Çıplak Ayaklar Stüdyosu iç mekan.

4.2.5. Büyükdere35

Boğazkesen Caddesi aksında yaşanan dönüşüme en büyük katkıyı sağlayan unsurlardan birisi de bu bölgede açılan birçok tasarım mağazası ve sanat galerisi tarzı yapıların zemin kat kullanımının aktifleşmesinin sağlanmasıdır. Sosyokültürel sürdürülebilirlik kapsamında ele alınan dönüşüm sürecinde sanat ve tasarım odaklı bu tarz girişimlerin katkıları oldukça önemli olmaktadır. Kullanıcı gözünden cadde ve yapılar arasındaki ilişkinin binaların zemin katlarındaki işlevlere göre algısı olumlu veya olumsuz yönde değişebilmektedir. Yapı ve cadde arasındaki ilişki de zemin kattaki kullanımların işlevselliği caddedeki canlılık duygusunu teşvik etmektedir. Bu noktada canlılığın sağlanabilmesinin önemli bir koşulu da insanlara kullanım çeşitliliği sunabilmektir. Bu kullanım çeşitliliği bölgede sosyal etkileşim, aidiyet, güvenlik, erişilebilirlik gibi birçok sosyokültürel sürdürülebilirlik ölçütlerinin de gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır. Farklı işlevlerle, kaliteli kullanımlar ortaya koyabilen yapılar bulundukları çevre ve cadde/sokakları da canlandırarak, sosyokültürel yapıyı desteklemekte ve sosyal sürdürülebilirliği teşvik etmektedir. Bu

bağlamda 2017 yılında Ferahnaz Pala Apdiç tarafından bölgede bir apartman yapısının zemin katında kurulan Büyükdere35 tasarım mağazasının yer aldığı mekânı alternatif bir boyuta dönüştürerek sergi, workshop ve seminerlerin düzenlenmesine zemin hazırlayan bir kültür sanat platformu olarak hizmet vermektedir. Ferahnaz Hanım yapılan görüşme sonucunda Boğazkesen Caddesi üzerindeki mekânı bulma süreçlerini ve burayı seçme nedenlerini şu şekilde aktarmıştır;

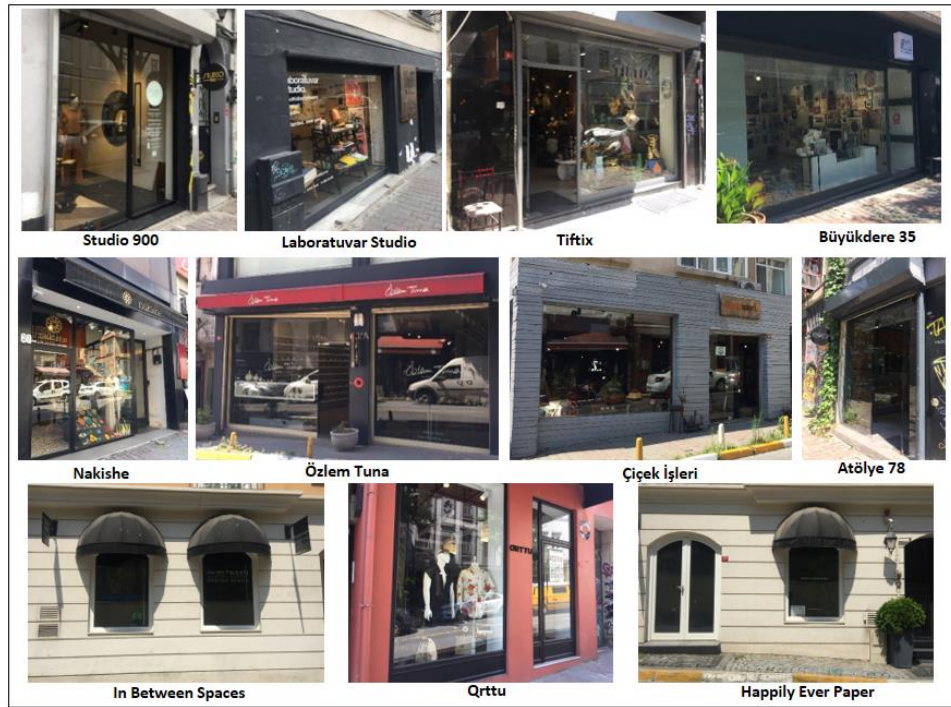
“...Şuan bulunduğumuz mekân bizden önce pek çok farklı yapıya ve oluşuma hizmet vermiş. Bunların içinde bizim gibi galeriler de olmakla birlikte sanat dünyasından bağımsız pek çok farklı alanda mekân olarak kullanılmış. 2017 yılında Sarıyer’de kurulan mekânımızı ve 2019 yılında Tomtom da açtığımız Pop-up mekânımızı birleştirip şuan bulunduğumuz Boğazkesen caddesindeki yerimizde birleştirme kararı aldık. 2020 Haziranda taşındığımız yeni mekânımız ise Galataport projesinin ve “Kültür Yolu” aksının üzerinde yer alması, ek olarak diğer galeri ve tasarım alanları ile iç içe olması, yeni mekânımızı bizler ve sanat izleyicilerimiz için daha cazip hale getirdi...”

Diğer örneklerden biraz daha farklı olarak bu örneklem üzerinde, mekânsal dönüşümlerde yapısal özelliklerin iyileştirilmesinin kent üzerindeki önemi kadar işlevsel iyileştirmelerinde bir o kadar önemli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Yapının işlevinin bulunduğu bölgeye olan etkisinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Yapının iç kullanımının dış mekâna taşınan kullanımları da etkilediğini ve dış mekân aktivitelerine olanak sağlayan işlevlerin, yapının canlılığını ve ilgi çekiciliğini arttırdığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda bölgede tasarım olgusunun mekânlara yansımalarının sosyokültürel boyutlarını, bölgedeki etkilerini ve yaşanan dönüşümü Ferahnaz Hanım şöyle açıklamaktadır;

“...Beyoğlu, Firuzaga ve Tomtom mahalleleri İstanbul’da mahalle hayatının ve yaratıcı sektörlerde üretimler yapan insanların bir arada yaşadığı bir konum. Bu durum bazen belirli zorlanmaları getirmekle birlikte sanatın ve üretimin toplumun her katmanına yayılabilmesi, insanların fikir edinebilmesi ve sanatın aslında bir ifade aracı olduğunu öğrenip bunu deneyimleyebilmeleri için bir alan açmış oluyor. Her mekânın ve her kurumun belli bir kitlesi ve o kitlenin de bir etkisi vardır. Bunun olmadığını söyleyemeyiz. Büyükdere35 olarak temel amaçlarımızdan birisi yükselen genç sanatçıların ulaşılabilir fiyatlarla eserlerini sanatseverlere ulaştırmaktır. Sanatın üst sınıf bir araç olduğunu düşünen insanların algılarını kırmak ve bunu yaparken sanatçıları destekleyerek üretimlerine devam etmelerine katkı sağlamak...”

Büyükdere35 örneğine benzer şekilde sosyokültürel yapının gelişimine katkı sağlayan bölgedeki diğer zemin kat kullanımları da tespit edilmiştir. Tablo 4.9’da bölgede bulunan diğer tasarım mağazaları yer almaktadır. Bu kullanımlar mağaza işlevi altında tanımlansa bile cephe kullanımında yaptığı değişiklikler ve iç mekân kullanımlarının sanat ve tasarım öğelerini barındırıyor olması genel çerçeveden ele alındığında bölgenin sosyal ve kültürel yapısını zenginleştiren oluşumlar olarak değerlendirilmektedir. Tablo 4.9’da belirlenen diğer örnekler ve Büyükdere35 örneği tez kapsamında sosyokültürel sürdürülebilirlik ölçütleri bağlamında benzer veriler sundukları için tek tek ele alınmamıştır. Ancak Büyükdere35 örneği altında bu tespitin yapılmasının tez için gerekli olduğu ve bölgedeki zemin kat kullanımlarının zenginliğinin anlaşılması bakımıyla da konuya ışık tutacağı düşünülmektedir.

Tablo 4.9: Bölgede bulunan tasarım mağazaları.

Büyükdere35’in Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Ölçütleriyle Değerlendirilmesi:

- Ölçüt 1: Temel İhtiyaçlar/Yapısal ve Çevresel İhtiyaçlar:

Boğazkesen Caddesi boyunca yer alan yapıların bazılarının zemin katlarında ve bölgenin genelinde de bulunan tasarım mağazaları bölgede sosyokültürel sürdürülebilirliğin artmasını sağlayan önemli oluşumlardandır. Bu ölçüt çerçevesinde

değerlendirmek gerektiğinde ilk olarak ele alınması gereken alt kavramlardan biri bu oluşumların bölgenin sıhhileşmesine olan katkılarıdır. Büyükdere35 ve belirlenen diğer zemin kat kullanımlarının artması bölgenin değişip dönüşmesini ve sanatsal kimliğine yeniden kavuşmasını sağlayan ilk adımlardan olmuştur. Sanatın her dönemde hayata dâhil olması gerekliliği düşünüldüğünde, tasarım mağazaları kentin bu gereksinimini karşılamaktadır. Aynı zamanda cadde üzerinde bu tür kullanımların oluşması cadde ve sokak üzerindeki kullanıcı yoğunluğunun devamlılığını sağladığından dolayı güvenlik duygusuna da katkıda bulunmaktadır.

- Ölçüt 2: Yer Duygusu/Mekâna Aidiyet-Kimlik:

Büyükdere35 mevcutta bulunan yapıların zemin katlarında dönüşüm öncesinde de işletme amacıyla ayrılmış olan bir mekânı kullanmaktadır. Bu bağlamda yapısal olarak bölgenin yer duygusuna veya kentlilerin aidiyet duygularına zarar verebilecek bir durumun olduğu düşünülmemektedir. Aksine, zemin kat mekânlarının işlevsel olarak kentliye sosyal ve kültürel anlamda katkıda bulunarak kentlinin keyif aldığı ve içinde bulunmak istedikleri mekânlar yaratılması aidiyet gelişimine katkıda bulunmaktadır. İnsanlar anlamlı buldukları, sevgiyle hatırladıkları ve hoş vakit geçirdikleri mekânları daha çok hatırlamaya ve oraya ait hissetmeye meyilli olmaktadır. Büyükdere35 de bu anlamda bu ölçüt çerçevesinde sosyokültürel sürdürülebilirliğe olumlu katkıda bulunmaktadır.

- Ölçüt 3: Demokrasi/Katılım:

İncelenen diğer örneklerle göre, Büyükdere35 örneği bu anlamda biraz daha farklı bir durum oluşturmaktadır. Bölgede zaten mevcut durumda mağaza vb. bir işletme olarak kullanılmakta olan bir mekânı yine aynı işlevle kullandığı için yakın çevreyi daha büyük ölçekte ilgilendirebilecek ve tasarım sürecine katılım sağlanmasını gerektirecek bir durumun bu noktada oluşmadığı düşünülmektedir. Ancak bölgenin genel dönüşümünün mahalleli tarafından nasıl karşılandığı ve yeni kitleyle sosyal bütünlüğün oluşup oluşmadığını Ferahnaz Hanım şöyle açıklamaktadır;

“...Tabiki insanlara alıştıkları değerlerin dışında bir şey sunduğunuzda dürtüsel olarak tepki vermeye eğilimli oluyorlar. Mahalleli ve yeni gelen kitle olarak nitelendirdiğiniz

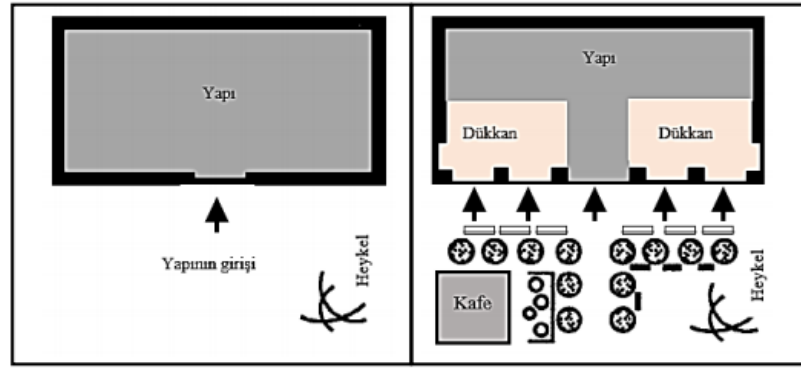
insanlar bir günde belli bir yol kat etmiyor maalesef. Bu adaptasyonların hepsi belirli bir zaman ve emek istiyor şüphesiz. Sonunda uyum sağlayanlar devam ediyor ama böyle mahallelerde gördüğümüz sonunda bir soylulaşmayı getiriyor tabiki. Bunun için Kadıköy ilçesinin Yel Değirmeni mahallesini de örnek verebiliriz...”

- Ölçüt 4: Yaşam Kalitesi/Fiziksel ve Psikolojik Konfor:

Büyükdere35 ve bölgede belirlenen diğer tasarım mağazaları, bölgenin sanatla olan ilişkisini geliştirmekte ve kentlilere kişisel gelişimlerini arttırabilecekleri mekânlar sunmaktadır. Yapıların zemin katlarındaki mekânları bu şekilde yapısal ve işlevsel anlamda iyileştirilerek kullanılması da bölgenin ve aynı zamanda yapıların da çekiciliğini arttırmaktadır. Bu sayede kentlilerin bölgeyi tercih etme sebeplerine katkı sağlayacak çekici kamusal ortamların ve mekânların oluşumu da desteklenmektedir. Büyükdere35 aynı zamanda verdiği hizmet sayesinde de müşterilerinin veya sadece caddeden yürüyen insanların dahi keyifli vakit geçirmesini sağlayan ve memnuniyet duygularını arttıran bir ortam yaratmaktadır.

- Ölçüt 5: Sosyal Fayda/Erişilebilirlik:

Yapıların zemin kat kullanımlarında perakende kullanımların yer alması, sokak cephelerinin aktifleşmesini ve insan hareketliliğinin artmasını sağlamaktadır. Kullanıcının yürüyerek ilerlediği cadde veya sokakta bu tür kullanımlara yer verilmesi kullanıcıların yürüyüşlerinin bir aktiviteye dönüşmesini sağlamakta, yürürken aynı zamanda mekân içerisine girip vakit geçirme fırsatı bulmakta ve bu sayede bölgede bulunma süreleri de artmaktadır. Zemin kat kullanımlarındaki çeşitliliğe bağlı olarak farklı kullanıcıların bölgeye gelmesine ve aynı anda bölgede bulunmasına imkân sağlamakta ve bu sayede sosyal çeşitliliğe ve etkileşime de katkıda bulunmaktadır [Doğan, 2019].

Şekil 4.23: Yapı ve cadde ilişkisinde tanımlanmış mekânların olmasının canlılığı ve etkileşimi arttırma potansiyeli.

Geçirgenlik bu noktada önem kazanmaktadır; zemin kat kullanımlarında şeffaflığı destekleyecek dükkân cepheleri, uygun işlevlerin verilmesi, sokakla iletişim halinde olan yeme-içme mekânları gibi sosyal yaşamı destekleyen mekânların ve aktivitelerin oluşturulması bölgenin kullanımını ve insanları çekme potansiyelini arttıracak bu sayede bölgenin canlanması sağlanabilecektir.

Yapılı çevredeki “mekânsal işlevler” ve “sosyal işlevler” arasındaki ilişki Mahdzar [2008] tarafından sokağın erişilebilirliği ve sosyalleşmeye olanak sağlaması bağlamında açıklanmaktadır. Sosyalleşmeyi ise caddenin aktivitelere uyum sağlama yetisi ve caddelerin kullanıcılar tarafından kabul edilmesi olarak tanımlamaktadır. Erişilebilirliği ise caddenin statik etkinlikleri bünyesinde barındırması ve her kullanıcıya ulaştırabilmesi olarak açıklamaktadır. Bu açıklamadan yapının caddeyle kurduğu ilişkide erişilebilirliğin sosyal etkileşim unsuru göz önünde bulundurularak değerlendirildiği görülmektedir. Yapı ve cadde ilişkisinin zayıf olması, zemin kat kullanımındaki mekânların hem cephe açısından düşük görünürlük hem de işlev açısından düşük etkileşimde olmalarıyla doğru orantılıdır. Bu zayıf ilişki caddede düşük aktivite olmasına neden olmakta, bu da sosyal etkileşimin azalmasıyla sonuçlanmaktadır [Mahdzar, 2008].

Gehl vd., [2006] zemin kat kullanımlarını, “binanın kent ile buluştuğu, kentlinin binalarla yakın temasının olduğu, binalara dokunabildiğimiz ve binaların da bize dokunabildiği yer” olarak açıklamaktadır. Kickert (2016) ise, zemin katların kentle olan etkileşimini üç faktör çerçevesinde açıklamaktadır. Bunlar fiziksel şeffaflık, işlevsel geçirgenlik ve algılanan davetkârlık kavramlarıdır. Zemin kat cephesinin caddeden

geçen bir kullanıcı iç mekânına kadar görülmesini fiziksel şeffaflık olarak açıklamıştır. İşlevsel anlamda ilgi çekici olmalarını ve işlevin kullanıcının mekâna girmesini sağlamasını işlevsel geçirgenlik kavramı altında incelemektedir. Son olarak mekânın kullanıcıyı davet etme yetisini ise algılanan davetkârlık altında ele almaktadır. Bütün bunlar göz önüne alındığında zemin kat kullanımlarının niteliği yapı bütünü, kullanıcı algısını, iç mekân ve dış mekân ilişkilerini etkileyen önemli unsurları içermektedir [Doğan, 2019].

Bu veriler doğrultusunda genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, Boğazkesen caddesi aksı çerçevesinde yapıların zemin katlarında yer alan Büyükdere35 ve diğer tasarım odaklı oluşumlar kentlinin bu mekanlara erişimi arttırmakta, sanatın herkesin ulaşabileceği şekilde bölgede entegre edilmesini sağlamakta, yapılı çevrenin aktif kullanımını sağlayarak kullanıcılarında sosyalleşme imkanını arttırmaktadır. Ferahnaz Hanım bölgedeki kullanıcı katılımı ve erişilebilirlik hakkında şunları söylemektedir;

“...Boğazkesen caddesi konumu itibari ile İstanbul’un en ulaşılabilir ve etnik yerlerinden biri. Sokakta yürürken fark etmeyebilirsiniz ama pek çok tarihi binanın ve binaların içindeki yaşanmışlıkların yanından geçip gidiyorsunuz. Galerimizin karşısında eski Fransız Yetimhanesi var. Caddenin başında Tophane - i Amire binası. Caddenin sonuna doğru Masumiyet Müzesi, ara sokaklarda antikacılar, galeriler ve tasarım dükkânları mevcut. Konum olarak böyle bir avantaja sahip olan bir bölge yerli ve yabancı oldukça fazla ziyaretçiyi kendine çekiyor...”

- Ölçüt 6: Verimlilik/Esneklik-Uyarlanabilirlik:

Esnekliği sadece yapısal olarak değil bir mekânın aynı zamanda işlevsel olarak da değişen dünyaya, değişen kullanıcı ihtiyaçlarına ve kent gereksinime uyum sağlayabilmesi olarak düşünmek bu noktada daha doğru olmaktadır. Bu örnek kapsamında, diğer ölçütlerle de ele alındığı üzere mekânsal bağlamda çok büyük değişimler söz konusu değildir. İşlevsel olarak mevcut durumda da dükkân olarak tasarlanan zemin kat mekânları Büyükdere35 örneği kapsamında görüldüğü gibi işlevsel gereksinimlerini karşılayabilmektedir. Burada mekânsal ve işlevsel estetikten ziyade estetik esneklikten bahsetmek gerekmektedir. Estetik esneklik kapsamında yapının biçimi, cephe düzenlemesi ve kimliğinde gerçekleştirilen dönüşümden ve iyileştirmeden bahsetmek mümkündür. Bu noktada zemin kat kullanımlarının estetik

olarak iyileştirilmesi yapının kullanımına ve çekiciliğine katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda zemin katlarının bu şekilde dönüştürülerek kullanılması farklı sosyal kullanımlara da imkân vermesi açısından olumludur ve uyarlanabilirlik kavramı kapsamında değerlendirilebilmektedir. Çünkü esneklikten farklı olarak, uyarlanabilirlik yapıyı değiştirmenin diğer yollarına odaklanmaktadır. Zemin kat kullanımlarının her yerde benzer olabilecek (market, bakkal, parekende mağazalar vb.) işlevlerle kullanılmasından ziyade, bölgenin taleplerine ve gelişimine katkı sağlayacak işlevlerle kullanılıyor olması sosyokültürel sürdürülebilirliğin gelişmesine de katkı sağlamaktadır. Özet olarak bütün veriler bir arada değerlendirildiğinde, mevcut zemin katların tasarım odaklı olarak kullanımı; yapıların verimli olarak kullanılması, daha güvenli, sağlıklı, duyarlı bir çevre oluşturulması anlamında oldukça önem taşımaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Büyükdere35 bu ölçüt çerçevesinde olumlu sonuçlar vermektedir.

5. BULGULAR VE TARTIŞMA

Tez çalışmasında bir takım dinamiklerin ve bağlamsal faktörlerin etkisiyle gerçekleşen mekânsal dönüşümlerin, toplumu bu yönde destekleyip yaşam kalitesini arttırarak sosyokültürel sürdürülebilirliğe katkıda bulunabileceği hipotezi, belirlenen alan çalışmasında ele alınan örnekler üzerinden değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda sosyokültürel sürdürülebilirliğe yönelik ölçütler belirlenmiş ve seçilen çalışma alanı bu ölçütler bağlamında irdelenmiştir. Sosyokültürel sürdürülebilirliğin ölçülmesi konusunda günümüze kadar farklı disiplinlerden birçok araştırmacı çeşitli yaklaşımlar, tanımlamalar ve ölçütler ortaya koymuştur ancak konunun kısmen soyut içeriği nedeniyle somut bir ölçüm sistemi ve değerlendirme aracı mevcut değildir. Tez kapsamında yapılan literatür taraması sonucunda sosyokültürel sürdürülebilirliğe yönelik olarak öne çıkan kavramlar incelenerek birtakım parametre ve göstergeler belirlenmiş ve değerlendirme amaçlı bir ölçütler çerçevesi önerilmiştir.

Sosyokültürel sürdürülebilirliğin değerlendirilmesinde yaşanan temel zorluk, toplumun ve yapılı çevrenin her bölgeye ve duruma göre değişkenlik gösterebilmesinden kaynaklanmaktadır. Aslında bu konuda esas olan da zaten her değerlendirmenin bölgenin yapısal özelliklerine, geçmişine, kültürüne, toplumun ihtiyaçlarına ve değerlerine göre yapılmasıdır. Bu nedenle de bu tez çalışmasında elde edilen bulguların kesin sonuçlar olmadığı, genellenebilir bir veri sunmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Sosyal sürdürülebilirliğin temel amacının, toplumun yaşamını sürdürdüğü yapılı çevrelerde ihtiyaçlar doğrultusunda refah düzeyini ve yaşam kalitesini arttırmaya yönelik mekânlar yaratmak olduğu düşünüldüğünde, bu durumun önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, bir ölçütler çerçevesinin önerilmesinde, değerlendirmenin yapılacağı bölgenin sosyal ve yapısal nitelikleri ve kimliği ile ele alınan örneklerin özellikleri önem kazanmaktadır. Tez kapsamında sosyokültürel sürdürülebilirliğe dair belirlenen parametreler ve kavramlar bölgenin sosyal ve yapısal nitelikleri ve kimliği göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Önerilen ölçütler çerçevesi doğrultusunda ve örnekler üzerinden yapılan değerlendirmeler ışığında ulaşılan veriler, oluşturulan çerçeve üzerinden Tablo 5.1’de değerlendirilmiştir. Belirlenen örneklerin dönüşüm öncesi ve sonrasında

sosyokültürel sürdürülebilirlik ölçütleri çerçevesinde bölgede sundukları veriler zayıftan güçlüye 5 dereceli bir puanlama sistemiyle değerlendirilmiştir. Derecelendirme yapılırken alana dair dönüşüm öncesi/sonrası karşılaştırmaları, literatür bilgileri ve yapı sakinlerinden alınan bilgilerden yararlanılmıştır.

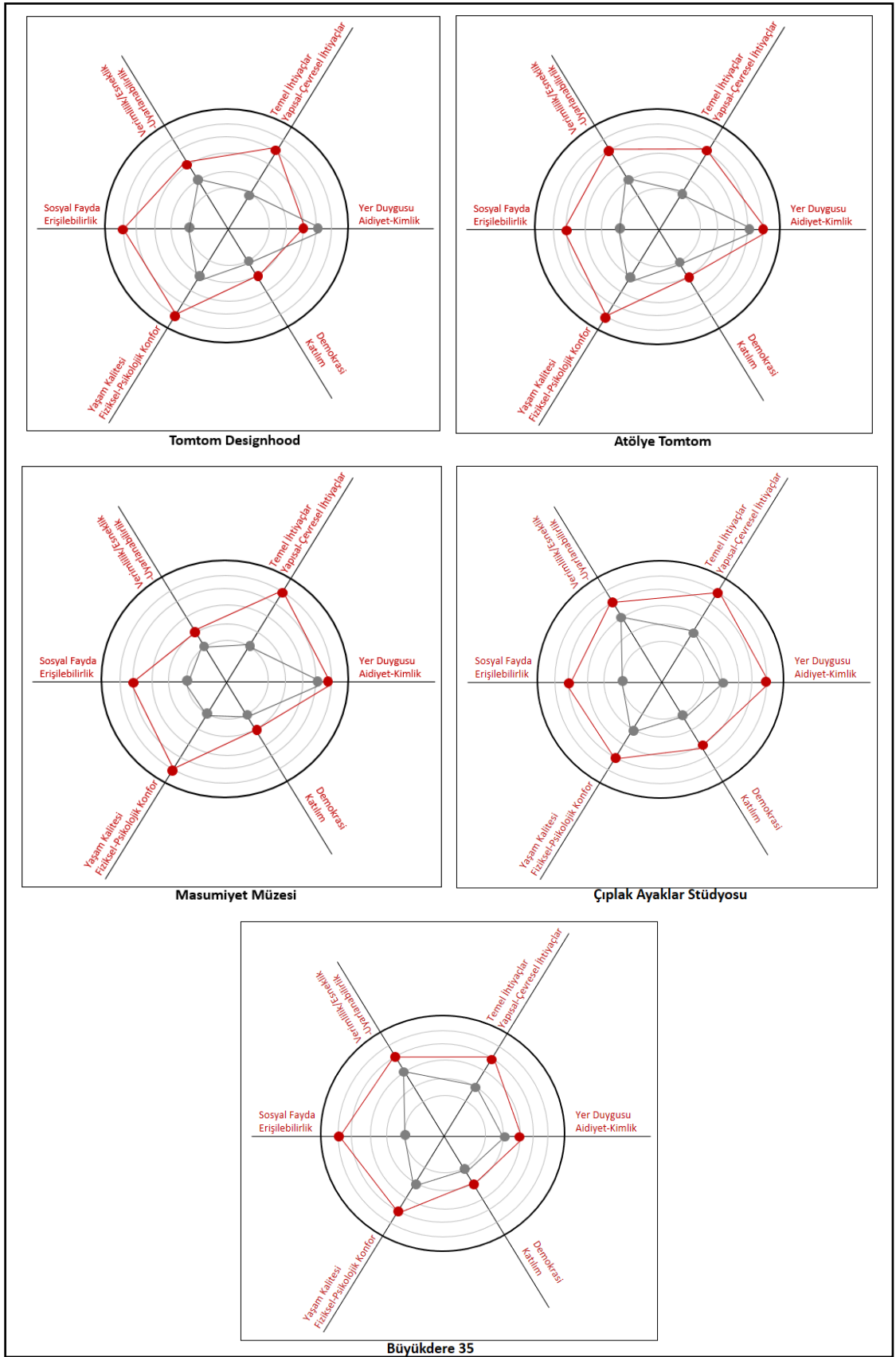
Tablo 5.1’de dönüşüm öncesi ve sonrasında örneklerin belirlenen ölçütler üzerinden güçlü ve zayıflık derecelerine göre puanlaması yapılmıştır. Bu puanlamada elde edilen veriler temel alınarak Şekil 5.1’de incelenen örneklerin belirlenen sosyokültürel ölçütler çerçevesi üzerinde dönüşüm öncesinde ve dönüşüm sonrasında nasıl bir değişim geçirdikleri grafikler üzerinden gösterilmektedir. 5’li derecelendirme sistemi bu grafiklerde de kullanılmakta, iç içe geçen daireler birer basamak olarak baz alınmaktadır. Gri olarak işaretlenen noktalar ve oluşturdukları alan örneklerin dönüşüm öncesinde belirlenen ölçütlerde gösterdikleri seviyeyi, kırmızı olarak işaretlenen noktalar ve oluşturdukları alan ise dönüşüm sonrasında gösterdikleri değişim seviyesini sembolik olarak göstermektedir. Gri ve kırmızı noktaların çevrelediği alan farkı ise sonuçta ulaşılmak istenen dönüşüm öncesi ve sonrası farkın okunmasına olanak sağlamaktadır.

Tablo 5.1: Örneklerin sosyokültürel sürdürülebilir ölçütleri üzerinden puanlanması.

Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Ölçütleri		Tomtom Designhood	Atölye Tomtom	Masumiyet Müzesi	Çıplak Ayaklar Stüdyosu	Büyükdere 35
Ölçüt 1	Temel ihtiyaçlar/ Yapısal ve Çevresel ihtiyaçlar	●	●	●	● ●	● ●
		● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●
Ölçüt 2	Yer Duygusu/Mekana Aidiyet-Kimlik	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ●	● ●
		● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●
Ölçüt 3	Demokrasi/Katılım	●	●	●	●	●
		● ●	● ●	● ●	● ● ● ●	● ●
Ölçüt 4	Yaşam Kalitesi/Fiziksel ve Psikolojik Konfor	● ●	● ●	●	● ●	● ●
		● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●
Ölçüt 5	Sosyal Fayda/ Erişilebilirlik	●	●	●	●	●
		● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●
Ölçüt 6	Verimlilik/ Esneklik-Uyarlanabilirlik	● ●	● ●	●	● ● ●	● ● ●
		● ● ● ● ●	● ● ● ● ●	● ●	● ● ● ● ●	● ● ● ● ●

Dönüşüm Öncesi : Zayıf ● → ● Güçlü

Dönüşüm Sonrası : Zayıf ● → ● Güçlü

Şekil 5.1: Alan çalışmasından belirlenen örneklere yönelik yapılan değerlendirmelerin sonucunun grafikler üzerinden sunumu.

Şekil 5.1 üzerinden örnek bazında dönüşüm öncesi ve sonrasında yaşanan değişimin tartışılması, hangi örneğin hangi kavram çerçevesinde daha fazla gelişim gösterdiğini ve gösteremediğini görebilmek açısından faydalı olacaktır.

- Tomtom Designhood: Belirlenen örneklerden dönüşüm ve etki alanı en yüksek olan proje Tomtom Designhood projesidir. Proje kapsamında yapı bazında birçok dönüşüm gerçekleşmiştir, ancak projenin bölgede yarattığı genel etkiyi yorumlamak bu noktada daha faydalı olacaktır. Şekil 5.1’de yer alan grafikte de görüldüğü üzere, Tomtom Designhood projesinin en fazla gelişim gösterdiği kavramlar sosyal fayda/erişilebilirlik ve yaşam kalitesi/fiziksel-psikolojik konfor olmuştur. Sosyal fayda-erişilebilirlik kavramı bağlamında değerlendirildiğinde; Tomtom Designhood projesi bütün örnekler arasında da en fazla etkiye sahip örnektir. Bunun en önemli sebebi, etki alanının geniş olması ve bölgede çok sayıda etkinliğin düzenlenmesinde öncü olmasıdır. Yılda iki kez düzenlenen “Tasarım Tomtom Sokakta” etkinliği sosyal faydanın en büyük ölçekte yaşandığı etkinliktir. Yaşam kalitesi/fiziksel-psikolojik konfor bağlamında ise bölgedeki yapısal olarak eskimiş olan binaların dönüştürülerek iyileştirilmiş olması ve bu sayede bölgede yaratılan ortamın hem fiziksel hem de psikolojik anlamda olumlu gelişme göstermesi olmuştur. Projenin geniş kapsamlı olması ve düzenlenen etkinliklerin de fazla sayıda insana ulaşması sebebiyle katılım kavramı kapsamında olumlu gelişmeler yaşandığını söylemek mümkündür. Ancak demokrasi kavramı kapsamında öne çıkan bir özelliği tespit edilemediği için bu ölçütün grafikte düşük gelişme gösterdiği okunmaktadır. Proje kapsamında yer alan Tomtom Corners’a ev sahipliği yapan eski garaj yapısının 2018’de yıkılması ise en fazla olumsuz tavır gösterdiği nokta olmuş ve yer duygusu/aidiyet-kimlik kavramı bağlamında zayıf kalmasına sebep olmuştur.
- Atölye Tomtom: “Atölye Tomtom” yapı sahibinin isteğiyle daha çok yaşam kalitesi/fiziksel-psikolojik konforun arttırılması amaçlanarak gerçekleştirilen bir dönüşüm projesidir. Amaçlandığı gibi yapının iyileştirilmesiyle beraber yaşam kalitesi/fiziksel-psikolojik konfor kavramı en fazla gelişimin görüldüğü kavramlardan biri olmuştur. En fazla gelişimin görüldüğü bir diğer kavram ise yer duygusu/aidiyet-kimlik olmuştur. Bunda en büyük etken ise iyileştirmeyele

beraber hem yapı sahibi ailenin mekâna aidiyet duygularının zarar görmemiş olması hem de yapısal dönüşümün yapının yakın çevrenin kimliğine zarar vermeyecek şekilde gerçekleştirilmiş olmasıdır. Yapının zemin katında oluşturulan atölye ve yaşam alanının bir aradalığı ve kendine özgü yapısı ise projenin verimlilik/esneklik-uyarlanabilirlik kavramı bağlamında olumlu gelişme göstermesini sağlamıştır.

- Masumiyet Müzesi: “Masumiyet Müzesi” projesi kapsamında en çok gelişme gösteren ölçütlerin yaşam kalitesi/fiziksel-psikolojik konfor ve temel ihtiyaçlar/yapısal-çevresel ihtiyaçlar olduğu grafikte sunulmuştur. Bunun en önemli sebebi yapının dönüşüm öncesinde yapısal açıdan oldukça kötü bir durumda olması ve dönüşümle beraber bu kapsamda çok büyük bir değişim gözlenmesidir. Grafikten de okunduğu üzere; en az gelişim gösterdiği ölçütler ise verimlilik/esneklik-uyarlanabilirlik ve demokrasi/katılım olmuştur. Projenin tasarım ve inşa sürecinde toplumun katılımının sağlanamaması diğer örneklerde olduğu gibi bu örnekte de zayıf kalan kavram olmuştur. Yapının bölgedeki konut yapısı tipolojisine göre tasarlanmış olması ve müzeye dönüşürken esneklik ve uyarlanabilirlik bağlamında kısıtlı imkân sağlaması bu kavram bağlamında zayıf kalmasına sebep olmuştur.
- Çıplak Ayaklar Stüdyosu: “Çıplak Ayaklar Stüdyosu” genel olarak bütün kavramlar bağlamında yakın seviyelerde gelişmenin okunduğu bir dönüşüm projesi olmuştur. Özellikle eski işlevi olan demirci atölyesinin sahip olduğu fiziksel özelliklerin korunmasıyla aidiyet/kimlik kavramı bağlamında olumlu gelişme göstermiştir. Diğer örneklerden farklı olarak demokrasi/katılım kavramında daha fazla öne çıkan tek örnektir. Bunun sebebi ise; tasarım ve dönüşüm sürecinde birçok insanın ortak katılımının gerçekleşmiş olması, dayanışma ve yardımlaşmanın sürece dâhil edilmesidir.
- Büyükdere35: Büyükdere35 ve bölgede yer alan diğer zemin kat kullanımları bölgenin canlılığını koruyan ve yoğun sosyal etkileşim sağlayan en önemli kullanımlardır. Caddeden geçen her insanın erişimine açık olması göz önüne alındığında en fazla gelişme gösterdiği kavram sosyal fayda/erişilebilirlik olmuştur. Bu oluşumların bir misyona sahip olarak kurulması ve çoğunlukla sosyal fayda amacı gütmeleri toplumu çevre, sürdürülebilirlik, tasarım gibi

olgular bağlamında etkilemekte ve bilinçlendirmektedir. En az gelişme gösterdiği kavram ise yine oluşum ve dönüşüm süreçlerinde yakın çevre kullanıcısının fikir ve önerileri sürece dâhil edilmediğinden dolayı demokrasi/katılım kavramı olmuştur.

Örneklerin tekil olarak kavramlar üzerinden yorumlanmasının ardından elde edilen değerlendirme sonrasında ölçütlerde yer alan kavramlar üzerinden bölge için ortak bir değerlendirme yapıldığında ise şu yorumlara ulaşmak mümkündür;

- Temel İhtiyaçlar/Yapısal-Çevresel İhtiyaçlar: “Temel ihtiyaçlar/yapısal ve çevresel ihtiyaçlar” mekânsal dönüşüm sonrasında bütün örneklerde olumlu anlamda gelişme gözlenen ölçüt olmuştur. Bu ölçüt kapsamında genel bir değerlendirme yapıldığında; bütün örneklerde mevcut binalardan yararlanarak gerçekleştirilen mekânsal dönüşümlerle beraber, yapılı çevrede güvenliğin arttığı, daha estetik bir çevrenin yaratıldığı, bölgenin çekiciliğinin arttığı, atıl durumdan kurtulan yapılar sayesinde çevrenin daha çekici ve üretken olmasının sağlandığı, kentin ve kullanıcıların gereksinimlerinin daha iyi karşılandığı bir yapılı çevreye doğru olumlu bir değişimin yaşandığı gözlemlenmektedir.
- Yer Duygusu/Mekâna Aidiyet-Kimlik: Tez kapsamında incelenen örnekler üzerinden genel bir değerlendirme yapıldığında; bu ölçüt çerçevesinde olumlu yönde gelişmeler olduğunu söylemek mümkündür. Örneklerin neredeyse tamamı yapısal kimliğin korunması ve kolektif hafızanın sürdürülmesi bağlamına zarar vermeyecek dönüşümler geçirmişlerdir. Sadece Tomtom Designhood projesinde yer alan Tomtom Corners yapısı mekânsal dönüşüm ve sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında garaj yapısının yeni işlevlerle kente katılımının sağlanmasıyla ilk başta olumlu veriler sunmasına rağmen, 2018 yılında yıkılarak yerine yeni bir yapı yapılmasına karar verildiği için bu ölçüt kapsamında olumsuz bir tavır sergileyen örnek olmuştur.
- Demokrasi/Katılım: Bu olgu çerçevesinde yapılan ortak değerlendirme grafiklerden de okunduğu üzere demokrasi/katılım parametresinin en az fark yaratan ölçüt olduğu şeklindedir. Ancak yine de mevcut duruma göre az da olsa

bir gelişme yaşandığı görülmektedir. Yaşanan dönüşüm sonrasında alanda gerçekleştirilen sosyal etkinliklere kullanıcı katılımının ve gönüllü grup aktivitelerinin arttığı gözlenmektedir. Bu ölçüt çerçevesinde bütün örneklerde genel olarak eksik olan noktanın dönüşüm projelerinin tasarım sürecine kullanıcı katılımının sağlanmasında yaşanan eksiklik olduğunu söylemek mümkündür.

- Yaşam Kalitesi/Fiziksel ve Psikolojik Konfor: Genel olarak bütün örneklerde mekânsal dönüşümün yaşam kalitesi ile fiziksel ve psikolojik konforu arttırarak, sosyokültürel sürdürülebilirliğe olumlu olarak katkı sağladığı gözlenmektedir. Dönüşüm sayesinde mevcut yapıların hem yapısal hem de işlevsel anlamda iyileştirilmesi, yapılı çevrenin yeniden canlandırılmasını sağlamakta ve verimsiz yapıları değerli toplum kaynaklarına dönüştürmektedir. Bu sayede insanların memnuniyet duygusunu arttırarak, kişisel gelişimlerine, yaşam kalitelerine ve duygusal refahlarına katkıda bulunmaktadır.
- Sosyal Fayda/Erişilebilirlik: Grafiklerde de okunabildiği üzere bütün örneklerde olumlu etki yaratan bu ölçüt, incelenen örnekler ve bölgenin yapısal ve kültürel geçmişi de göz önüne alındığında mekânsal dönüşüm ve sosyokültürel sürdürülebilirlik ilişkisinde en fazla olumlu gelişmenin sağlandığı ölçüt olmuştur. Dönüşüm sonrasında bütün örneklerde ortak olarak kültürel gelişimin arttığı, sanatın yeniden bölgeye entegre edildiği, yapılan aktivitelerle beraber yapılı çevrenin aktif kullanımının arttığı, aktivitelere ve işlevsel çeşitliliğin artmasına da bağlı olarak alanda insanların sosyalleşme imkanlarının zenginleştiği görülmektedir. Ayrıca, sanatın mahalle ölçeğinde yaşanan dönüşümlerle kullanıcıya sunulması, kentlinin erişilebilirliği bağlamında oldukça olumlu bir tavır sergilemektedir.
- Verimlilik/Esneklik-Uyarlanabilirlik: Mevcut yapılar genel olarak sürdürülebilirlik, esneklik ve verimlilik kaygısıyla tasarlanmadıklarından dolayı, bu ölçüt bağlamında belirgin bir iyileşme gözlenmemektedir. Ancak incelenen örnekler üzerindeki mekânsal dönüşümlerin mevcut koşullara rağmen yine de başarılı sonuçlar verdiği düşünülmektedir. Genel olarak bütün örneklerde gerçekleştirilen dönüşümler yapıların kullanımının ve çekiciliğinin sürdürülmesine katkı sağlamakta ve yapıları farklı sosyal kullanımlar için uygun

hale getirmektedir. Bu da yapıların verimli olarak kullanılmasını sağlayarak, sürdürülebilirlik bağlamında olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Elde edilen veriler ışığında genel bir değerlendirme yapıldığında; nitelikli yapı ve sosyal çevrenin yaratılması için belirlenen kavramların gerçekleştirilen dönüşümlerle beraber bölgede gelişme gösterdiğini söylemek mümkündür.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

“...Yapılara; toplumu etkileyici ve sonunda onları eğitici, onları yüceltici birer anlam kazandırmanın en etkin yolu onları ‘yaşayan birer varlık’ konumuna getirebilmektir...” [Altınoluk, 1998].

İnsan ve onun yaşam kalitesini merkeze alarak inceleyen her konu sosyokültürel sürdürülebilirliğin kapsamına girmektedir. Mimarlık disiplini ele alındığında; insanın yaşam kalitesinin arttırılması yapılı çevrenin niteliğiyle doğrudan ilişkili bir durumdur. Bu bağlamda, sosyokültürel sürdürülebilirlik ve nitelikli yapılı çevrenin birbirleriyle olan doğru orantılı ve direkt ilişkisini anlamlandırmak mümkün olmaktadır. Mimarlık ve sosyokültürel sürdürülebilirlik ilişkisine odaklanılan bu tez kapsamında dönüşüm geçiren mekânlar ele alınmıştır. Tez genelinde de vurgulanmak istendiği gibi; sürdürülebilirliğin tüm boyutlarının beraber ve dengeli biçimde ele alınması sonucunda ancak nitelikli yapılı ve sosyal çevreye ulaşabilmek mümkün olmaktadır. Mimarlık literatüründe yakın zamanlara dek mekânsal dönüşümün sürdürülebilirliğin ekonomik ve çevresel boyutlarına olan katkıları üzerine çalışmalar yoğun biçimde yer almıştır. Bu tez kapsamında sosyokültürel sürdürülebilirliğin, dönüşüm geçiren çok sayıda tekil yapının bir araya gelerek yeniden biçimlendirdiği İstanbul’un bir caddesi üzerinden değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu sayede öncelikle sürdürülebilirliğin çevresel ve ekonomik boyutlarına göre çoğu zaman göz ardı edilen sosyal boyutun önemi vurgulanmaktadır. Ancak yapılan bu çalışmada ulaşılan veriler kesin sonuçlar olarak değil, sosyokültürel sürdürülebilirliğe ve mekânsal dönüşümün araştırılmasına yönelik bir adım ve gelecekteki çalışmalara bir katkı olarak değerlendirilmelidir. Bu nitelikte çeşitli araştırmalar bir araya getirildiğinde sosyokültürel sürdürülebilirlik ve mekânsal dönüşümle ilgili birbirini destekleyecek bir veri kümesi ortaya çıkacaktır.

Mekânsal dönüşümlerin sağlanabilmesi için gerekli olan ilk adım var olan potansiyelleri keşfedebilmektir. Bu noktada yerel yönetimlere, mimarlara ve bilinçli bireylere büyük görevler düşmektedir. Öncelikli olarak bahsedilen kitledeki bireylerin dönüşümüyle başlayacak olan bu süreç, yavaş yavaş daha geniş kitlelere yayılacak ve kentlilik bilinci yüksek, değerlere ve çevresine saygılı ve farkındalık sahibi bir toplum yapısına ulaşılmasıyla devam ederek ilerleyecektir. Bu bireyler öncülüğünde yapılacak çalışmalarla beraber toplumun bilinçlenmesi ve yapılı çevrede sürdürülebilirliğe katkı

sağlayacak dönüşümlerin teşvik edilmesi sağlanacaktır. Bu noktada sermaye grubunun da sorumluluğu oldukça büyüktür. Sosyokültürel sürdürülebilirliği destekleyecek çalışmaların yapılmasına öncü olmak, diğer paydaşları bu konuda teşvik etmek oldukça önem taşımaktadır.

Boğazkesen Caddesi aksında yapılan çalışmada görülmektedir ki; çöküntü alanı olmaya doğru ilerleyen bir bölgenin yeniden canlanmasını ve değerinin artmasını sağlayabilmek için bütüne dayalı ve sıfırdan başlamayı gerektiren yıkıcı bir tavır gerekmemektedir. Bölgede tekil yapıda gerçekleşen başarılı tek bir dönüşümün kelebek etkisi yaratarak yakın çevresini de etkilemesiyle beraber bölge çapında olumlu bir değişimin yaşanması mümkün olmaktadır. Aynı zamanda bölgede incelenen örneklerde de görüldüğü gibi tasarım faaliyetlerinin artması, sergi, seminer, etkinlik gibi toplumu birleştirici ve bireylerin bilinçlenmesine ve gelişmesine katkı sağlayacak aktivitelerin gerçekleştirilmesi de farkındalık ortamı yaratılması bakımından oldukça önem taşımaktadır. Bu ortamın yaratılmasında ve mekânsal dönüşüme dair kıvılcımı başlatmada en önemli görev yatırımcılara ve beraberinde mimarlara düşmektedir.

Boğazkesen caddesi aksında gerçekleştirilen alan çalışmasında örnekler üzerinden yapılan değerlendirmeler sonucunda mekânsal dönüşümlerle beraber bölgede gerçekleşmesi beklenen canlılığın yoğun olarak temel ihtiyaçlar/yapısal ve çevresel ihtiyaçlar, yaşam kalitesi/fiziksel ve psikolojik konfor ve sosyal fayda/erişilebilirlik ölçütlerinde yaşanan gelişmelerle sağlandığını söylemek mümkündür. Mekânsal dönüşümün bölgede yarattığı değişimler, sanatın ve sosyal aktivitelerin bölgede tekrar yoğunlaşmasını sağlayarak bölgenin eski kimliğine kavuşmasını ve yeniden güven ortamının oluşturularak bölgedeki canlılığın artmasını sağlamıştır. Yapıların fiziksel olarak iyileştirilmesinin yarattığı olumlu havanın yanı sıra, mekânlara verilen yeni işlevler ve mahalleye yayılan aktiviteler belirtilen ölçütlerin ciddi anlamda gelişme göstermesini sağlayan temel faktörler olmuştur. Seçilen örneklerde gerçekleştirilen mekânsal dönüşümlerin genel olarak yer duygusu/mekâna aidiyet-kimlik ölçütü çerçevesinde de olumlu sonuçlar vermesi bölgenin gerçekleştirilen dönüşümlerden olumsuz etkilenmemesini sağlayan en temel unsurlardan birisi olmuştur. Mekânsal dönüşüm ve sosyokültürel sürdürülebilirlik birlikteliğinde yer duygusu/mekâna aidiyet-kimlik ölçütünün iyi

irdelenmesinin dönüşümün başarılı sonuçlanmasına olan katkısı büyüktür. Sosyokültürel sürdürülebilirlik ölçütleri kapsamında ulaşılan sonuçlarda demokrasi/katılım ölçütünde önemli eksiklikler olduğu tespit edilmiştir. Boğazkesen caddesi aksı üzerinde de özellikle ticari aks kapsamında ele alınabilecek bazı projelerin ekonomik kaygılar taşıyor olması ve sermaye grubu üretimlerinde yer alması gibi durumların demokrasi/katılım ölçütünde eksikliklere yol açmış olabileceğini söylemek mümkündür. Kullanıcının tasarım ve inşa sürecine dâhil edildiği projelerde daha başarılı sonuçların elde edildiği ve edileceği bir gerçektir. Bu kapsamda ileride yapılacak olan çalışmalarda bu eksikliğin fark edilerek, geliştirilmesi için öneriler sunulmasının mekânsal dönüşüm ve sosyokültürel sürdürülebilirlik alanında daha başarılı sonuçlara ulaşılmasının önünü açacağına ve bu konuda literatürde olan eksikliğin giderilmesine katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Bu bağlamda 21.yüzyıl mimarlığına yöneltmesi gereken öneriler şunlardır; mekân tasarlamanın ve yapı üretiminin farklı boyutlarının olduğu konusunda bilinçlenilmesi, alternatif mekânlar oluşturma topluma ve yapı çevreye olan katkılarının farkına varılması, mimarının ve yapı inşa etme eyleminin sosyal bağlamdan bağımsız olarak ele alınmaması gerektiğidir. Bu farkındalığın da eğitim sürecinden başlayarak içerik olarak yerleştirilmesi ve daha özgün ve özgür, kültürel birikime sahip, çevresine duyarlı mimarların yetişmesinin sağlanmasıdır. Bundan sonra yapılacak olan çalışmalar ile farklı bölgelerde yer alan bu nitelikte mekânsal dönüşüm çalışmaları ele alınarak, sürdürülebilirliğin ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarına olan katkıları irdelenmeli, yeniden yorumlanmalı, bu fikrin ve bu doğrultuda gerçekleştirilecek olan tasarımların çeşitlenmesine ve uygulama alanının genişletilmesine katkıda bulunulmalıdır.

KAYNAKLAR

Alaeddinoğlu F., Yıldız M. Z., (2011), "Küreselleşme Çağında Değişen Mekân Algılayışları", ICANAS (International Congress of Asian and North African Studies) Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi: Kültürel Değişim, Gelişim ve Hareketlilik, 845-862. Ankara, Türkiye, 10-15 Eylül.

Adam B., (1990), "Time and Social Theory", Polity Press.

Arabacıoğlu B., Arabacıoğlu P., (2019), "Tasarım ve Bellek Temalı Ulusal Mekân Tasarımı Sempozyumu", Bildiri Kitabı, İstanbul, Türkiye.

Assmann J., (2018), "Kültürel Bellek-Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik", Almancadan Çeviren: Ayşe Tekin, 3.Baskı, Ayrıntı Yayınları.

Atabay Z.E., (2019), "Çok Katmanlı Kültür Mirasının Tanımı ve Korunmasında Bellek-Değer- Mekan İlişkisi: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fındıklı Yerleşkesi Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Altay C., (2007), "Kentsel Sürdürülebilirlik Açısından Kültürel Planlama ve Mekânsal İcraatlar," Dosya05 Bülten51 Sürdürülebilirlik: Kent ve Mimarlık, 25–29.

Aydın D., Okuyucu S.E., (2009), "Yeniden Kullanıma Adaptasyon ve Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Afyonkarahisar Millet Hamamının Değerlendirilmesi", Megaron, 4 (1), 1-14.

Altınoluk I., (1998), "Binaların Yeniden Kullanımı", 1.Baskı, YEM Yayınları.

Anders C., Dunster B., Evans P., Foxell S., Gething B., Thomas R. ve Turrent D., (2003), Sustainable Communities, RİBA Report.

Bozlağan R., (2005), "Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 5(50), 1011-1026.

Biler D., (2019), "Kentsel Dönüşüm Projelerinin Sosyal Sürdürülebilirlik Ölçütleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi; Şanlıurfa Eski Sanayi Bölgesi Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi.

Barron L., Gauntlett E., (2002), "Housing and Sustainable Communities Indicators Project: Stage 1 Report–Model of Social Sustainability", WACOSS (Western Australia Council of Social Services).

Bacon N., Cochrane D., Woodcraft S., Brown J., (2013), "Creating Strong Communities: How to measure the social sustainability of new housing developments", The Berkeley Group, London.

Baran E., (2019), "Üniversite Yerleşkelerinde Açık Alanların Sosyal Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi: Kocaeli Üniversitesi Anıtpark Yerleşkesi Üzerine Bir İnceleme", Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

Büyükarıslan B., (2013), "Endüstriyel Yapıların Yeniden İşlevlendirme Tasarım Kriterleri ve İstanbul Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi.

Bullen P. A., (2007), "Adaptive reuse and sustainability of commercial buildings", Facilities, 25 (1/2), 20–31.

Bergson H., (2007), "Madde ve Bellek", (İ. Ergüden, çev.), Dost Kitabevi.

Başgelen N., (2008), "Beyoğlu 150", Fotoğraflarla Beyoğlu'nun 150 Yıllık Öyküsü, İstanbul Kültür Sanat Vakfı.

Bilgin İ., (2017), "Tasarım ve İkilem", Yapı Dergisi, 425.

Berman M., (2009), "Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor", 16.Baskı, İletişim Yayıncılık.

Blakstad S.H., (2001), "A Strategic Approach to Adaptability in Office Buildings", Doctoral Dissertation No. 2001:97, Norwegian University of Science and Technology, Trondheim.

Chiu R., (2003), "Social Sustainability, sustainable development and housing development: The experience of Hong Kong".

Castillo H., Price A., Moobela C., Mathur V., (2007), "Assessing urban social sustainability: current capabilities and opportunities for future research", The International Journal of Environmental, Cultural, Economic and Social Sustainability, 3(3), 39-48.

Chan E., Lee, G., (2007), "Critical factors for improving social sustainability of urban renewal projects", Social Indicators Research, 85(2), 243-256.

Ciravoğlu A., (2006), "Sürdürülebilir Mimarlık Bağlamında Geleneksel Konya Evi Üzerine Bir İnceleme", Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

Ciravoglu A., (2006), "Sürdürülebilirlik Düşüncesi-Mimarlık Etkileşimine Alternatif Bir Bakış: Yer'in Çevre Bilincine Etkisi", Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

Cevizci A., (2002), "Paradigma Felsefe Sözlüğü", 5.Baskı, Paradigma Yayınları.

Cuthill M., (2009), "Strengthening the social in sustainable development: developing a conceptual framework for social sustainability in a rapid urban growth region in Australia", Sustainable Development, 18(6), 362–373

Colantonio A., (2010), "Urban social sustainability themes and assessment methods. Proceedings of the Institution of Civil Engineers: Urban Design and Planning", 163(2), 79-88.

Colantonio A., (2009), "Social Sustainability: A Review and Critique of Traditional Versus Emerging Themes and Assessment Methods," in Second International Conference on Whole Life Urban Sustainability and its Assessment, Loughborough University, 2009, 865–885.

Chiu R. L. H., (2004), "Socio-Cultural Sustainability of Housing: A Conceptual Exploration," Housing, Theory and Society, 21 (2), 65–76.

Colebrook C., (2009), "Gilles Deleuze", 1.Baskı, Doğu Batı Yayınları.

Cummins R. A., (1997), "Comprehensive Quality of Life ScaleIntellectual/Cognitive Disability", (ComQol-I5) Manual. School of Psychology, Deakin University, Melbourne.

Çokuğraş I., (2008), "Kentte Kamusal Mekân Örüntüleri: Beyoğlu Örneği", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Doğan G., (2019), "Türk Sosyal Sürdürülebilir Bina Sertifikası Modeli: TÜSSBİSER", Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi.

Doğru D., (2009), "Sürdürülebilir Gelişmenin Sosyal Boyutuna Katkı: Toplumsal Fayda İçin Mimarlık", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Durna K., (2019), "Kullanım Dönüşümlerinin Sosyal Sürdürülebilirlik Boyutu: Bomonti Bira Fabrikası Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

Durna K. Ç., Arabacıoğlu F. P., (2018), "Sosyal Belleğin Sürekliliği ve Dönüşümü Bağlamında Bomonti Bira Fabrikası Örneği", Tasarım ve Bellek Temalı Ulusal Tasarım Sempozyumu 2018 Bildiri Kitabı, 113-120, Trabzon, Türkiye, 29-30 Eylül.

Deleuze G., (2009), Bergson, 1859-1942. D. Lapoujade (Ed.), İssız Ada ve Diğer Metinler: Metinler ve Söyleşiler, 1953-1974, 35-51, Bağlam Yayınları.

Deleuze G., (2010), "Bergsonculuk", 3.Baskı, Otonom Yayıncılık.

Dempsey N., Bramley G., Powers S., Brown C., (2011), "The social dimension of sustainable development: defining urban social sustainability", Sustainable Development, 19(5), 289–300.

Davidson, Kathryn, Wilson, Lou (2009), "A critical assessment of urban social sustainability", Australian Sustainable Cities Research Network.

Dillard J., Dujon V., King M., (2009), "Understanding the social dimension of sustainability", Routledge, New York.

Dökmeci S., Çıracı H., (1990), "Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu", 1.Baskı, Turing Yayınları.

Erdoğan E., Yıldız Z., (2018), "Zaman ve Mekan Kavramları Arasındaki Paradoksal İlişkinin "Bulut Atlası" Filmi Üzerinden Okunması, METU JFA.

Erdoğan İ., (2002), "Eğitimde Değişim Yönetimi", 1.Baskı, Pegem A Yayıncılık.

Erengöz Ç., (2005), "Enerji Mimarlığı", Ege Üniversitesi Güneş Enerjisi Enstitüsü 4. Yenilenebilir Enerjiler Sempozyumu ve Sanayi Sergisi Bildiri Özetleri, 2(7), 47-48.

Eliade M., (1963), "Myth and Reality", New York, Harper and Row.

Fisunoğlu D., (2019), "Beyoğlu İlçesi, İstiklal, Yeniçarşı, Boğazkesen, Defterdar, ve Siraselviler Caddelerinin Sınırlandığı Alan İçindeki Tarihi Yapıların Cephe Analizi, Yüksek Lisans Tezi", Yıldız Teknik Üniversitesi.

Güneş Aslan P., (2019), "İşlevinin Yitirmiş Binaların Yaşam Döngüsü İçindeki Yerinin Sürdürülebilirlik Açısından Analizi: Diyarbakır Diyar Galeria Alışveriş Merkezi Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi.

Ghahramanpouri A., Lamit H., Sedaghatnia S., (2013), "Urban Social Sustainability Trends in Research Literature", Asian Social Science, 9(4).

Gehl J., (1987), "Life Between Buildings", New York: Van Nostrand Reinhold Co.

Güçlü N., Şehitoğlu, E.T., (2006), "Örgütsel Değişim Yönetimi", Dergipark, 13, 240-254.

Güvenç M., (2008), "Zaman-Mekân, Mimarlık: Zaman, Mekân ve Değişim", 108-117, YEM Yayınları.

Gür Ş. Ö., (1996), "Mekan Örgütlenmesi", 1.Baskı, Gür Yayıncılık.

Gehl J., Kaefer L. J., Reigstad S., (2006), "Close Encounters With Buildings", Urban Design International, 11, 29-47.

Glesne C., Peshkin A., (1992), "Becoming qualitative researchers", Thousand Oaks, CA: Sage.

Groat and Wang, (2002), "Architectural Research Methods", New York: John Wiley and Sons.

Hoşkara E., (2007), "Ülkesel Koşullara Uygun Sürdürülebilir Yapım İçin Stratejik Yönetim Modeli", Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

HKU Architecture (2002), "Sustainable Architecture and Building Design", 22 Temmuz 2009.

Holden M., (2012), "Urban Policy Engagement with Social Sustainability in Metro Vancouver", Urban Studies, 49(3), 527-542.

Hasol D., (1998), "Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü", 4.Baskı, YEM Yayınları.

Harvey D., (2003), "Sosyal Adalet ve Şehir (Çeviren: M.Maralı)", 6.Baskı, Metis Yayınları.

Harvey, D., (1969), "Explanation in Geography", Hodder Arnold Publication.

Harvey D., (2006), "Postmodernliğin Durumu (Çeviren: S. Savran)", 8.Baskı, Metis Yayınları, İstanbul, Türkiye.

Harvey D., (1996), "Justice, Nature and The Geography of Difference", Oxford: Blackwell.

Işıkcevhahir E., (2017), "Kentsel Dönüşümde Sürdürülebilirlik Kavramı", Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi.

İncedayı D., (2004), "Çevresel Duyarlılık Bağlamında Davranış Biçimi Olarak Sürdürülebilirlik", Mimarlık Dergisi, sayı:318.

Karuppannan S., Sivam A., (2011), "Social sustainability and neighbourhood design: an investigation of residents' satisfaction in Delhi", Local Environment, 16(9), 849-870.

Kuşcu A. C., (2006), "Sürdürülebilirlik Düşüncesi-Mimarlık Etkileşimine Alternatif Bir Bakış: Yerin Çevre Bilincine Etkisi", Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

Köken K., (2017), "Sürdürülebilir Kentsel Tasarım Kriterleri Açısından Kentsel Dönüşüm Projelerinin İncelenmesi", Uzmanlık Tezi, İller Bankası Anonim Şirketi.

Kohler N., (1999), "The Relevance of Green Building Challenge: An Observer's Perspective", Building Research & Information, 27, 309-320.

Kongar, E., (1999), "21. Yüzyılda Türkiye, 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı", 20.Baskı, Remzi Kitabevi.

Keleş R., (2004), "Kentbilim Terimleri Sözlüğü", 8.Baskı, İmge Kitabevi.

Kahvecioğlu H., (2005), "Mekânın Üreticisi veya Tüketicisi Zaman, Zaman-Mekân", der. A.Şentürer, Ş.Ural, Ö.Berber, F.U.Sönmez, YEM Yayınları, İstanbul, 142-9.

Kesgin B., (2010), "Mimarlıkta İnsan-Özne Ölçütünden Sapma; Ticarileşen İnsan-Mekân", Muhafazakâr Düşünce, sayı:23.

Kincaid D., (2003), "Adapting Buildings for Changing Uses : Guidelines for Change of Use Refurbishment", 1. Baskı. London: Routledge, ISBN: 978-1-135-80817-4.

Kickert C., (2016), "Active centers–interactive edges: "The rise and fall of ground floor frontages", Urban Design International, 21-55.

Latham D., (2000), "Creative Re-Use of Buildings", Donhead Publishing Ltd, Shaftesbury.

Long J., (1987), "Creating Architecture Theory- The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design", Van Nostrand Reinhold Int. Ltd. , New York.

Landorf C., (2011), "Evaluating social sustainability in historic urban environments", International Journal of Heritage Studies, 17(5), 463-477.

Littig B., Griessler E., (2005), "Social sustainability: a catchword between political pragmatism and social theory", International Journal of Sustainable Development, 8 (1–2), 65–79.

Madge P., (1997), Çev: Üstüner İ. , R. , 2009, "Ekolojik Tasarım: Yeni Bir Eleştiri", Mimar.ist, 32, 50-58.

McKenzie S., (2004), "Social sustainability: towards some definitions", Hawke Research Institute working paper series; no:27.

McQueen M., (2002), Language and power in profit/nonprofit relationships: A grounded theory of inter-sectoral collaboration.

Magnolil G. C., Bonanni L. A. , and Khalaf R., (2002), "Designing a DNA for Adaptive Architecture: A New Built Environment for Social Sustainability," Design and Nature, 11.

Meydan S.G., (2011), "Kentsel Toprakta Değer Artış Süreci Kentleşme ve Kentsel Rant İlişkisi: Kayseri Örneği", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 17 (67), 1222-1233.

Murphy K., (2012), "The social pillar of sustainable development: a literature review and framework for policy analysis", Sustainability: Science, Practice, & Policy, 8(1), 15-29.

Mahdzar S. S. B., (2008), "Sociability Vs Accessibility: Urban Street Life", Doktora tezi, University College London.

Nart D., (2015), "İstanbul'da Endüstri Yapılarında Gerçekleşen Dönüşümlerin Mekânsal Açidan İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Nakib F., (2010), "Toward an Adaptable Architecture: Guidelines to Integrate Adaptability in the Building", CIB 2010 World Congress Proceedings: Building a Better World. Salford Quays, United Kingdom.

Nind M., Todd L. (2011), "Prospects for educational research", International journal of Research & Method in Education, 1(34), 1-2.

Öksüz A.A., Karakaş B.K., Seymen G., (2018), "Trabzon Ayasofya "Kilisesi/Camisi/Müzesi" Örneği Üzerinden Katmanlaşan Bellek İnşası, Tasarım ve Bellek Temalı Ulusal Tasarım Sempozyumu 2018 Bildiri Kitabı, 11-17, Trabzon, Türkiye, 29-30 Eylül.

Palich N., Edmonds A., (2013), "Social sustainability: Creating places and participatory processes that perform well for people", Environment Design Guide, 1-13.

Paker B., (2017), "Sürdürülebilir Bina Üretiminde Mimarın Yapısal Atık Oluşumuna Bakış Açısının İncelenmesi: Bursa Alan Çalışması", Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi.

Pallasmaa J., (2005), "The Eyes of the Skin: Architecture and the Senses", 2.Baskı, John Wiley&Sons Ltd., Çeviren: Kılıç A.V. , (2011), "Tenin Gözleri: Mimarlık ve Duyular", 2.baskı, YEM Yayınları, İstanbul, 14.

Platon, (2017), "Diyaloglar (T. Aktüel, çev.)", 16.Baskı, Remzi Kitabevi.

Relph E., (1976), "Place and Placelessness", Londra: Pion Limited.

Rodowick D.N., (1997), "Gilles Deleuze's Time Machine", Duke University Press, 122-38.

Soja E. W., (1996), "Thirdspace, Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places", Blackwell, Cambridge.

Soja E.W., (1989), "Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory", London: Verso Press.

Sev A., (2009), "Sürdürülebilir Mimarlık", 1.Baskı, YEM Yayınları.

Sennett R., (1991), "The Conscience of the Eye", London: Faber&Faber, (Gözün Vicdanı, Süha Sertabiboğlu-Can Kurultay, Ayrıntı Yayınları, 1999).

Stavrides S., (2010), "Kentsel Heteretopya", 2.Baskı, SEL Yayıncılık.

Sezen B., (2012), "Yaratıcı Yıkmanın Dönüşüm Ekseninde Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Sevinç T., (2013), "Zaman-Mekân Kavramını Mimarlığa Etkileri", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Silverman D. (2000), Doing qualitative research: A practical handbook, London: Sage.
Smith J. (1993), After the demise of empiricism: The problem of judging social and educational inquiry, New York: Ablex.

Sullivan W. C., Chang C. Y., (2011), "Mental Health and the Built Environment", A. L. Dannenberg, H. Frumkin ve R. J. Jackson (Eds.), Making Healthy Places içinde (106-116). Washington: Island Press.

Şahin Ü., (2004), "Bir Truva Atı Olarak Sürdürülebilir Kalkınma, Üç Ekoloji, Kış-İlkyaz", 9-30.

Şenel A., (2010), "Sürdürülebilir Bina Tasarım İlkelerinin ve Yeni Yaklaşımların İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.

Tekeli İ., (1996), "Habitat II Konferansı Yazıları", Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı, Ankara, Türkiye, 3-4 Haziran.

Tekeli İ., (2001), "Sürdürülebilirlik Kavramı Üzerinde İrdelemeler", Cevdet Geray'a Armağan Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 729-747.

Tekeli İ., (2003), "Kentleri Dönüşüm Mekânı Olarak Düşünmek", Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Yıldız Teknik Üniversitesi.

Taştan H., (2016), "Yapılı Çevrede Sosyal Sürdürülebilirlik Bağlamında Kullanıcı Katılımı", Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

Tokat M. U., (2010), "Küreselleşme Sürecinde Ekolojik ve Sürdürülebilirlik Kavramlarına Yaklaşım ve Mimarlık Alanındaki Yansımaları", Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Taştan H., Manisa K., (2019), "Tarihi Yapılarda Kullanım Dönüşümünün Sosyal Boyutu; Bağlarbaşı Elektrik Fabrikası ve Tramvay Deposu Örneği", Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 8 (2), 1251-1264.

Tanju B., (2005), "Mekân-Zaman ve Mimarlıklar", Zaman-Mekân, der. A.Şentürer, Ş.Ural, Ö.Berber, F.U.Sönmez, YEM Yayınları, İstanbul, 177-8.

Thanh N. C., Thanh T. T. L., (2015), "The Interconnection Between Interpretivist Paradigm and Qualitative Methods in Education", American Journal of Educational Science, 1 (2), 24-27.

Thomas R. M., (2003), "Blending Qualitative and Quantitative Research Methods in Dissertations and Thesis", Corvin Press, California.

Tulum H., Güney E.E., (2018), “Kentsel Bellekte Mimarlık ve Sanat İlişkisinin Rolü”, Tasarım ve Bellek Temalı Ulusal Tasarım Sempozyumu 2018 Bildiri Kitabı, sf. 104-112, Trabzon, Türkiye, 29-30 Eylül.

United Nations (UN), (2002), “Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development”, Johannesburg: UN.

Ural Ş., (2005), “İç İçe Geçmiş Zamanlar, Zaman-Mekân”, der. A.Şentürer, Ş.Ural, Ö.Berber, F.U.Sönmez, YEM Yayınları, 16-33, 248.

Urry J., (1995), “Mekanları Tüketmek”, 3.Baskı, Ayrıntı Yayınları.

Vallance S., Perkins H. and Dixon J., (2011), “What is social sustainability? A clarification of concepts”, Geoforum, 42(3), 342-348.

World Commission on Environment and Development, (1987), Our Common Future, Oxford University Press, Oxford.

Web 1, (2019), <https://www.arkitektuel.com/kristal-saray/>, (Erişim Tarihi: 30/11/2019).

Web 2, (2020), <http://kent.beyoglu.bel.tr/>, (Erişim Tarihi: 05/03/2020).

Web 3, (2020), <http://www.tomtomgardens.com/Basin>, (Erişim Tarihi: 10/03/2020).

Web 4, (2020), <http://www.krea.com.tr/PDF/Tomtom-Designhood.pdf>, (Erişim Tarihi: 10/03/2020).

Web 5, (2020), <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 12/03/2020).

Web 6, (2020), <http://tomtomdesignhood.com/projeler/tomtom-gardens/>, (Erişim Tarihi: 10/03/2020).

Web 7, (2020), <http://www.tomtomdesignhood.com/projeler/tomtom-corners/>, (Erişim Tarihi: 10/03/2020).

Web 8, (2020), <http://www.tomtomdesignhood.com/projeler/tomtom-kirmizi/>, (Erişim Tarihi: 10/03/2020).

Web 9, (2020), <http://tomtomdesignhood.com/2018/tomtom-designwalks/>, (Erişim Tarihi: 20/03/2020).

Web 10, (2020), <http://www.tomtomdesignhood.com/2018/tasarim-tomtom-sokakta-10-13-mayis/>, (Erişim Tarihi: 20/03/2020).

Web 11, (2020), http://www.mimarizm.com/haberler/gundem/tasarim-tomtom-sokakta-basladi_128746, (Erişim Tarihi: 22/03/2020).

Web 12, (2020), <https://kikasworld.com/2017/05/21/tasarim-tomtom-sokakta/>, (Erişim Tarihi: 22/03/2020).

Web 13, (2020), <https://www.arkitera.com/gorus/masumiyet-muzesi/>, (Erişim Tarihi: 11/04/2020).

Web 14, (2020), <https://v3.arkitera.com/p273-masumiyetmuzesi.html?year=&aID=2044>, (Erişim Tarihi: 11/04/2020).

Web 15, (2020), <https://ciplakayaklar.com/studyo/>, (Erişim Tarihi: 23/04/2020).

Web 16, (2020), <https://www.murselcavus.com/istanbulun-gozde-tasarim-magazalari/>, (Erişim Tarihi: 07/05/2020).

Web 17, (2020), <https://maisonfrancaise.com.tr/genel/dekorasyon-dunyasina-yepyeni-bir-soluk-manner.html>, (Erişim Tarihi: 07/05/2020).

Web 18, (2020), https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g293974-d14099609-Reviews-Ulucraft-Istanbul.html, (Erişim Tarihi: 07/05/2020).

Web 19, (2020), <https://www.google.com/maps>, (Erişim Tarihi: 07/03/2020).

Web 20, (2020), <https://bigoody.com/kultur-sanat/tasarim/geri-donusum-modaylabulustu-100istanbul.html>, (Erişim Tarihi: 07/05/2020).

Web 21, (2020), <http://www.studio900design.com/mission/>, (Erişim Tarihi: 07/05/2020).

Web 22, (2020), https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g293974-d14099609-Reviews-Ulucraft-Istanbul.html, (Erişim Tarihi: 07/05/2020).

Web 23, (2020), <https://www.evrensel.net/haber/71850/kuzguncuk-halki-kazandi-bostan-imara-acilmayacak>, (Erişim Tarihi: 15/06/2020).

Web 24, (2020), <https://www.dayanismamimarligi.org/upload/tr.pdf>, (Erişim Tarihi: 15/06/2020).

Web 25, (2020), <https://xxi.com.tr/i/acik-kutuphane>, (Erişim Tarihi: 17/06/2020).

Web 26, (2020), <http://tdk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 05/11/2019).

Yeni O., (2014), "Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması," Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16 (3), 181–208.

Yıldırım G., (2009), "Mekânların Dönüşüm Potansiyeli ve Mimarlıkta Palimpsest Kavramı", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Yanıklar C., (2010), "Tüketim Kültürü, Kapitalizm ve İnsan İhtiyaçları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Tartışma", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 34 (1), 25-32.

Yırtıcı H., (2002), "Tüketimin Mekânsal Örgütlenmesinin İdeolojisi, Mimarlık ve Tüketim- Çağdaş Mimarlık Sorunları", Boyut Yayın Grubu.

Yalçın B., (2018), "Kamusal Sanatın Mekânsal ve Toplumsal Yorumunun Beyoğlu Örneği Üzerinden İncelenmesi"s, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Willis J. W. (2007), Foundations of qualitative research: interpretive and critical approaches. London: Sage.

ÖZGEÇMİŞ

Büşra İNAN YAZICI 4 Haziran 1993 tarihinde Ankara’da doğdu. 2011 senesinde Ankara’da Nermin Mehmet Çekiç Anadolu Lisesi’nden mezun oldu. Lisans Eğitimini Çankaya Üniversitesi, Mimarlık Bölümünde 2016 senesinde tamamladı. Yüksek Lisans Eğitimine Gebze Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünde 2017 yılında başladı.

EKLER

EK A: Görüşme Soruları

Tablo A1.1: Görüşme Soruları

1. Mekânın dönüşüm hikâyesini paylaşabilir misiniz? (Sizin bu mekânı bulma süreciniz, neden burayı seçtiğiniz, hangi tarihte dönüştürdüğünüz vb.)
-
2. Bölgede tasarım olgusunun mekânlara yansımalarının sosyokültürel anlamda ne gibi değişiklikler yarattığını düşünüyorsunuz?
-
3. Bölgede bu tarz tasarım öğelerinin artıyor olması mahalleli tarafından nasıl karşılandı? Mahalleli ile dönüşümler sonrasında bölgeye gelen yeni kitlenin sosyal açıdan bütünlük sağladığını düşünüyor musunuz?
-
4. Yaptığınız işin ve bu işi kendine özgün bir mekânda yapıyor oluşunuzun sosyal ve kültürel anlamda bulunduğunuz bölgeyi geliştirdiğini ve aynı zamanda sizin sayenizde bölgeye gelen kitlenin de yakın çevrede bir dönüşüm yaşattığını söyleyebilir misiniz?
-
5. Boğazkesen Caddesi'ndeki sosyokültürel yaşama kullanıcı katılımı ve erişilebilirlik olguları çerçevesinden baktığınızda neler söyleyebilirsiniz?
-

Cevaplarınız için teşekkür ederim

Büşra YAZICI